

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MARTINA ŠETINA

Mentorica: doc. dr. ALOJZIJA ŽIDAN

ZASEBNO ŠOLSTVO V SLOVENIJI

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2002

VSEBINA

1	Uvod	5
2	Ključni pojmi	7
3	Splošno o zasebnem šolstvu	9
3.1	Zakaj sploh zasebna šola?	9
3.2	Državna in zasebna šola	12
3.3	Alternativna šola	12
3.4	Javna šola	13
3.5	Nadomestne in dodatne šole	15
3.6	Je vsaka zasebna šola tudi alternativna?	19
3.7	Kaj dela alternativno šolo specifično v odnosu do javne šole?	20
3.8	Laična in nevtralna šola	22
3.9	Zakaj izbrati zasebno šolo in ne državno - in obratno?	23
4	Zgodovina zasebnega šolstva na Slovenskem	25
4.1	Srednjeveško šolstvo	25
4.2	Šolstvo v času protestantizma	28
4.3	Jezuitsko šolstvo	29
4.4	Šolstvo v času Marije Terezije in Jožefa II.	30
4.5	Šolstvo v času Ilirskih provinc	31
4.6	Šolstvo v Avstro-Ogrski v 19. stoletju	32
4.7	Čas med obema vojnama	33
4.8	Vloga zasebne šole po letu 1945	34
5	Zasebno šolstvo v Republiki Sloveniji	35
5.1	Kako se je začelo?	36
5.2	Financiranje	38
5.3	Zasebni vrtci	39
5.4	Zasebna osnovna šola	41
5.5	Zasebno srednješolsko izobraževanje	42
5.6	Perspektive na področju privatizacije vzgoje in izobraževanja v 21. stoletju	46

6 Kratek pregled sistemov zasebnega šolstva po svetu	50
6.1 Nemčija	50
6.2 Italija	51
6.3 Nizozemska	51
6.4 ZDA	52
6.5 Japonska	54
6.6 Finska	55
6.7 Avstralija	55
7 Raziskava (empirični del)	57
7.1 Namen raziskave	57
7.2 Metoda in vzorec	60
7.3 Rezultati raziskave	62
7.4 Sklep	74
8 Zaključno razmišljanje	77
9 Literatura	79
10 Priloge:	
priloga A : Zasebni vrtci s koncesijo v letu 2002/03	85
Zasebne srednje šole s koncesijo v letu 2002/03	
priloga B : Moja šola – vprašalnik za dijake/dijakinje	86
priloga C : Primerjava nemškega in slovenskega sistema zasebnega šolstva	88

*Največja nagrada za vloženi napor ni tisto,
kar za opravljeno delo dobimo, pač pa tisto,
kar ob njem postanemo.
/J. Ruskin/*

Iskrena zahvala mentorici **doc. dr. Alojziji Židan** za dobro voljo in številne nasvete iz bogate zakladnice njenega znanja, **ge. Dušici Boben**, univ. prof. mat., univ. dipl. psih., s Centra za psihodiagnostična sredstva v Ljubljani, za strokovno pomoč pri raziskavi, **ge. Kristini M. Pučnik**, ki je besede uredila tako, da delo zveni v lepi slovenski besedi, in vsem neimenovanim prijateljem, ki so me spodbujali, da je delo nastalo v takšni obliki.

1 UVOD

Odločitev za izbrano temo je bila zame izziv iz več razlogov. S tematiko zasebnega šolstva se že sedem let srečujem na Gimnaziji Želimlje, prvi javno priznani zasebni šoli v Republiki Sloveniji. Tako na svoj način privatizacijo slovenskega šolstva spremljam skoraj že od samega začetka.

Razpad totalitarne ideologije, uvedba liberalne demokracije, tržnega gospodarstva, osamosvojitve ter vključevanje v evropski in svetovni prostor so dejavniki, ki so v veliki meri vplivali na spremembo šolskega sistema in uvajanje zasebnega šolstva v Republiki Sloveniji. Zasebni sektor vzgoje in izobraževanja na področju predšolske, osnovnošolske in srednješolske stopnje je postal še posebej zanimiv z uvedbo nove šolske zakonodaje, ki je ob svojem izidu leta 1996 razkrila številna vprašanja, dvome, dileme, razlike ... je tema, ki je sprožila številne burne strankarsko in ideološko obarvane razprave med različnimi strokovnjaki s pedagoškega, psihološkega, sociološkega, pravnega in tudi ekonomskega vidika. Resnici - objektivnosti pa nas lahko približa samo strokovna predstavitev.

Z diplomskim delom želim predstaviti novo ponudbo, ki smo jo z uvedbo zasebnega šolstva dobili v slovenski šolski prostor, obenem pa jo primerjati z bolj poznano in uveljavljeno ponudbo državnega šolstva. Zasebno šolstvo prispeva k večji raznolikosti ponudbe. S strokovno predstavitvijo zasebnega šolstva želim ugotoviti, ali s svojim načinom dela prispeva tudi k **večji kakovosti** na področju vzgoje in izobraževanja.

A problem s kakovostjo šole se začne, takoj ko skušamo opredeliti njen pomen. Težko jo je meriti, težko jo je opredeliti. Na razumevanje kakovosti ne vplivajo le znanstvena dognanja, pač pa predvsem kultura okolja, tradicija, organizacija šolskega sistema, stopnja (de)centralizacije in avtonomija, pa tudi pripravljenost in usposobljenost učiteljev in ravnateljev za njeno doseganje. Kakovost vzgoje in izobraževanja predstavlja dinamičen proces, ki onemogoča enotno definiranje. Za kakovostno delo je premalo izdelati samo merila in mehanizme, s procesom skupnega dela je potrebno razvijati zavzetost vseh zaposlenih. Kakovost se ne zgodi, treba se je zavedati njenega pomena in jo razvijati po svojih močeh in sposobnostih.

V svojem diplomskem delu, ki je sestavljen iz teoretičnega in empiričnega dela, želim potrditi ali zavrniti naslednjo hipotezo:

»Zasebno šolstvo enakovredno državnemu šolstvu vpliva na kakovostno vzgojo in izobraževanje v Republiki Sloveniji.«

V **teoretičnem delu** bom predstavila zasebno šolstvo z več vidikov - zakaj sploh potrebujemo zasebno šolstvo v Sloveniji, kateri so cilji privatizacije slovenskega šolstva in katere oblike zasebnega šolstva pri nas poznamo. Kdaj izbrati državno in kdaj zasebno šolo? S kratko predstavitevijo zgodovine bom opozorila na vlogo in pomen zasebnega šolstva na Slovenskem v preteklosti. Predstavila bom privatizacijo šolstva v sedanosti, obenem pa tudi področja šolstva, kjer se že pojavljajo zasebne ustanove. Poudarek bo le na privatizaciji institucionaliziranih šolskih oblik rednega mladinskega izobraževanja in vzgajanja na različnih stopnjah: predšolski, osnovnošolski in srednješolski stopnji. Nepredstavljene bodo ostale številne druge oblike mladinskega in andragoškega vzgojno-izobraževalnega dela, pa tudi zasebna sfera visokošolskega študija, saj bi vse to presežalo zastavljene okvire tega diplomskega dela.

Poleg tega se bom na kratko sprehodila po sistemih zasebnega šolstva v nekaterih tujih državah. Primerjava našega šolskega sistema s tujino nam omogoča, da se na osnovi izkušenj tujine izognemo slabostim, ki jih lahko prinese pluralizacija izvajalcev, obenem pa nam pomaga, da izberemo takšno obliko zasebnega šolstva, ki nam bo prinesla le pozitivne učinke.

V **empiričnem delu** bom teoretični del razmišljanja povezala s prakso. S pomočjo raziskave med dijaki bom ugotavljala, ali se kakovost odnosov med subjekti razlikuje v državnih in zasebnih šolah. Primerjala bom odnose na štirih gimnazijah, dveh državnih (Gimnazija Bežigrad, Gimnazija Litija) in dveh zasebnih gimnazijah (Škofijska klasična gimnazija Šentvid pri Ljubljani, Gimnazija Želimlje).

Naj končam uvod z naslednjo mislijo:

Mladim je potrebno ponuditi takšen način izobraževanja, da se bodo izoblikovali v vzgojeno in izobraženo osebnost, ki bo s svojim znanjem in sposobnostmi sebi in svoji državi oblikovala čim lepšo prihodnost. Ni pomembno kje - ali v državnem ali v zasebnem šolstvu - pomembno je, kako in na kakšen način.

*Vzgoja ne more biti znanost,
vzgoja mora biti umetnost.
(R. Steiner)*

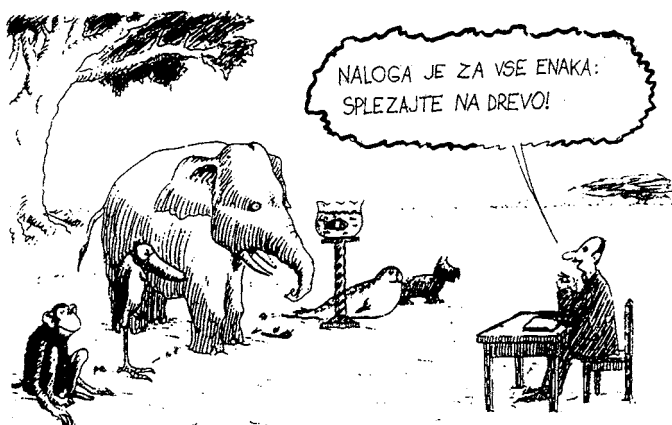
Otrokova duša je kakor zvon:
kakor boste peli vanjo,
tako bo odmevala.
(B. Magajna)

3 SPLOŠNO O ZASEBNEM ŠOLSTVU

3.1 Zakaj sploh zasebna šola?

Potrebo po nastanku zasebnega in alternativnega šolstva v veliki meri narekujejo napake in pomanjkljivosti javnega šolstva, ki v večji meri zadevajo tudi slovensko šolstvo. Vzgoja in izobraževanje naj bi temeljila na **kakovosti** storitev, javni šolski sistemi pa so dostikrat bolj zagotovilo uspešnega socialnega izobraževanja. Njihova naloga je namreč poskrbeti za vse posameznike in nikogar izpustiti izven zahtevanega standardiziranega kroga izobraževanja. Posameznik mora imeti vsaj najnižjo stopnjo zahtevane izobrazbe, torej osnovno šolo. Skrb za izobraževalni standardni minimum največkrat pomeni najnižjo stopnjo šolske izobrazbe. Tako se oblikujejo neustrezni, 'okosteneli' javni šolski modeli. Njihova vzgojno-izobraževalna filozofija v večini primerov sloni na predpostavki, da je mogoče vsem otrokom iste starosti ponuditi enak pouk in vzgojo.

Pozabljamo, da se otroci razlikujejo po sposobnostih, duševni zrelosti, računalniški pismenosti, nagnjenjih, izkušnjah, socialnem izvoru, okolju, v katerem živijo ... Izstopa prepričanje, da se otroci med seboj razlikujejo le po kronološki starosti, v drugih pogledih pa so večinoma enaki. Ti šolski sistemi praviloma poskrbijo za otroke s posebnimi potrebami. V ta namen obstajajo

posebne šolske institucije, ki se razlikujejo od drugih tudi programsko. Posledica takšnega pojmovanja otrok je uniformnost šole, zgrajene po razrednih stopnjah, z mehanskim načinom sprejemanja otrok v šolo, njihovega poučevanja, prehajanja med stopnjami in njihovega končnega evalviranja.

V javnem šolskem sistemu je dobro poznano načelo, da ima vsak človek svoje lastne posebnosti in lasten razvoj, da ne moremo z vsemi otroki enako ravnati, a vendar tog šolski sistem ne dovoli njegovega udejstvovanja.

K večji uniformiranosti šolskega modela pripomore tudi ideološki egalitarizem¹. Ta je dokončno opravil z vsemi oblikami diferenciacije znotraj šolstva, saj mu je šlo za konstitucionalno, socialno in kulturno enotnost. Te cilje pa je dosegel z enotnimi programi v elementarnih šolah in z izenačenimi programi sekundarnega šolstva. Čeprav se znotraj takšne šole pojavijo težnje po individualiziranem pouku, ki je prilagojen posamezniku, šolske norme poskrbijo, da ga ni mogoče uresničiti. Takšen šolski model zanemarja tudi razvoj nadarjenih otrok. Skupaj so se znašli izredno nadarjeni otroci, prav tako pa tudi tisti otroci, ki se težje učijo. Nedopustna je ideja, da bi šola organizirala pouk po sposobnostnih skupinah. Edino odstopanje od takšnega modela predstavljata dopolnilni in dodatni pouk, ki v svoji osnovi ne moreta spremeniti obstoječih razmer, saj gre le za posamezne tedenske ure, medtem ko so večji del časa učenci izpostavljeni enakemu učnemu procesu.

Takšen šolski model bi lahko označili kot zelo **represiven**, saj različno sposobne, vedoželjne in zrele otroke tlači v učne skupine z enakimi učnimi programi. Za posledico so različno učljivi otroci prisiljeni napredovati z enakim učnim tempom. Težje učljivi otroci zaostajajo in izgubljajo veselje do šole, sposobnejši pa se dolgočasijo.

K represivnosti šole pripomore tudi miselnost, da imajo **centralizirane šolske oblasti** pravico do potankosti predpisovati program, predmetnik šole, čas, kdaj se morajo otroci določene snovi naučiti, in kako morajo učitelji poučevati. Torej, učitelji in učenci se morajo podrediti zahtevam in tako šola postane sredstvo uresničevanja državnih ciljev in ideologije družbenega sistema. Takšno pojmovanje šole pa je povsem v nasprotju s pedagoškimi in psihološkimi pogledi na pomen šole v razvoju posameznega človeka.

S privatizacijo naj bi v družbenih slojih presegli:

- uniformiranost in togost državnih ustanov,
- njihovo zbirokratiziranost,
- prereguliranost in neracionalizem,
- neučinkovitost,
- brezosebnost in
- poleg državnih redistributivnih virov v izvajanje dejavnosti uvedli nove vire: privatna sredstva, sredstva nedržavnih organizacij, prostovoljno delo.

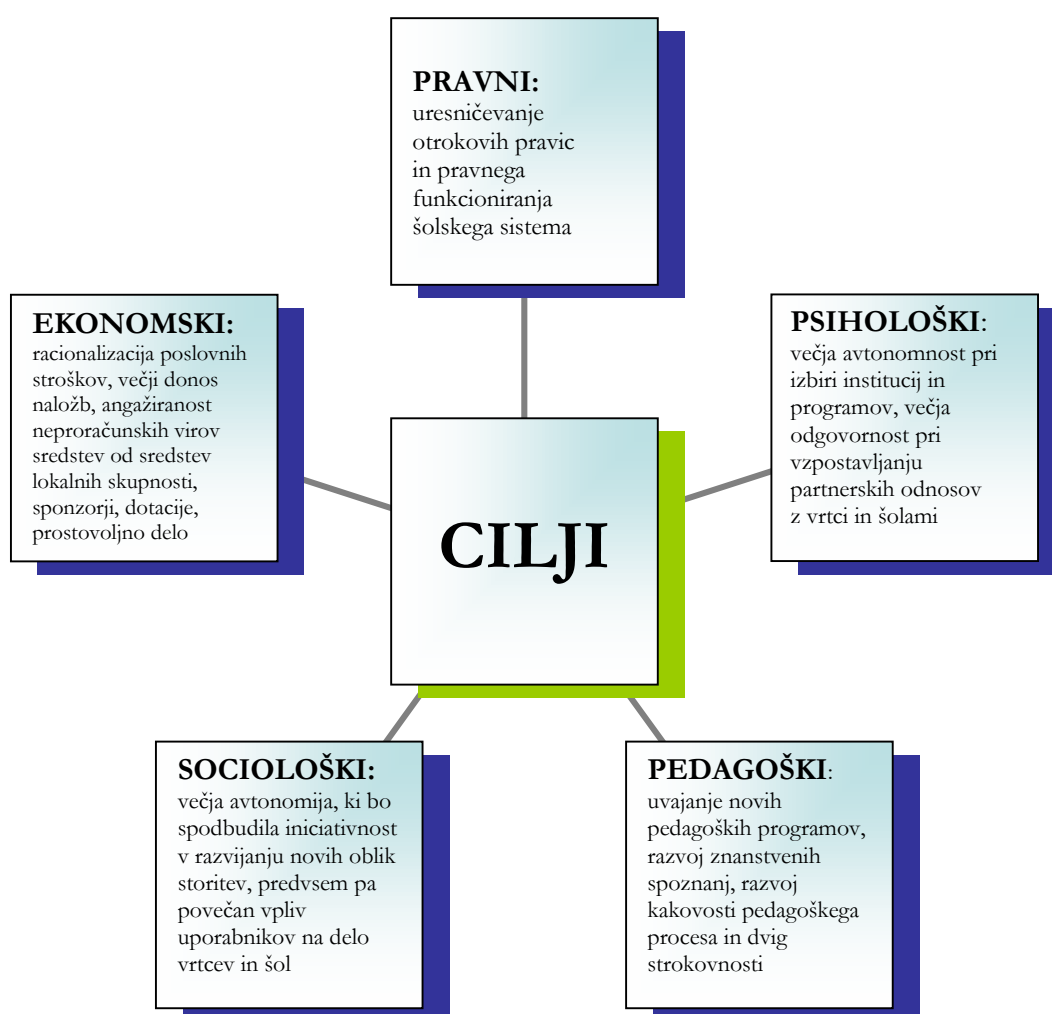
Cilje privatizacije bi kratko lahko opredelili kot:

- uveljavitev pravice do izbire ustanov oz. programov, ki je v skladu z mednarodnimi dokumenti, ustavo in konvencijami;

¹ **Egalitarizem** - fr. ideja ali gibanje, ki temelji na podmeni, da so vsi ljudje enaki in da naj bodo tudi dejansko enaki (Leksikon CZ, 1988)

- raznolikost dejavnosti s pluralizacijo in diverzifikacijo ponudbe (raznolikost programov in oblik);
- olajšanje dostopa do storitev (npr. na odročnejših območjih);
- izboljšanje kakovosti storitev (individualiziran pristop, bolj osebne relacije med uporabnikom in izvajalcem);
- konkurenčnost med ustanovami;
- večja avtonomija izvajalskih ustanov;
- smotrnejša organiziranost in poslovna racionalnost;
- povečanje vpliva in odgovornosti staršev.

Različni avtorji navajajo cilje, ki jih lahko povzamemo v naslednje glavne sklope:

V slovenskem šolskem prostoru do sedaj ni bilo prave možnosti za izbiro zasebne oz. alternativne šole niti znotraj državne ponudbe niti javne ali zasebne - koncesijske, kaj šele znotraj popolnoma zasebne sfere, ki bi 'dopolnjevala javno državno sfero'.

Iz vsega navedenega sledi, da bi moralo v prihodnje priti do diferenciacije in individualizacije šolskega sistema, ki bi poskrbela za vsakega posameznika v šolskem sistemu. Obenem pa je potrebno skrbeti za stalno dvigovanje šolske in pedagoške kulture v šolah. Za to je potrebno sistematično uvajanje zasebnih šol z namenom razvijati nove modele in načine vzgoje in izobraževanja, saj vse bolj ugotavljamo, da zasebna šolska sfera ponuja tiste vzgojno-izobraževalne elemente, ki jih javnemu šolstvu ne uspe ponuditi. S tega vidika lahko gledamo na zasebno šolstvo kot dopolnilo javni šolski mreži, zato je upravičeno do načrtnega nacionalno programskega razvijanja in spodbujanja v okviru šolske mreže.

3.2 Državna in zasebna šola

Državne šole ustanavlja in zanje skrbi država, vanje pa se vključujejo vsi otroci ne glede na status, stan ali religioznost. Državna šola je v večini šolskih sistemov po svetu brezplačna. Medtem ko je elementarna šola, javna in zasebna, po pravilu brezplačna in namenjena vsakomur, lahko druge državne stopnje zahtevajo finančni delež tudi s strani učencev. Pri državni šoli je pomembno, da jo ustanovi država in je omogočena vsakomur.

Zasebne oziroma **nedržavne šole** imajo v literaturi več terminov: neodvisne šole, nedržavne šole, svobodne šole, privatne šole, zasebne šole, sem sodijo tudi alternativne šole. Poimenovanje je odvisno od družbene ureditve, zgodovinskega razvoja šolstva, tradicije in organiziranosti izobraževalnega sistema. Ti termini se uporabljajo za opredeljevanje tistih šol, ki jih ni ustanovila država ali lokalna skupnost in zato uživajo relativno neodvisnost. Relativna odvisnost pa se kaže v določenem deležu prisotnosti države z deležem financiranja zasebnega šolstva, ki se posredno kaže preko kontrole in inšpekcije vzgojno-izobraževalnih programov, izpitov in standardov.

Stopnjo zasebnosti nedržavnih šol bi lahko delili na:

- zasebne šole, ki prejemajo finančno podporo države in so zato v večji meri podrejene državi, in
- zasebne šole, ki so finančno popolnoma neodvisne od države za ceno skoraj absolutne svobode.

Zasebne šole ustanavljajo različne družbene organizacije, združenja, cerkve ter redki posamezniki v skladu s svojimi načeli, prepričanji in interesi.

3.3 Alternativna šola

Med zasebno šolstvo uvrščamo tudi **alternativne šole**, ki imajo znotraj te kategorije poseben status. V ožjem smislu so alternativne šole tiste šole, ki so nastajale pod vplivom idej reformske pedagogike tja do konca revolucionarnih

60-ih let, v širšem smislu pa vse tiste, ki po svojem konceptu odstopajo od državne šole (Plut-Pregelj, 1991).

Poleg najštevilčnejših konfesionalnih šol sem prištevamo še alternativne šole 'v tradicionalnem pomenu' 60-ih let: Montessori šola, Dalton plan, Jena plan, Freiner šola, waldorfska šola ter druge alternativne šole.

*Waldorfska šola v Nemčiji,
ki so jo učiteljem pomagali graditi starši.*

Alternativno šolo povezujemo z alternativno pedagoško znanostjo. To je s tisto znanostjo, ki ni uradno znanstveno priznana, kljub temu pa je lahko znanost. In če ima znanost za znanstvenika kakšen smisel, je izpolnjena, kljub temu da nima smisla sama po sebi. Zato lahko govorimo o alternativnem stilu življenja, ki je izpolnjen z določeno znanostjo. Alternativa postane sestavni del življenja. V tem smislu je treba razumeti alternativnost kot izbiro življenjskega stila in s tem šole. Alternativna šola nikakor ne pomeni svobode, čeprav se rada predstavlja kot taka v razmerju do javne šole. Pri vsaki vzgoji gre za stik vzgojitelja in gojenca, ki je lahko vir različnih manipulacij, od tega pa je odvisna tudi stopnja svobode.

Zasebne šole so svobodne pri izbiri svetovnega ali religioznega nazora, kakor tudi pri izbiri realizacije vzgojnih ciljev, metod vzgoje in izobraževanja, pri organizaciji pouka in izbiri didaktičnih pripomočkov. Dolžne so upoštevati izobrazbene standarde, ki veljajo za javne šole, kar je tudi pogoj za njihovo vključitev v javno mrežo. Večina zasebnih šol ima interes, da se vključi v javno mrežo, saj pravica javnosti pomeni pravico verifikacije izobrazbe. Brez tega pa je šolanje nesmiselno, razen za tiste vrste zasebnih šol, ki se ustanavljajo iz osebnih razlogov in jim je cilj neko notranje vodilo posameznikov, ki so se odločili za takšno vzgojo in izobraževanje, pri tem pa jim niso pomembna javno veljavna spričevala.

3.4 Javna šola

Javnošolska sfera spada v kategorijo **javnih služb**, ki jih ne moremo izenačiti z državnimi službami, in predstavlja vmesno obliko med državno in privatno upravo. »Preko javnih služb oblasti (država ali lokalna skupnost) zagotavljata

kontinuirano in relativno stabilno funkcioniranje dejavnosti, ki so v splošnem in vitalnem interesu skupnosti in kot takšne ne morejo biti prepuščene pobudi oz. samovolji zasebnikov. Javne službe implicirajo splošen dostop vsem državljanom pod enakimi pogoji.« (Mahne, 1994: 22)

Splošen dostop do šole bi moral biti osnovni kriterij za razmejevanje med javno in zasebno šolo.

K javni šoli lahko prištevamo tako državne kot zasebne šole. Pri zasebnih javnih šolah ne gre za popolno privatizacijo, temveč država ohranja regulativo in redistributivno funkcijo, pri tem pa lahko v skladu s svojimi interesi v določeni meri subvencionira zasebne šole z javno veljavnim programom.

Državne šole in zasebne šole, subvencionirane s strani države, skupaj tvorijo javni šolski sistem. Pri tem pa morajo biti zagotovljeni naslednji pogoji:

- možnost šolanja morajo zagotavljati vsem državljanom v skladu z določili šolske zakonodaje in
- imeti morajo pravico izdajati javna spričevala in listine.

Od družbene ureditve je odvisno, v kolikšni meri je šolstvo podrejeno kontroli države. V demokratičnih, pluralnih družbah je vpliv države manjši, večji pa je vpliv civilne družbe in staršev.

Glede na regulativno funkcijo države ločimo tri oblike javnih služb: regulirane, financirane in pogodbene (Mahne, 1994).

Mahnetova (1994) meni, da država pri:

- **reguliranih** javnih službah planira programe, vendar jih ne izvaja in ne financira. Takšno obliko javnega šolstva je možno zaslediti kot zasebno šolo z javno veljavnim programom, ki ima status dodatne šole;
- **financiranih** javnih službah finančno podpira dejavnost, ki pa je ne planira in ne izvaja. Takšna šolska oblika je možna kot zasebna šola, ki izvaja program, za katerega je zainteresirana tudi država, vendar ga ne izvaja;
- **pogodbenih** javnih službah opravlja vlogo planerja in financerja, storitev pa ne izvaja sama. V to kategorijo sodijo zasebne šolske ustanove kot nadomestne šole, ki izvajajo javno veljavne programe.

Poenostavimo z naslednjo tabelo:

vrste javnih služb	planiranje	izvajanje	financiranje
regulirane	+	-	-
financirane	-	-	+
pogodbene	+	-	+

3.5 Nadomestne in dodatne šole

Zasebne šole razdelimo na kategorije nadomestnih in dodatnih šol.

Nadomestne šole

To so šole, ki obstajajo tudi v državnem izobraževalnem sektorju in ki preko zasebne iniciative odpravljajo pomanjkljivosti javnega šolskega sistema. Po strukturi vzgojno-izobraževalnih ciljev morajo ustrezati državnim šolam, same pa lahko odločajo o učnih ciljih, vsebinah in metodah. (Bela knjiga, 1995)

Ker se programsko bistveno ne razlikujejo od javnega šolskega programa, so vključene v javni šolski sistem. Če je nadomestna šola enakovredna državni, jo mora država po zakonu uradno priznati. To pa pomeni, da nadomestne zasebne šole nadomeščajo državne in zato lahko izdajajo javno veljavna spričevala in listine. Interes za takšne šole je velik, zato ga države večinoma podpirajo s finančno podporo.

V zameno za finančno subvencijo država zahteva, da nadomestne šole izpolnjujejo pogoje, ki jih predpiše (Bela knjiga, 1995). V Sloveniji veljajo naslednji pogoji:

- ustrezen prostor za pouk,
- ustrezna izobrazba učiteljev,
- ustrezen učni program, v skladu z določitvijo minimalnih zahtev glede učnega predmetnika, da lahko učenci uspešno opravijo zaključno ocenjevanje znanja, ko gre za osnovno šolo, in zaključni izpit ali maturo, ko gre za srednjo šolo,
- določitev minimalnega števila ur pouka na teden,

- ustanovitelj mora predložiti program šole z informacijami o strokovno verificiranem programu, ciljih šole, metodah dela, končnem znanju in možnostih za nadaljevanje šolanja,
- poskrbeti za osveščenost staršev,
- postaviti merila za ocenjevanje dela šole,
- določi se minimalno in maksimalno število učencev ali oddelkov za delo zasebne šole in predpišejo se omejitveni pogoji,
- glede napredovanja in ocenjevanja učencev morajo zasebne šole uporabljati podobna ali enaka pravila kot javne šole,
- učbenike, ki jih uporablja zasebna šola pri pouku, mora potrditi ustrezen strokovni organ.

Za šole, ki delujejo po posebnih mednarodno preizkušeni pedagoških načelih (Steiner, Freiner, Montessori, Decroly), potrebno izobrazbo učiteljev in programe določijo z upoštevanjem mednarodnih referenc in v skladu s pogoji, ki za te šole veljajo znotraj posameznih pedagoških doktrin.

Nadomestne šole so deležne nadzora inšpekcijskih služb, ki preverjajo zakonitost dela šole, skladnost načina in rezultatov dela šole s cilji in programom, ki ga je šola morala predložiti ob ustanovitvi. Šola mora ob ustanovitvi predložiti program dela tudi staršem. Tako inšpekcija preverja izpolnjevanje programa in obljub, ki jih je šola dala staršem, evidenco vpisa v šolo in evidenco obiskovanja pouka. Bela knjiga (1995) za zasebne šole, ustanovljene pred uveljavitvijo nove šolske zakonodaje, predpostavlja nadzor pouka z vsakoletnim preverjanjem znanja generacije, ki zapušča šolo.

Nova pravila pa veljajo za zasebne šole, ki so bile ustanovljene pred kratkim oziroma bodo ustanovljene v prihodnje: preverjanja kakovosti pouka s končnim preverjanjem znanja bodo deležne že prve generacije učencev oziroma dijakov; za vsako spremembo programa pa mora šola vnovič pridobiti strokovno verifikacijo in ponoviti postopek, potreben za ustanovitev šole.

Med nadomestne šole bi lahko uvrstili:

- **zasebne šole**, ki so pridobile javno licenco za ustanovitev šole z javno veljavnim programom, z javno licenco spričeval in uradnih listin ter s polno finančno podporo države oz. v Sloveniji s koncesijo²;
- **alternativne šole** oz. šole, ki delujejo po posebnih pedagoških načelih, ki imajo javno veljavno licenco ustanovitve (sprejeto s strani mednarodnih referenc), izvajajo alternativni program, imajo javno licenco podeljevanja

² **Koncesija** je koncesionirana javna služba, ki jo opravlja privatna oseba v svojem imenu, po pooblastilu državne ali lokalne uprave, pri tem pa mora upoštevati pravni režim, ki ga predpiše konceder in v katerem je izražen splošni javni interes. (Krbek v Mahne, 1994)

spričeval in javnih listin na podlagi mednarodno priznanega alternativnega programa in imajo finančno podporo države oz. v Sloveniji s koncesijo.

Številne licence, ki si jih morajo pridobiti nadomestne šole za opravljanje svoje dejavnosti, oblastem zagotavljajo, da izobraževalni cilji ter drugi standardni in pedagoški kriteriji niso slabši kot v državnih šolah.

Država vključuje nadomestne šole v svojo mrežo javnih šol in jih v ta namen finančno podpira iz naslednjih razlogov (Bela knjiga, 1995: 241):

- zaradi vlaganja zasebnih sredstev zasebne šole delno razbremenijo javno šolo,
- zasebne šole omogočajo večjo pluralnost šolskega sistema,
- financiranje države omogoča večji nadzor nad kakovostjo šole.

Dodatne šole

To so šole, ki popestrijo in vzpostavljajo konkurenco javnemu šolstvu. Njihovi programi so lahko javni programi, za katere država ni zainteresirana, ali pa se programi razlikujejo od javnih programov toliko, da jih država ne prizna za javne šole. Tako na eni strani lahko prihaja do zasebnih šol, ki so enakovredne nadomestnim osnovnim šolam. Zanje veljajo enaki kriteriji in pogoji kot za slednje, s to razliko, da ne prejemajo državne finančne podpore ali pa prejemajo le omejen del finančne podpore, toliko kolikor je interes države.

Na drugi strani sodijo med dodatne šole *popolnoma zasebne šole*, ki morajo ustrezen organ obvestiti o svoji ustanovitvi. Prijava mora vsebovati program dela šole, dokazilo o potrebnih prostorih, šolski opremi in ustrezni izobrazbi učiteljev. Programi popolnoma zasebnih šol se javno ne preverjajo, njihova spričevala nimajo javne veljave in država takšnih šol praviloma ne sofinancira. (Bela knjiga, 1995)

Izjemoma je mogoče opravljati šolsko obveznost v takšnih šolah, s tem da mora dovoljenje izdati Ministrstvo RS za šolstvo in šport:

- če je učenec dolgo živel v tujini, tako da ni priporočljiva takojšnja vključitev v slovenski šolski sistem;
- če bo učenec pred dokončanjem stopnje šolanja dolgo živel v tujini;
- če bi bil iz drugih razlogov pouk na takšni šoli uspešnejši od pouka v slovenskih šolah. (Bela knjiga, 1995: 244)

Obstajajo pa izjeme pri državnem subvencioniranju tovrstnih šol. Gre za šole, ki imajo specifično izobraževalni pomen za državo in država njihovega učnega programa ne zagotavlja v okviru svoje mreže šol, čeprav je zanje zainteresirana. Takšni dodatni šoli se lahko podeli naziv priznane dodatne šole s pravico do preklica, seveda če pristojni organ izda dovoljenje za potek pouka po odobrenem učnem načrtu in če ta organ prizna izpitni režim. Takšna šola lahko

izdaja spričevala z nazivom *državno priznana dodatna šola*. Država pa tovrstne šole lahko tudi finančno podpira. Dodatne šole v večini zapolnjujejo prostor sekundarnega, zlasti poklicnega izobraževanja.

Znotraj dodatnih šol ločimo naslednje oblike zasebnega šolstva:

- **šole, ki so pridobile javno licenco za ustanovitev**, izvajajo javno veljavni program v določenem deležu, lahko tudi dejavnosti, vezane na filozofsko ali konfesionalno usmeritev, izdajajo spričevala in listine z javno veljavno licenco in se jim ne podeljuje državna subvencija oziroma gre za delež financiranja glede na interes države;
- **šole, ki delujejo po posebnih mednarodno preizkušenih pedagoških načelih in imajo javno licenco za ustanovitev s strani mednarodnih referenc, vendar nimajo javno veljavne reference s strani države**, izvajajo neveljavni javni program, nimajo licence za podeljevanje javnih spričeval in niso državno subvencionirane;
- **šole, ki delujejo po posebnih pedagoških načelih, vendar nimajo javno veljavne licence za ustanovitev, sprejete s strani mednarodnih referenc**, izvajajo alternativni program, ki ni javno veljaven in jim država ne podeljuje javne licence za podeljevanje spričeval in javnih listin, niso sofinancirane s strani države;
- **zasebne šole, ki nimajo javne licence za ustanovitev**, ne izvajajo javno veljavnega programa, ne morejo izdajati javno veljavnih spričeval in listin ter od države ne prejemajo subvencij.

Kot posebno obliko zasebnega izobraževanja, ki je na voljo v mnogih evropskih državah, moramo opredeliti pravico *osnovnošolskega izobraževanja na domu*. Staršem kot primarnim vzgojiteljem je zaupana dolžnost, da sami poskrbijo za izobraževanje svojega otroka. Pri tem poučujejo otroka sami ali pa organizirajo zaseben individualni pouk v skladu s predpisanim javnim programom. Otrok mora ob zaključitvi letnega šolskega programa dokazovati svojo uspešnost v javni šoli. V primeru, da ne izpolnjuje minimalnih izobraževalnih standardov znanja, je ta pravica odvzeta in morajo poskrbeti, da otrok obiskuje zasebno ali državno javno šolo.

Sklenimo poglavje nadomestnih in dodatnih zasebnih šol s pregledno tabelo:

ZASEBNE ŠOLE

	NADOMESTNE ŠOLE	DODATNE ŠOLE	
USTANOVITEV ZASEBNE ŠOLE	odvisna od priznanja države (prvi pogoj - enakovrednost z državno šolo)	odvisna od priznanja države (prvi pogoj - enakovrednost z državno šolo)	za ustanovitev je potrebna le registracija, ne pa priznanje države
OPRAVLJANJE ŠOLSKE OBVEZNOSTI	je mogoče	je mogoče	ni mogoče
LICENCA ZA			

PODELJEVANJE SPRIČEVAL	da	da	ne
DRŽAVNO FINANCIRANJE	določena z zakonom	država financira v skladu s svojimi interesi	nimajo pravice do državne finančne pomoči

(Tabela, dopolnjena po: Hvala, Zasebno šolstvo v Sloveniji, Didakta, 1998: 42)

3.6 Je vsaka zasebna šola tudi alternativna?

Slovar slovenskega knjižnega jezika opredeljuje pojem '*alternativa*' kot položaj, ko se je treba odločiti med dvema možnostima, od katerih ena izključuje drugo. Če to definicijo malo priredimo za šolske razmere, lahko rečemo, da je to možnost izbire ne le med dvema možnostima, temveč med možnostmi, kjer gre za svobodno izbiro v nekih okoliščinah.

Plut-Pregljeva navaja vir American Educators' Encyclopedia, v kateri opredeljuje 'alternativno vzgojo in izobraževanje' kot "splošen izraz, s katerim opisujemo šolske izobraževalne programe, ki se razlikujejo od tradicionalnih programov. Alternativno izobraževanje priznava, da ne obstaja samo ena šola, temveč upošteva posebnosti vseh dejavnikov, ki nastopajo v učnem procesu - torej učencev, učiteljev in izobraževalnega okolja". (Plut-Pregelj, 1991: 240)

Za izhodišče alternativne šole bomo vzeli naslednje tri sestavne elemente alternativnega šolstva (Plut-Pregelj, 1991):

- pri oblikovanju in izvajanju učnega procesa se upoštevajo vsi dejavniki učnega procesa: potrebe, zahteve, lastnosti učencev, staršev, učiteljev in usmerjenosti izobraževalnega okolja;
- znotraj teh šol se združujejo učenci na prostovoljni osnovi oz. zaradi odločitve svojih staršev, ki želijo, da bi njihovi otroci prejeli drugačno vzgojo in izobraževanje, kot jo ponuja tradicionalni sistem državne šole. Učenci se združujejo znotraj teh šol glede na kraj bivanja;
- potrebe udeležencev vzgojno-izobraževalnega programa se ravna po njihovi življenjski filozofiji, političnih nazorih in socialno ekonomskem statusu.

V javnosti se pogosto zamenjujeta ali izenačujeta izraza zasebna in alternativna šola. Res je, da mora vsaka zasebna šola oblikovati določeno alternativo v odnosu do javne šole, saj jo to dela zasebno. Ni vsaka zasebna šola alternativna v smislu alternativnih pristopov in specifične pedagoške filozofije.

Alternativna šola je vsaka šola:

- ki ni državna oz. javna,
- ki ni tradicionalna v programskem smislu,
- ki se odlikuje po svoji alternativni kot možnosti oblikovanja svojega programa neodvisno od državne usmerjenosti. (Smole v Hvala, 1998)

Značilnosti alternativnih šol (Hvala, 1998):

- imajo izdelano specifično pedagoško, filozofsko ali nazorsko doktrino;
- idejna enostranost, enoumje, je bolj izpostavljeno;
- alternativno pedagogiko uresničujejo v praksi - po potrebi uporabnikov, izvajalcev, okolja in časa pa jo tudi spreminjajo;
- od državnih šol se razlikujejo po izobrazbenih ciljih, ki niso nujno podvrženi državni kontroli;
- glavna prednost: avtonomost pri odločanju o organizacijskih, metodoloških, kurikularnih in drugih vzgojnih vprašanjih, ki se v državnih šolah rešujejo zunaj le-teh;
- za alternativne šole ni mogoče trditi, da so storilnostno usmerjene (tako kot javne);
- poudarjajo izobraževalne cilje;
- poskušajo uravnotežiti emocionalne in intelektualne sfere otroka na idejnostni in dejavnostni ravni;
- za alternativne šole se pogosto odločajo relativno homogene družbene skupine, ki jih povezuje enoten družbeni stil, skupen vrednostni sistem, pa tudi nadpovprečni interes za vzgojo.

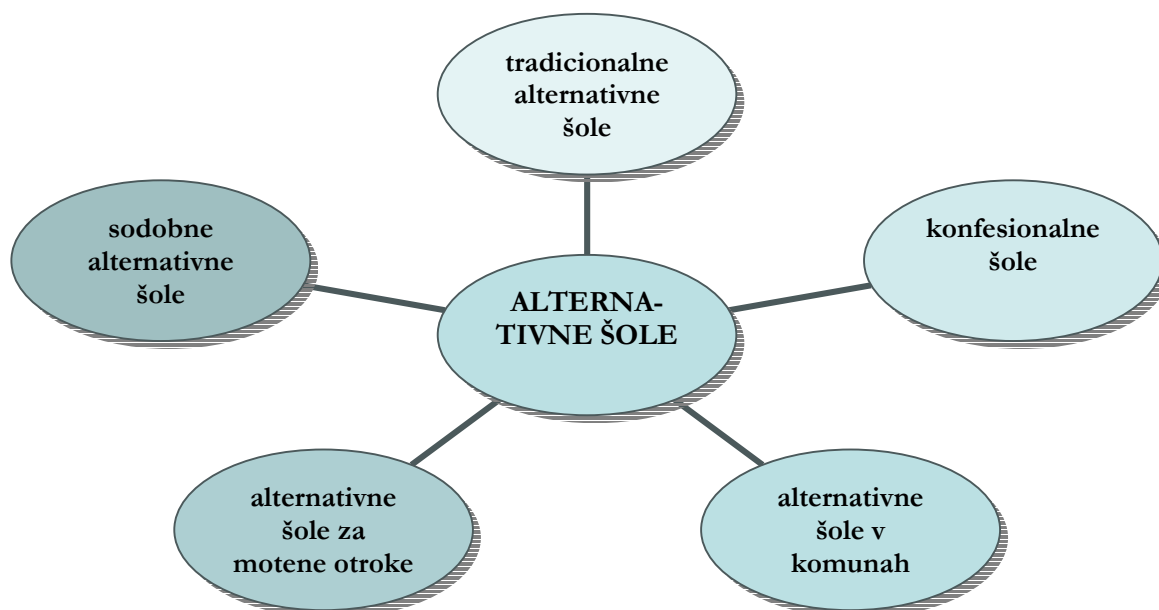
3.7 Kaj torej dela alternativno šolo specifično v odnosu do javne šole?

To niso njeni posebni didaktično-metodični elementi, ki se jih da prenesti tudi v javno šolo, pa vendar ta s tem ne bo postala alternativna. Gre za duhovno klimo, ki jo oblikujejo tako starši otrok, ki obiskujejo to šolo, kot tudi učitelji v teh alternativnih šolah. Za te učitelje so značilne osebne lastnosti in poklicna etika, ki je ni mogoče zahtevati od učiteljev v javnih šolah. Učitelji alternativnih šol razumejo svoj poklic kot poslanstvo najvišjih idealov, kar briše mejo med poklicem in zasebnim življenjem.

Alternativne šole predstavljajo laboratorij raziskovanja in razvijanja novih vzgojno-izobraževalnih idej, oblik, metod dela in konceptov, ki sčasoma prehajajo preverjeno tudi v javno sfero. Takšna šola pomeni ostro konkurenco državi na šolskem trgu, zato so lahko ustanovljene tudi s strani države. Država jih ustanavlja na pobudo raziskovalnih institucij in univerz ter njihovo delovanje vključuje v okvire javnega šolskega sistema.

Tovrstne šole mečejo senco na tradicionalne javne šole in njihovo pedagogiko, češ da država ni sposobna reformirati javnega šolstva v smeri humanizacije in demokratizacije vzgoje in izobraževanja. Zato je s strani javnih šol dostikrat deležna očitkov in kritik, da je preveč emocionalna, iracionalna in ideološka. Očita se ji nezmožnost kritične samorefleksije.

Današnje alternativne šolske sisteme lahko znotraj tega pojma razvrstimo v nekaj velikih skupin (Plut-Pregelj, 1991):

- **Tradicionalne alternativne šole** - tudi šole akademskega tipa ali pripravljalne šole, ker pripravljajo višje socialno-ekonomske sloje za vstop na univerzo. Cilj: oblikovanje in zagotavljanje kontinuitete kulturno-razredne identitete. Večina teh šol je internatskega tipa.
- **Konfesionalne šole** - v svoje programe vnašajo različne konfesionalne dejavnosti ali pa celo s poukom konfesij vpeljujejo učence v versko dejavnost. Tovrstne alternativne šole ne morejo oz. niso povsod del enotnega šolskega sistema, ker ne zadovoljujejo določenih zakonodajnih določil, zlasti tam, kjer sta država in Cerkev po ustavi ločeni.
- **Alternativne šole v komunah** - nekatere alternativne šole temeljijo na posebnih pedagoških ali nazorskih skupinah, zato se v ta namen oblikujejo v komune.
- **Alternativne šole za motene otroke** - s svojimi specifičnimi programi dopolnjujejo javni šolski sistem za vse tiste otroke, ki so telesno, intelektualno, duševno ali socialno moteni. To so alternativne šole javnega pomena za slepe, gluhoneme, mentalno prizadete, socialno zaostale, učence z disciplinskimi problemi. Te vrste alternativnih šol so zelo redke v primerjavi z ekvivalentnimi državnimi šolami. Maloštevilne so tudi tiste države, ki dovoljujejo alternativo na tem področju. Slovenska šolska zakonodaja je ne dovoljuje izven javne šolske sfere.

- **Sodobne alternativne šole** (v pomenu reformske pedagogike), ki nastajajo na novih pedagoških in nazorsko oblikovanih konceptih (Montessori, waldorfska šola ...).

Nova slovenska šolska zakonodaja prinaša pozitivne formalnopravne novosti in spremembe v odnosu do zasebnega šolstva in znotraj šolstva, ki deluje po posebnih mednarodno preizkušenih pedagoških načelih t. i. **alternativnega šolstva**. V resnici pa gre za močno državno restriktivnost, ki postavlja visoke kriterije in ovire ter daje malo podpore in možnosti za pridobitev soglasja in financ pri nastanku zasebnega šolstva. Javne šole ostajajo pod močno nadzirajočim, omejevalnim in dirigirajočim državnim sistemom, ki se predstavlja kot zaščitnik vsega tega.

3.8 Laična in nevtralna šola

Laična šola

Laična šola predstavlja šolo, ki ni ne religiozna ne antireligiozna, temveč areligiozna. Laičnost pomeni državno načelo, kjer ima vse politične in administrativne pristojnosti laična oblast in ne Cerkev. Laična oblast se ne vmešava v religiozne zadeve in hkrati ne dopušča poseganja Cerkve v njene pristojnosti. *Laičnost oz. konfesionalnost* je eden od pogojev, ki danes opredeljujejo javno in zasebno šolsko sfero. Ni pa to odločilni element za razvrstitev šole. Ta pripada ustanovitelju šole; državi ali zasebni pravni osebi.

Do razmejitve vodi boj za prevlado med Cerkvijo, ki uvaja konfesionalnost, in državo, ki zagovarja laičnost šolstva. Gre za prepričanje, da tisti, ki razpolaga s šolo, krepi svojo moč. Ločitev Cerkve od države pa ni prisotna v vseh državah. V Avstriji se je npr. znotraj šolstva uveljavil poseben konkordat med državo in Cerkvijo, ki dovoljuje upravljanje javnega šolstva avstrijski katoliški Cerkvi; to velja za javno in zasebno šolstvo, ob prisotnosti konfesionalnih predmetov. Prav tako to velja za Italijo. V Franciji ter v mnogih drugih evropskih državah pa obstaja druga oblika konfesionalnosti - gre za zasebne javne šole, ki so dopolnilo javnemu šolskemu sistemu; konfesionalnost pa ne predstavlja nobene ovire, da bi se država odrekla pomembnosti kakovosti te dopolnitve javnega šolskega sistema.

Cerkveno šolstvo predstavlja najpogostejšo obliko zasebnega šolstva. Vse to pa izhaja iz vzgojno-izobraževalnega poslanstva Cerkve: »Učite vse narode! Vzgajajte in učite ljudi za vero in življenje.« Zgodovina šolstva nam govori o vlogi, ki jo je imela Cerkev pri vzgoji in izobraževanju; vemo, da je pri tem šlo za njene lastne koristi, a vendar je to njeno delo pustilo posledice tudi v večji izobraženosti ljudi. Vse do drugega vatikanskega koncila (1963) je Cerkev dovoljevala obisk

otrokom katoliških staršev v laični oz. državni šoli le v primeru, ko staršem ni mogla zagotoviti druge možnosti. Z drugim vatikanskim koncilom pa se prične spoštovati posameznikova svoboda, ki jo omejuje njegova vest, kar velja tudi pri odločanju za šolo.

In kako je danes?

Katekizem katoliške Cerkve pravi, da imajo starši pravico, da izberejo otrokom šolo, ki ustreza njihovim lastnim prepričanjem. Dolžnost staršev pa je, kolikor je to mogoče, da izberejo šolo, ki jim bo pomagala pri njihovi nalogi krščanskih vzgojiteljev. Javne oblasti so dolžne, da zagotovijo to pravico staršev in tudi stvarne pogoje za njeno izvajanje.

Nevtralna šola

Ne smemo poenostavljati in sprejemati napačnega pojmovanja, da je laična šola nevtralna šola. Ideja, da morajo biti javne šole, ki so namenjene vsem, svetovno nazorsko nevtralne, je zgrajena na človekovi pravici do izobraževanja, ne glede na veroizpoved ali katero drugo okoliščino. Nikogar ne prisiljuje, da sprejme določen svetovni nazor in vsakomur dopušča svobodo pri izgradnji lastnega svetovnega nazora. Nevtralna šola je posledica nevtralne države in njenega zadržanega odnosa do religije v pluralistični družbi. S tem pa postane šola predvsem kraj izobraževanja, ne pa tudi kraj vzgoje, saj zaradi svoje nevtralnosti zapostavlja vzgojno funkcijo, čeprav je res, da šola, ki izobražuje, hkrati na določen način tudi vzgaja.

Zasebne šole v nasprotju z javnimi šolami, ki morajo biti odprte za vse, lahko uporabijo različne kriterije selekcije, npr. glede na vero, spol, narodnost, statusni položaj, sposobnost ... Zasebne šole izbirajo učitelje in učence po kriterijih, ki so nesprejemljivi za državne šole. Eden najpogostejših razlogov za vpis otrok v zasebno šolo je uresničevanje pravice staršev do zagotovitve verske in moralne vzgoje svojim otrokom v skladu s svojim religioznim prepričanjem.

3.9 Zakaj izbrati zasebno šolo in ne državne - in obratno?

Izbira šole je odločitev staršev in njihovega otroka. Manjši kot je otrok, večjo vlogo pri izbiri vrtca ali šole imajo starši. S starostjo se bolj pokažejo otrokove sposobnosti in zmožnosti. Otrok si pridobi večjo pravico do samostojne izbire lastne izobrazbe, starši pa naj bi bili usmerjevalci otrokove odločitve.

Z uveljavitvijo zasebnega šolstva je več možnosti za izbiro, pri čemer pedagogi (npr. Plut-Pregelj, 1991) naštevajo naslednje razloge za izbiro med zasebnim in javnim šolstvom:

- izbira v demokratični družbi je že sama po sebi vrednota, kajti v pluralistični demokratični družbi ne more obstajati samo ena pot za vzgojo in izobraževanje otrok;
- različnim učencem ustrezajo različni stili učenja in poučevanja, zato je potrebno poskrbeti za možnost izbire različnih izobraževalnih institucij znotraj posamezne stopnje, ki bodo ustrezale tako učencem kot tudi njihovim staršem;
- številne raziskave kažejo, da je že sama izbira šole za otroka pozitivno vplivala na delovanje šole in njen uspeh. Izbira šole ali programa je bila med najpomembnejšimi dejavniki učenčevega šolskega uspeha.

V učnem procesu poleg učenca in staršev sodelujejo tudi učitelji. Učitelji zasebnih šol navajajo tri razloge za takšno odločitev (Hvala, 1998):

- lažje je poučevanje in delo v šoli, če je poslanstvo šole v skladu z učiteljevo življenjsko filozofijo;
- zasebne šole učiteljem ponujajo več samostojnosti pri delu. Dana jim je možnost, da postanejo profesionalci na svojem področju;
- učiteljeva primarna naloga postane poučevanje in ne disciplina.

Ob vsem navedenem pa se moramo zavedati, da pomeni privatizacija na področju vzgoje in izobraževanja večanje raznolikih programskih ponudb, kar pomeni tekmovanje zasebnega in javnega sektorja. Posledica šolske privatizacije naj bi bila kakovost znanja in oblikovanje pozitivnih družbenih vzorcev vzgoje, vendar pa pri tem obstaja nevarnost **elitizacije**, kar se že dogaja v nekaterih tujih šolskih sistemih (npr. v ZDA). Glavna razloga za obstoj in razvoj zasebnega šolstva sta človekove pravice in kakovost vzgojno-izobraževalnega procesa, ne pa razdelitev ljudi na takšne ali drugačne elitne skupine. Če bo posledica uvedbe privatizacije zgolj razslojevanje ljudi, smo s tem naredili veliko škodo. Prepreči jo lahko država z ustreznimi zakonskimi določbami, pa tudi ljudje, zaposleni v šolskem sistemu.

Zgled je najboljša vzgoja.

*Mladost ima veliko prednost pred starostjo;
v sebi skriva semenje prihodnosti.
Enega pa nima nikoli:
pospravljene letine
dozorelega človeškega življenja.
(Elizabeth Lukas)*

4 ZGODOVINA ZASEBNEGA ŠOLSTVA NA SLOVENSKEM

Poznavanje osnov naše kulture nam omogoča razumevanje sedanjosti in kaže pot prihodnosti. Pomemben del kulturne zgodovine predstavlja nastanek in razvoj šolstva, kjer ima pomembno mesto tudi zasebno šolstvo. Zlasti evropska kultura stoji in pade s svojim šolstvom. Človek evropskega prostora je postal odvisen od ustvarjanja na področju vzgoje in izobraževanja; šolska vprašanja so v Evropi prodrli na številna področja življenja. Stopnja evropske kulture je bila in je odvisna tudi od učnih ciljev, učnih vsebin in vzgojno-izobraževalnih osnov, ki so jih šole našega kontinenta bolj ali manj uspešno razvijale. V tem pogledu je potrebno vrednotiti tudi preteklo šolsko in pedagoško kulturo na slovenskih tleh.

Razvoj šolstva na slovenskem ozemlju ima poleg svoje vključenosti v evropske politične, kulturne, znanstvene in druge tokove tudi svojo lastno značilno podobo. Zgodovinske silnice, ki so v stoletjih delovale na naš slovenski prostor in na ljudi, ki so v njem živeli, so vtisnile svoj pečat, še posebej na področje šolstva. Ob vseh tokovih zgodovine pa ne gre pozabiti na človeka, posameznika, ki so ga oblikovali ti šolski sistemi. Prav tako moramo realno vrednotiti tudi vlogo in prispevek učiteljev v naši šolski zgodovini, tako tistih, ki so pri svojem poslanstvu posegli najvišje, kot tudi tistih z nekoliko nižjih pedagoških in drugih ravni.

4.1 Srednjeveško šolstvo

Ciperle in Vovko (1987) navajata, da je ob naselitvi Slovencev v novo domovino v 6. stoletju vzgoja v skladu z njihovo rodovno-plemensko družbeno ureditvijo odsevala enakopravne odnose rodovnih članov. Razlikovala se je edinole po spolu, dečke so vzgajali drugače kot deklice. Vsebina te vzgoje je bila - poleg uvajanja v običaje rodu - seznanjanje mladih z delovnimi izkušnjami starejših, torej skrb za njihov osebni razvoj.

Pokristjanjevanje Slovencev ima, kakor za druga področja družbenega življenja, pomen tudi za vzgojno delo. Šele odslej imamo opravka z zavestno vzgojno akcijo, ki je zajela otroke in odrasle. Do tega časa je vzgojno vplival sam način življenja. Prva napotila za vsebino vzgojnega dela med Slovenci je določil

misijonar **Alkuin** v pismu Karlu Velikem leta 796. V njem poudarja, da je človeka potrebno najprej poučiti o nesmrtnosti duše in o prihodnjem življenju, plačilu za dobra dela in kazni za pregrehe. Ti učni smotri so se uveljavili z vzponom krščanstva kot faktorja državne moči. Ker so misijonarji poučevali nepismene, je bilo mogoče poučevati samo na en način: verske obrazce so ponavljali toliko časa, dokler se jih niso naučili na pamet. V skladu z načeli irske misijonske metode so salzburški misijonarji posamezne verske in molitvene obrazce učili v domačem jeziku. Srednjeveški šolniki so v glavnem poučevali v latinščini, kljub temu da latinščina ni bila materinščina njihovih učencev. Nosilci misijonarstva v Karantaniji so se verjetno usposabljali v Salzburgu, kjer je samostan sv. Petra od ustanovitve dalje imel svojo šolo, pa tudi v samostanskih šolah na Bavarskem. Ni mogoče točno ugotoviti, ali so bile med tistimi, ki so se v tem času mogli šolati, tudi osebe slovenskega rodu. Znano je le to, da sta slovenska kneza Gorazd in Hotimir živela kot talca na otoku sredi jezera Chiemsee na Bavarskem, kjer sta v tamkajšnji samostanski šoli dobivala poleg krščanske vzgoje tudi nekaj širše izobrazbe.

Stolne šole

Prve pri nas izpričane srednjeveške šole so stolne šole, višje šole na sedežih škofij. Takšna šola je v 12. in 13. stoletju pri nas delovala pri koprski škofiji in pri prvi stalni škofiji na slovenskem ozemlju, Krki na Koroškem. Učenci so bili v teh šolah ločeni na plemiške in revne otroke, tako da so stanovali ločeno, pa tudi pouk je potekal ločeno. Plemiški otroci so se učili gramatike (slovnice), retorike (govorništva) in srednjeveškega prava, medtem ko so revni otroci dobivali pouk predvsem iz verskega nauka, branja in petja. Cerkev je v teh revnih učencih videla naraščaj za podeželsko duhovščino, svoje šolanje in brezplačno stanovanje pa so odslužili s petjem na koru. Vsekakor bi bile stolne šole tudi za slovenski kulturni razvoj v zgodnjem in visokem srednjem veku mnogo pomembnejše, če ne bi imela večina škofij, ki so jim bili podrejeni Slovenci v tistem času, svojega sedeža izven slovenskega ozemlja.

Krka na Koroškem –
prva stolna škofija na slovenskem ozemlju

Samostanske šole

Podatkov o šolah v samostanih na Slovenskem je v srednjeveških listinah zelo malo. Da pa so obstajale tudi pri nas, ne more biti dvoma. Takšne šole se omenjajo v samostanu v Brežah na Koroškem, v 13. stoletju v samostanu v Stični, Gornjem Gradu, Grebinju in Veliki Nedelji, v 14. in 15. stoletju pa v samostanih frančiškanov v Celju, v kartuzijah v Žičah, Jurkloštru in v

samostanih nemškega viteškega reda v Ljubljani. Namenjene so bile predvsem za vzgojo lastnega redovniškega naraščaja, le redko so sprejemale zunanje učence, samo iz vrst plemiškega rodu. Zaradi visokih oskrbovalnin so bile te šole dostopne le premožnejšim, torej otrokom (nemškega) plemstva, ne pa slovenskim tlačanom. Res je, da so samostani sprejemali tudi reveže, odrasle in otroke, vendar pa predvsem za fizično delo, s katerim so si zaslužili oskrbo. V srednjem veku so deklice mogle dobiti nekaj izobrazbe le v ženskih samostanih, kjer so imele zopet prednost plemkinje ali dekleta iz vrst premožnega meščanstva. Najbolj znana ženska samostana sta bila v Krki na Koroškem in v Velesovem pri Kranju.

Župnijske šole

Pomembnejšo vlogo pri izobraževanju slovenske mladine so imele župnijske šole. Učile so mlade ljudi peti psalme, brati bogoslužne obrazce in jih seznanjati z verskimi nauki. V teh šolah so večinoma poučevali župniki, namenjene pa so bile za šolanje duhovniških kandidatov. Znano je, da si otroci podložnikov v tem času in še veliko pozneje niso mogli sami izbirati svojega poklica, torej tudi duhovniškega ne. Za to so potrebovali soglasje svojega gospodarja. Vendar se to pogosto ni dogajalo in možnost socialnega vzpona po župnijskih šolah je bila tako za slovenske otroke zelo majhna.

Mestne šole

Ko so se tudi pri nas na prehodu iz 12. v 13. stoletje razvila prva mesta z meščani, se je pojavilo vprašanje njihove izobrazbe. Dotelej je duhovščina šolala otroke predvsem zaradi svojih koristi, ne pa toliko zato, da bi bolje opravljali posvetne naloge. Meščanski sinovi so potrebovali šolo predvsem zaradi praktičnih življenjskih nalog. Poti do nastanka mestnih šol je bilo več. Včasih so meščani sami najeli in plačevali učitelja. Tako je nastala privatna šola v mestu. Sprva so te šole životarile od danes do jutri v slabih predelih mesta. Pogosto je iz župnijske šole nastala mestna šola, učitelja pa je plačevalo mesto. Od konca 13. stoletja Cerkev ni bila več edini organizator šolstva na Slovenskem. Mestne šole so prevzele pomembno vlogo v razvoju našega šolstva, za učni jezik pa se je v njih namesto latinščine postopoma uveljavljala materinščina učencev. Pri nas je bila to nemščina, v primorskih mestih pa italijanščina. Nerazvitost slovenščine kot knjižnega jezika - kot posledica izgube lastne države in domače vrhnje družbene plasti - je onemogočala uvedbo jezika slovenskih učencev. Slovenski otrok je bil s tem za več stoletij ob možnosti za izobraževanje v lastnem jeziku.

Ohranjeni podatki o tem, kaj in kako so se učili v šolah srednjega veka, so zelo borni. Učenci so se najprej morali na pamet naučiti različnih molitev. Potem so se naučili brati in pisati. Na tej osnovi se je začel pouk sedmih svobodnih umetnosti. Njihova povezava v dva kurza - trivij in kvadrivij - se je izvedla že v šolah rimskega cesarstva; trije jezikovni predmeti - gramatika, retorika in dialektika ali logika - so sestavljali *trivij*; štirje matematični predmeti - aritmetika,

geometrija, astronomija in glasba - pa *kvadrivij*. Najvažnejši učni predmet, ki je bil tudi osnova vsem drugim, je bila latinska gramatika.

Po doslej poznanih podatkih je v srednjem veku na Slovenskem delovalo (večinoma le kratkotrajno) okrog štirideset šol, pri čemer niso vštete samostanske šole. V srednjem veku so na Slovenskem obstajali poklici, za katere je bila potrebna univerzitetna izobrazba (višja duhovščina, juristi, doktorji medicine ...). Ciperle in Vovko (1987) navajata, da je v tem času na dunajski in drugih univerzah v Evropi študiralo prav gotovo več kot 2000 študentov s slovenskega etničnega ozemlja. Toda, kljub temu da pri nas še ni bilo šol, ki bi bile namenjene podložnemu kmečkemu prebivalstvu, je precejšnjemu številu otrok uspelo prebiti ta šolski sistem in po univerzah v tujini priti do vplivne vloge v tedanjem evropskem kulturnem življenju.

4.2 Šolstvo v času protestantizma

Do reformacije na Slovenskem ni bilo osnovne šole in je tudi nihče ni zahteval. Ni bilo šole, ki bi bila elementarna, saj za sprejem v šolo predhodna izobrazba ni bila potrebna.

In kaj sploh označuje osnovno šolo? Izpolnjevati mora vsaj tri temeljne pogoje; šola mora biti:

- **elementarna** - za vstop v šolo ni potrebna predhodna izobrazba, pomembna je le starost;
- **splošna** - namenjena mora biti vsakomur ne glede na spol in premoženjsko stanje, razredno pripadnost ali bodoči poklic;
- **resnično ljudska** - učni jezik v šoli mora biti materinščina njenih učencev.

Protestantske šole na slovenskem ozemlju so prve teoretično izpolnjevale vse te tri pogoje. 'Oče' osnovne šole na slovenskem ozemlju, ki je politično sodilo pod avstrijski del habsburške monarhije, je bil **Primož Trubar**. Vsi Trubarjevi naporji so bili prvenstveno verskega značaja, saj si je prizadeval, da bi vsi verni ljudje prebirali Sveto pismo. Kljub temu pa pri njem lahko govorimo o iskrenem prizadevanju, da bi svoje 'ljube Slovence' potegnil iz kulturne zaostalosti. Nastanek osnovne šole je tesno povezan z nastankom slovenske književnosti. Trubar je zahteval, da vsak duhovnik slovenske protestanske cerkve, na deželi ali v mestu, oskrbuje slovenske kmečke in mestne otroke, dečke in deklice, z osnovnošolskim poukom slovenskega katekizma, slovenskega branja in pisanja. Nadalje je ukazal, da ima vsaka fara svojega učitelja, s tem da učitelje in šole plačuje in vzdržuje posvetna oblast. Pri tem je naletel na ovire, saj se ni mogel nasloniti na državne in deželne vladarje – namreč, v naših krajih so bili deželni knezi Habsburžani, ki so ostali zvesti katoliški Cerkvi. Učitelji so tako svoje skromne dohodke povečevali predvsem z

dopolnilnim delom, zlasti s petjem pri cerkvenih obredih. Poleg protestanskih šol pa so seveda obstajale tudi katoliške šole.

Stanovski šoli

Najiminitnejše delo protestantov v 16. stoletju je bila ustanovitev in organizacija stanovskih šol v Celovcu in Ljubljani. Z njima so v naše kraje uvedli tip gimnazij, šol, s katerih je dijakom omogočen prehod na univerze brez dodatnega šolanja. Šoli se nista imenovali gimnaziji, ker takega imena takrat še niso uporabljali, pač pa 'stanovski' in 'deželni' šoli, ker so ju ustanovili koroški in kranjski deželni stanovi. Šoli sta bili namenjeni predvsem pouku otrok plemičev in sta pripravili dijake za študij na tujih univerzah, s tem da sta jih učili jezikov, zlasti latinščine in grščine.

Celovška stanovska šola je začela delovati vsaj že leta 1553, njen učni program pa se je postopoma približeval programu ustreznih protestantskih nemških srednjih šol. Pouk je bil namenjen le plemiškim sinovom, za dekleta na šoli ni bilo prostora.

Ljubljanska stanovska šola je začela delovati leta 1563. Eden od rektorjev te šole je bil tudi **Adam Bohorič**. Za šolo je izdelal dva šolska reda, od katerih je tisti iz leta 1575 prvi ohranjeni pedagoški tekst, ki ga je napisal slovenski avtor. V njem je bilo razvidno tudi življenje na ljubljanski stanovski šoli. Učenci niso smeli zamujati pouka, zapuščati učilnic brez dovoljenja, med poukom je bilo prepovedano klepetanje in prišepetavanje. V prostem času so se lahko igrali z žogo in drugimi dostojnimi igrami, prepovedano pa je bilo kovanje v nevarni Ljubljani.

Zmagovita protireformacija je ob koncu 16. stoletja te šole zaprla, njihove učitelje pa izgnala. Šolstvo so v svoje roke prevzeli jezuiti. Medtem ko je na Češkem **Komensky** razvil koncept moderne osnovne šole, je pri nas obstajalo skromno elementarno stanovsko šolstvo, predvsem v obliki župnijskih in mestnih šol. Branje in pisanje so poučevali cerkovniki, organisti, pisarji, študentje. O učiteljih so odločali duhovniki, Cerkev pa je večino šol tudi sama vzdrževala. Učitelj je za svoje delo prejemal skromno plačilo, zato je bilo šolsko delo zanemarjeno, življenje učiteljev in njihovih družin pa bedno.

4.3 Jezuitsko šolstvo

Ob koncu 16. in v začetku 17. stoletja so jezuiti ustanovili svoja šolska središča v Ljubljani, Celovcu, Gorici, Trstu in Mariboru. Jezuiti so imeli na ideološkem področju nalogo povrniti katoliški Cerкви vpliv na ljudi, ki sta ga močno spodkopala humanizem in reformacija. Njihovo geslo '*vse za večno slavo Božjo*' je pomenilo: vse za večjo politično moč katoliške Cerkve in jezuitskega reda. To nalogo so jezuiti opravljali s prižnice, v prvi vrsti pa s svojim šolstvom. Le-to naj

bi dajalo duhovniškim kandidatom boljšo izobrazbo, kakor so jo le-ti dobivali doslej, hkrati pa usposabljaljo naraščaj za vodilna mesta v družbi.

Učni cilj jezuitskega gimnazijskega pouka, edinega srednješolskega pouka, ki ga je poznal tedanji čas, je bil pouk latinščine. Poleg latinščine so uporabljali še nemščino (italijanščino), medtem ko slovenščine v virih ni zaznati, kar pa ne pomeni, da bi jo v celoti izključili. Svoje gojence so bogatili z znanjem, s katerim so utrjevali moč Cerkve. Obvladali so latinščino, tako da so lahko latinske naučene misli izražali logično, pravilno in učinkovito. Obenem pa zgodovina pravi, da je bila disciplina v jezuitskih šolah precej slaba (nereden obisk pouka, podaljševanje počitnic, popivanje, ponočevanje ...). Z jezuiti so na Slovenskem *pojavi višjega šolstva* povezani s filozofskimi in teološkimi študijskimi smermi. To so bile torej nekakšne višje šole, ki pa nikdar niso dobile privilegijev, da bi bile povzdignjene v univerze, na katerih so podeljevali akademske stopnje. Za jezuitsko šolstvo je bilo značilno, da so jezuiti imeli veliko število stavb, obenem pa tudi veliko dijakov in študentov.

4.4 Šolstvo v času Marije Terezije in Jožefa II.

Razvoj trgovine je pri meščanstvu povečal potrebe po izobraževanju. Omenjene šole, ki so jih uporabljali, niso več zadoščale. Zopet je zaživela ideja o splošni osnovni šoli, ki bi dajala izobrazbo vsem, ne glede na spol, stan in bodoči poklic, vendar tokrat ideja ni zrasla iz verskih, ampak iz posvetnih pobud. Izboljšano šolstvo naj bi prispevalo k dvigu gospodarstva, vse to pa prinaša koristi v obliki povečanih davkov, zato sta se za dvig splošne izobrazbe še posebej prizadevala tedanja vladarja, Marija Terezija in Jožef II. Kljub tem dokaj 'sebičnim' razlogom vladarjev je bilo tako delovanje nedvomno zelo pozitivno.

Predilske šole

S predilskimi šolami (1765) smo na slovenskem ozemlju dobili **prve državne šole (!)**, saj so nastale na pobudo države z namenom, da se otroci usposobijo za tkanje in pletenje v tovarnah. Predilske šole so bile pri nas v Ljubljani, Celju, Novem mestu in Ptujju in se niso dolgo obdržale. Na žalost so predstavljale prizadevanja države, da bi čim bolj izkoristila ceneno delovno silo v nastajajočih tekstilnih tovarnah.

Osnovne šole

V tem času je deloval **Blaž Kumerdej**, profesor na dunajski Orientalni akademiji. Na Marijo Terezijo je naslovil predlog za organizacijo osnovnih šol na Kranjskem, v katerem zahteva tudi slovenski učni jezik. Vendar šol, ki bi bile v slovenskem jeziku, ni bilo. Bile so 'dvojezične', saj je še vedno prevladovala nemščina. Zakon je molče predpostavljal nemščino kot učni jezik v osnovnih šolah, čeprav bi morali učitelji vsaj na Kranjskem poznati slovenski jezik. Temeljni zakon iz tega obdobja je bila *Splošna šolska naredba* iz leta 1774. Njen

avtor je bil opat avguštinskega samostana v Saganu v Šleziji **Ignac Felbinger**, priznan pedagog in šolski reformator (leta 1777 je bil ta zakon preveden v slovenščino).

Zakon je določil več vrst osnovne šole:

- **trivialke** na podeželju (najnižji tip osnovne šole, kjer je poučeval en sam učitelj; osiromašena učna vsebina),
- **glavne šole**, ki so bile v mestih (za sprejem ni zahtevala nobenega predznanja, namenjena je bila vsem, učni jezik pa je bila materinščina učencev) in
- **normalke** (najvišji tip osnovne šole iz konca 18. stoletja in prve polovice 19. stoletja).

S tem zakonom je bila v Avstriji s prvim osnovnošolskim zakonom uvedena *splošna šolska obveznost*, ki je zajela otroke od 6. do 12. leta starosti, vendar je bila bolj zaželeno kot obvezna. Izostajanje otrok od pouka ni bilo kaznovano. Zaradi pomoči pri kmečkih opravilih na podeželju so otroci lahko obiskovali pouk le v zimskem času. V obliki priporočila je zakon uvajal nedeljski popoldanski dopolnilni pouk za mladino po končani osnovni šoli, zlasti za vajence. S tem se pri nas pojavljajo zametki načrtnega pošolskega izobraževanja mladine. Na žalost pa je bilo potrebnih skoraj sto let, da je bila splošna šolska obveznost uvedena tudi v praksi. Pomembno vlogo v tem obdobju je imel **Anton Tomaž Linhart**, ki predstavlja enega najmarljivejših pospeševalcev šolstva pri nas. Sprva nemški pesnik in dramatik je ob Zoisovi spodbudi in podpori napisal prvo zgodovino Slovencev, pa tudi prvi slovenski komediji Županova Micka (1789) in Ta veseli dan ali Matiček se ženi (1790). Z novim zakonom je bil predpisan tudi poklic učitelja, njegova izobrazba, ni pa bilo poskrbljeno za njegovo vzdrževanje. Obstajali so šolski skladi, kamor so se stekala sredstva iz ukinjenih samostanov, razpuščenih cerkvenih redov, iz katerih naj bi plačevali tudi šole, vendar je bilo tega denarja premalo. Dodatne vire zaslužka so si učitelji iskali kot cerkovniki, godci, krčmarji ...

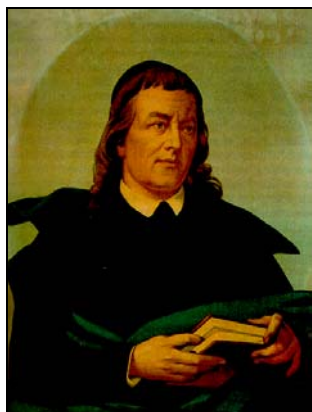
Gimnazije in liceji

Šolanje so lahko nadaljevali le tisti otroci, ki so predhodno obiskovali glavne šole in normalke. Po ukinitvi jezuitskega reda 1773 je njegove višje in srednje šole prevzela avstrijska država. Tako so nižje šole dobile ime *gimnazija*, višje šole pa ime *licej*. Končano šolanje na trivialkah, torej na najštevilnejšem in najdostopnejšem tipu osnovnih šol, ni omogočalo nadaljnega študija na gimnazijah. Tako je država zavestno omejevala dotok dijakov iz nižjih socialnih plasti na srednje šole, izjeme so bili bolj nadarjeni dijaki. Filozofske in teološke vede so lahko študirali na licejih v Ljubljani in Celovcu (dve leti), medtem ko so morali tisti, ki so hoteli nadaljevati s študijem prava ali medicine, na študij v tujino.

4.5 Šolstvo v času Ilirskih provinc

V času Ilirskih provinc (1809-1814) je pomembno priznanje na področju šolstva slovenščina kot učni jezik v osnovnih šolah slovenskega dela Ilirskih provinc. Francozi so pri nas namesto prejšnjih trojnih oblik osnovne šole, trivialk, glavnih

šol in normalk uvedli **enotno štirirazredno osnovno šolo**, ki naj bi bila v vsaki občini. Tako je nastala enotna osnovna šola. Sedaj je lahko vsak, ki je končal primarno šolo, nadaljeval šolanje na gimnaziji. Če bi bila ta pridobitev trajna, bi lahko izboljšala socialno strukturo slovenskega razumništva. Leta 1810 je bila z Marmontovim³ ukazom slovenščina priznana kot učni jezik v osnovnih šolah in gimnazijah, s tem pa je dobila tudi drugačno družbeno vlogo. Pomen materinščine je zagovarjal tudi **Valentin Vodnik**, ravnatelj ljubljanske primarne šole in gimnazije. Vodnik je zato napisal skoraj vse potrebne slovenske učne knjige za osnovne šole in gimnazije. Šel je še korak dlje. Da bi slovenščina mogla biti temelj vsega izobraževanja, je morala postati poleg učnega jezika tudi učni predmet, in sicer že v osnovni šoli, kjer se izobraževanje začne. Zato je napisal gramatiko za primarne šole.

*Devet let star popustin jegre,
luže inu drsanje po jamenskih mlakah,
grem volan v šolo, ker so mi obljubili,
de znam delati ako očeh,
ako mi uk ne pojde od rok ...*

Valentin Vodnik (1758-1819)

Najvažnejša pridobitev francoske šolske reforme je bila ustanovitev univerze v Ljubljani. S tem so želeli mladim dati možnost, da so lahko doma študirali za akademske poklice. S šolskim letom 1810/11 so v Ljubljani začele delovati 'centralne šole' s petimi študijskimi smermi: za zdravnike - kirurge, inženirje, arhitekto, pravnike in teologe. Na žalost študija razen teologov ni dokončal nihče, saj je šola delovala le tri leta, kajti Avstrijci so po ponovni okupaciji leta 1814 šolstvo vrnili v prejšnje stanje.

4.6 Šolstvo v Avstro-Ogrski v 19. stoletju

V drugi polovici 19. stoletja smo Slovenci dobili moderno osemletno šolo, ki je do leta 1918 nepismenost zmanjšala na nekaj odstotkov. Učitelje je plačevala

³ **Auguste Viesse de Marmont** (1774-1852) - francoski maršal in prvi guverner Ilirskih provinc, pomembna osebnost francoskega političnega življenja; pospešil je odstop Napoleona. (Leksikon CZ, 1988)

država, ti pa niso smeli več opravljati cerkovniških in drugih poslov; kvalitetnejšo izobrazbo so od leta 1870 dobivali na učiteljiščih. Slovenščina je postala učni jezik na Kranjskem in Goriškem, deloma na Štajerskem, na slovenskem Koroškem pa je pouk potekal izmenično v dveh učnih jezikih: nemščini in slovenščini.

Po odhodu Francozov (1815) so avstrijske oblasti ponovno uvedle cerkveno nadzorstvo osnovnih šol. Spet so uvedli trivialke, glavne šole in normalke. Neposredno pred revolucijo leta 1848 sta na Slovenskem obstajali skoraj dve tretjini za šolo sposobnih otrok brez rednega osnovnošolskega pouka, in sicer zaradi revščine otrok, odnosa staršev do šole in jezikovnega stanja v osnovnih šolah. Tudi višje šolstvo se je vrnilo na raven pred prihodom Francozov. Revolucionarno leto 1848 je pretreslo tudi šolstvo v habsburški monarhiji. Šole so postale državne in deželne ustanove, učitelje pa so plačevale dežele. Učiteljice, ki so bile do takrat zapostavljene in maloštevilne, so postale formalno enakopravne svojim moškim kolegom. Uveljavljena je bila obvezna osemletna osnovna šola, nastala je nova kategorija šol - **meščanske šole**. Vanje so vstopali učenci po končani osnovni šoli. Pouk je trajal tri leta, namen novih šol pa je bil dajati učencem ustrezno izobrazbo za potrebe obrtnikov in kmetovalcev. Vendar so spet dovoljevali odstopanja glede posameznih dežel. Na Koroškem in Štajerskem so uvedli osemletno obvezno šolo, na Kranjskem in Primorskem pa redno šestletno in dveletno ponavljalno, v kateri je bil pouk praviloma le enkrat na teden in še to ponavadi v zimskem času.

Gimnazije so opustile latinski značaj in postale splošnoizobraževalne srednje šole. Uvedena je bila matura. Za šolanje trgovskega in tehničnega osebja so ustanovili posebno obliko srednje šole, *realke*. Slovenščina si je v te šole mukoma utrla pot. Leta 1905 je bila v Št. Vidu pri Ljubljani ustanovljena zasebna škofijska gimnazija - prva v celoti slovenska srednja šola. Po ukinitvi licejev je bilo pri nas mogoče študirati le na štiriletnih škofijskih semeniščih. Študentje so zato odhajali iz naših krajev v Gradec, na Dunaj, v Prago, manj pa na italijanske in druge univerze.

Iz vsega navedenega je razvidno, da so bile zasebne šole vezane na rimokatoliško Cerkev, ki je tudi na Slovenskem opravila pomembno vlogo na področju šolstva (franciškani - Novo mesto, Trst; uršulinke - Ljubljana; šolske sestre - Maribor; salezijanci - Veržej, Radnja pri Sevnici, Sela v Mostah, Rakovnik v Ljubljani ...).

4.7 Čas med obema vojnama

Razmere za delovanje zasebnih šol so se v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev začele slabšati. Leta 1922/23 so poskušali odpraviti prejšnji predpis, ki je zasebnim šolam dajal pravico, da se na njih opravljajo tečajni izpiti (Koritnik, 1930). Ko je Kraljevina Jugoslavija z zakonom iz leta 1929

prepovedala ustanavljati nove zasebne šole, je bilo od 843 osnovnih šol v Dravski banovini le še 11 zasebnih. Zanimiv je podatek, da šolski zakoni iz leta 1929, ki poenotijo različne šolske sisteme v stari Jugoslaviji, sploh ne govorijo več o zasebnih šolah - govorijo le še o državnih šolah. Pomemben dogodek na področju šolstva se je zgodil leta 1919 - država je ustanovila tako zaželeno in potrebno univerzo v Ljubljani, hram znanja, v katerem se je izobraževalo (in se še izobražuje) veliko mladih ljudi.

3.8 Vloga zasebne šole po letu 1945

Leta 1945 je bilo delovanje zasebnih šol prepovedano, večinoma so bile podržavljene, tako da se zasebne šole na Slovenskem uradno spet pojavijo šele leta 1991. Pravim uradno, kajti verskim skupnostim je bilo prej dovoljeno ustanavljati 'verske šole za vzgojo duhovnikov' (229. člen zadnje ustave SR Slovenije), vendar njihovi akti, torej tudi spričevala, niso imeli javne veljave (Zakon o položaju verskih skupnosti v SR Sloveniji). Zakon je bil spremenjen 30.4.1991 in od takrat se spričevala Srednje verske šole v Želimljem in Srednje verske šole v Vipavi ter diplome Teološke fakultete štejejo za javne listine. **22.3.1991** v Uradnem listu izide Zakon o zavodih, ki z dikcijo drugega člena ("Zavod lahko ustanovijo domače in tuje fizične in pravne osebe, če ni za posamezne dejavnosti ali za posamezne vrste zavodov drugače določeno.") omogoča nastanek zasebnih šol.

Istega leta salezijanski inšpektorat ustanovi Gimnazijo Želimlje, ki je prej delovala kot Srednja verska šola. Kmalu zatem pa koprška škofija Škofijsko gimnazijo v Vipavi, čeprav je ta šola obstajala v okviru malega semenišča že od leta 1952. Obe šoli s šolskim letom 1992/93 dobita koncesijo in z njo javno sofinanciranje, istega leta pa dobi koncesijo tudi osnovna šola, ki jo je ustanovilo Društvo prijateljev waldorfske šole. S šolskim letom 1993/94 se tem šolam pridruži še osem drugih koncesionarjev. A o vsem tem več v nadaljevanju, saj to ne sodi več v poglavje zgodovine zasebnega šolstva na Slovenskem.

Srednja verska šola v Želimljem (1967 - 1991)

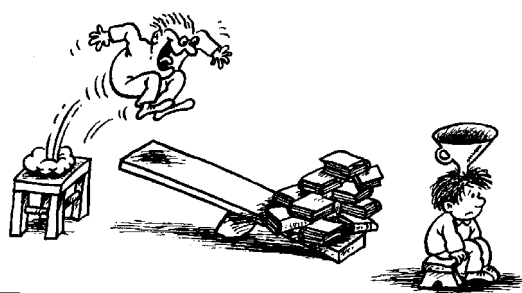
Zasebno šolstvo je pomembno vplivalo na razvoj državnega šolstva, saj je postavilo temelje za nadgradnjo sedanjega šolskega sistema. Se tega zavedamo?

*Otroci se ne spremenijo,
dokler se mi ne spremenimo.
(dr. Jane Bluestein)*

5 ZASEBNO ŠOLSTVO V REPUBLIKI SLOVENIJI

Slovensko javno in zasebno šolstvo je grajeno na šolski zakonodaji, ki izhaja iz naslednjih pravnih listin:

- Ustava Republike Slovenije,
- Splošna deklaracija človekovih pravic,
- Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah,
- Deklaracija o odpravi vseh oblik nestrpnosti in diskriminacij na podlagi vere ali prepričanja,
- Konvencija proti diskriminaciji v izobraževanju.

Iz teh določb izhajajo načela, ki usmerjajo razvoj slovenske šolske sfere, javnega in zasebnega šolstva, in ki so združena v **Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju** (1995). Pravice, na katerih temelji razvoj slovenskega šolstva, so odraz doseženega soglasja o temeljnih vrednotah, ki veljajo ne glede

na različne politične in vrednostne sisteme. V načelih edukacije so poudarjene vrednote demokratičnosti, avtonomnosti in enakih možnosti. Iz starševske pravice do izbire vrste izobraževanja za svoje otroke sledi, da mora država zakonsko urediti in omogočiti ustanavljanje zasebnih vrtcev in šol. Načelo enakih možnosti dopolnjuje zahtevo po kakovosti in poglobljenosti, povezani z diferenciacijo na vseh stopnjah šolanja.

Najpomembnejša načela (Bela knjiga, 1995: 17-30) so naslednja:

- **načelo enotnosti znanosti in pluralne kulture ter vednosti je dopolnjeno z zahtevo po pluralizmu v šolskem kurikulumu** - gre za enakost možnosti razvoja različnih smeri, teorij znotraj posameznih ved in samorefleksivnost znanstvenih spoznanj;
- **načelo enakih pravic in nediskriminiranosti ter možnosti izbire in spodbujanja izvirnosti** - da bi država izpolnjevala pravice optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost, telesno in duševno konstitucijo idr., mora oblikovati demokratičen sistem vzgoje in izobraževanja, ki uresničuje uveljavljanje načela enakih možnosti z zahtevo po upoštevanju različnosti, pravice do izbire in drugačnosti;

- **načelo poglobljenosti in večje kakovosti** se odraža z omogočanjem večje ponudbe različnih programov, z večjo notranjo in fleksibilno diferenciacijo in v možnosti izbire javnega ali zasebnega šolstva. Spodbujati je treba oblikovanje bolj razvejane mreže javnih in zasebnih šol. Izbira je pomembna tudi zato, ker ni izdelanih uniformiranih meril za dober ali slab vrtec oz. šolo. Država mora možnost izbire uveljaviti na naslednje načine:
 - na ravni pestrosti predšolskih in šolskih kurikulumov,
 - na didaktično-metodični ravni,
 - z izobraževanjem strokovnega pedagoškega kadra,
 - z možnostjo izbire vrste vzgojno-izobraževalne institucije, javne ali zasebne,
 - s sistematičnim informiranjem staršev,
 - z določenim deležem finančne podpore javnim in zasebnim vzgojno-izobraževalnim institucijam;
- **načelo avtonomnosti šol in nadzora nad kakovostjo šolskega reda** zagotavlja javnemu šolstvu laičnost in neodvisnost od vpliva posameznih cerkva, svetovnonazorskih skupin ali strank;
- **načelo dezideologizacije šole in vzgoja za participacijo v demokratičnih procesih** opozarja na neodvisnost učnih načrtov in zaposlovanje pedagoškega kadra od trenutnega razmerja političnih sil v družbi.

5.1 Kako se je začelo?

25. junija 1991, ko je prišlo do osamosvojitve Republike Slovenije od bivše Jugoslavije, so bili postavljeni temelji za nove zakonske spremembe tudi na področju šolstva, še posebej na področju zasebnega šolstva. Nova Ustava Republike Slovenije je s 54. in 57. členom staršem podelila pravico in dolžnost izobraževati in vzgajati svoje otroke oz. pravico svobodne vzgoje in izobraževanja.

Do sedaj so šole, vrtci in srednje šole predstavljali popoln monopol države. Država je zakonsko regulirala normative in standarde, pogoje za delo, vstopne pogoje, učne programe, kurikulume, verifikacijo učnega znanja in druge pogoje za delovanje. Občina je kot nižji državni nivo ustanavljala in v celoti ali delno financirala in nadzirala delovanje, upravljanje in poslovanje vrtcev in šol. Starši niso imeli nikakršnega vpliva na izvajanje in upravljanje dejavnosti. Država je razvila bogato mrežo vrtcev in šol, ki so zadoščali vsem potrebam.

Do tedaj sta bili v Sloveniji dve zasebni katoliški srednji šoli, v Želimljem in Vipavi, katerih izobrazba ni bila pravnoformalno priznana, prav tako ni bila priznana izobrazba, ki so jo študentje pridobili na Teološki fakulteti v Ljubljani, ki je bila od leta 1952 izključena iz ljubljanske univerze.

Mahnetova (1994) meni, da so se bile pomanjkljivosti državnega monopolizma predvsem naslednje:

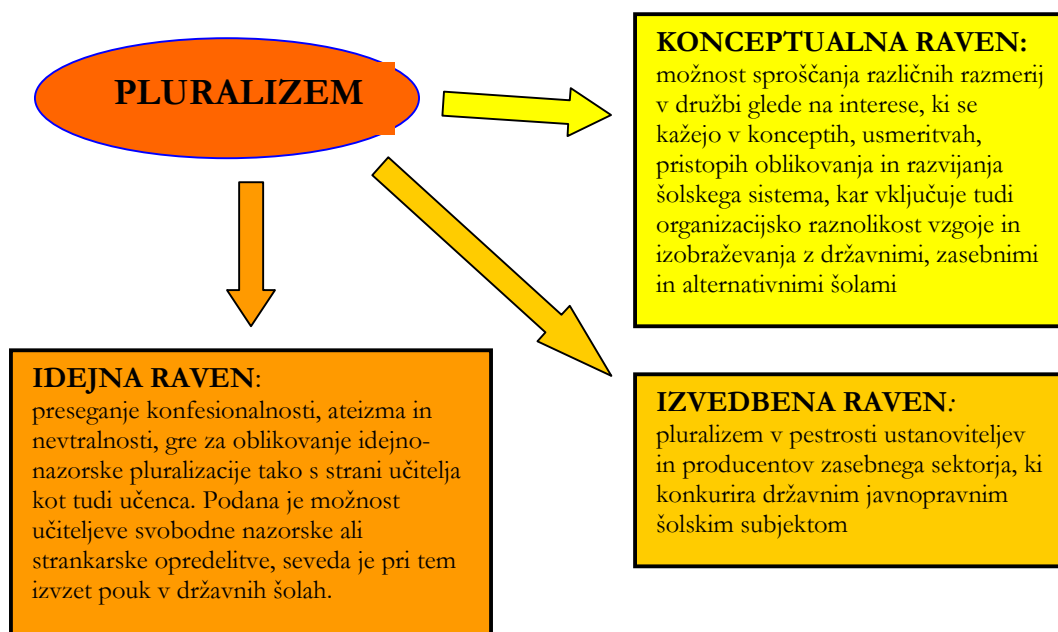
- **odsotnost konkurence**, ki bi predstavljala pritisk na kakovost storitev in razvoj dejavnosti;
- **unifikacija** vzgojno-izobraževalnih programov, ki staršem ne daje nobene možnosti izbire; tudi če jim uspe zamenjati šolo, ne morejo izbrati drugega programa;
- **profesionalna neavtonomnost** vzgojno-izobraževalnih institucij, ki so bile podrejene temeljiti kontroli vzgojnih ciljev, sredstev in metod;
- **neinicijativnost in hierarhičnost vodstva**;
- nefleksibilnost v odzivanju in prilagajanju potrebam povpraševanja otrok in staršev;
- **birokratska preorganiziranost**;
- **togost ponudbe, uniformiranost**;
- **neekonomičnost poslovanja**;
- **izključenost vpliva staršev in okolja** na vzgojno-izobraževalne ustanove;
- **nemožnost zasebne iniciative**;
- **stagnacija kakovosti** vzgojno-izobraževalnega dela;
- **nefleksibilnost sistema** v odnosu do strokovnega trga.

Vsa ta negativna spoznanja so vodila v zahtevo po **privatizaciji šolskega sektorja**. Privatizacija pomeni dva, ne povsem enaka procesa:

- nastajanje in uveljavljanje novih, zasebnih, nedržavnih izvajalcev blaginjskih storitev,
- prehajanje javnih državnih služb v zasebni sektor.

Možnosti in omejitve obeh procesov postavlja država. V Sloveniji sodi pod pojem privatizacije samo prva privatizacijska oblika. Prehajanje državnih ustanov v popolnoma zasebno last je zaradi državne zaščite javnega sektorja nemogoče. Šimenc (Šimenc, Krek, 1996) meni, da je bil prvi korak storjen z zakonskimi spremembami leta 1991, ko so bile zasebne verske šole za vzgojo duhovnikov priznane kot javne in so se jim pričele dodeljevati koncesije. Ščasoma so te zasebne verske šole odprle vrata vsem državljanom, njihov primarni cilj pa ni bil več vzgoja duhovniškega kadra.

Z novo šolsko zakonodajo, sprejeto leta 1996, pa bi lahko zatrdili, da je šolski prostor v Sloveniji postal pluralen. Za uniformiran slovenski šolski prostor je šolska in politična pluralizacija po 45-ih letih velika novost. Šolski pluralizem se je vsaj formalno pojavil na treh ravneh vzgoje in izobraževanja:

V slovenski šolski prostor vstopa nevtralnost, ki odpravlja monopol in uvaja enakopravnost idej različnih konfesij, socialnih slojev, družbenih skupin, političnih opcij ... Pluralno nevtralni šolski sistem nikogar ne sili sprejemati določen svetovni nazor, država je le dolžna omogočiti uresničevanje pravice verujočih staršev, da svoje otroke vzgajajo v skladu z religioznim in moralnim prepričanjem, kar v zasebnih šolah poteka s subvencijo. Javna šola ostaja nevtralna do religij, različnih svetovnonazorskih usmeritev in filozofij, ne more pa biti vrednostno nevtralna, ker to pomeni izključitev občečloveških vrednot iz šole oz. izključitev vzgoje.

5.2 Financiranje

Za razvoj zasebnega šolstva je vsaj v naših razmerah pomembno, ali bo država zasebne šole in vrtce tudi finančno podprla. Pri financiranju zasebnih šol, ki izpolnjujejo zakonom določene pogoje za ustanovitev in delovanje, zakon določa, da »zasebni šoli pripada na posameznega učenca oziroma dijaka **85% sredstev**, ki jih država oziroma lokalna skupnost zagotavlja za plače in materialne stroške na učenca oziroma dijaka v javni šoli« (86. člen ZOFVI⁴-ja). Zasebnim šolam, ki jim je bila dodeljena koncesija pred uvedbo tega zakona (pred 15.3.1996), pa jim na učenca oziroma dijaka pripada enak odstotek sredstev, kot jih država za plače in in materialne stroške namenja ustrezni javni šoli.

Financiranje vrtec ureja Zakon o vrtcih (ZOV) in ne ZOFVI, vendar veljajo podobni pogoji za financiranje. Vrtcem pripada na posameznega otroka 85%

⁴ ZOFVI – Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja

sredstev, ki jih lokalna skupnost za plače in materialne stroške zagotavlja na otroka v javnem vrtcu (34. člen ZOV-a). Prav tako vrtcem, ki so pridobili koncesijo tri leta po uveljavitvi ZOV 100% sredstev, ki jih lokalna skupnost za plače in materialne stroške zagotavlja na otroka v javnem vrtcu (55. člen ZOV).

5.3 Zasebni vrtci

Vrtec je največkrat prva družbena organizacija, v katero stopi otrok. Za razliko od toplih družinskih odnosov v primarni skupini, prevladujejo v tej sekundarni skupini bolj posredni, formalno urejeni odnosi. Za razvoj mladega bitja je ozračje in delo v predšolskih institucijah izrednega pomena.

Postavlja se mi vprašanje, koliko se družba zaveda, »da je vlaganje v predšolsko vzgojo dolgoročna naložba, saj kakovostni programi predšolske vzgoje prispevajo k večji socialni zrelosti in integriranosti v družbo, uspešnejšemu šolanju ter poklicni usposobljenosti in k zmanjševanju neprilagojenega vedenja« (Learning to Succeed, 1993). Naši vrtci v veliki meri že opravljajo svojo funkcijo: dopolnjujejo družinsko vzgojo in razvijajo osebnost predšolskega otroka. Bahovčeva (1996) meni, »da je v slovenskih vrtcih dovolj osebne nege, manj pa izraznih, kognitivnih, mešanih in drugih dejavnosti«. S pestrejšimi programi za predšolske otroke bi staršem olajšali odločitve, da svoje otroke vključijo v eno od oblik izvendružinske vzgoje. Tu lahko pomembno vlogo odigrajo tudi zasebni vrtci.

Zasebni vrtci so vrtci, ki jih ne ustanovi občina, dopolnjujejo in bogatijo javno ponudbo ter nudijo večjo možnost izbire in načina vzgajanja predšolskih otrok. V mejah zakona so otroci svobodni pri izbiri svetovnega in religioznega nazora, načinov organiziranja, izvajanja vzgojno-izobraževalnega programa in izbire vzgojnih sredstev. (Bela knjiga, 1995: 249)

Zasebne vrtce delimo na nadomestne in dodatne. **Nadomestni vrtci** so zasebni vrtci, ki ustrezajo javnim vrtcem z vidika vzgojnih ciljev, trajanja programov, normativov (prostor, kader, število otrok na vzgojitelja). **Dodatni vrtci** pa so vsi drugi zasebni vrtci.

Bela knjiga (1995) navaja, da vrtci v večini razvitih držav niso sestavni del šolske sfere. Zanje lahko skrbijo država, lokalna skupnost ali zasebniki - cerkvene skupnosti, dobrodelne organizacije, skupine staršev, strokovnjaki in prostovoljci. Med državami se sistem javnih vrtcev razlikuje, največkrat je prepuščen zasebnemu sektorju. Različnost se kaže v različnem trajanju programov in v starosti vključenih otrok. Program pojmujejo kot organizacijo življenja in dela v vrtcih glede na čas, trajanje, prostor ter ciljne skupine otrok in odraslih.

Pri načrtovanju privatizacije predšolske vzgoje v Sloveniji je potrebno opomniti na dejstvo, da danes institucionalizirana predšolska vzgoja, razen priprave na osnovno šolo (mala šola), ni obvezna. S prehodom male šole v osnovno šolo bo postala celotna predšolska dejavnost neobvezna. Potrebno bo izhajati iz dveh spoznanj:

- da je predšolska vzgoja koristna in potrebna, kljub temu da ni obvezna, in
- da je za večino staršev to potrebna dejavnost (varstvo otrok zaradi službe).

Zaradi neobveznosti tako ni več potrebe po enotnosti vzgojnih vsebin in organizacije, temveč ravno nasprotno: potrebna bo čim večja pestrost programske ponudbe, obenem pa bo potrebno tudi prilagajanje zaradi zaposlenosti staršev.

Država je kot vodilo javnim in zasebnim ustanovam predšolske vzgoje in varstva oblikovala naslednja načela:

- načelo demokratičnosti in pluralizma;
- načelo avtonomnosti, strokovnosti in odgovornosti;
- načelo enakih možnosti, upoštevanja različnosti med otroki in priznanja pravice do izbire in drugačnosti;
- načelo ohranjanja ravnotežja med različnimi vidiki otrokovega telesnega in duševnega razvoja;
- načelo sodelovanja z okoljem.

Zasebnim vrtcem so namenjena še posebna načela, kot so (Bela knjiga, 1995: 248-249):

- **načelo postopnosti** - zasebni vrtci se uvajajo postopoma in ne na škodo javnih vrtcev;
- **načelo združevanja tujih izkušenj in specifičnosti predšolske vzgoje v naši državi** - upoštevati je potrebno mnenja vseh zainteresiranih strani in iskanje sprejemljivih rešitev;
- **načelo povezovanja nadzora in sofinanciranja** - sofinanciranje zasebnih vrtcev je povezano z vplivom države na zasebne vrtce;
- **načelo avtonomnosti in strokovnosti** vrtcem dopušča samostojno izbiro vsebin in metod dela, istočasno pa morajo zagotavljati strokovnost;
- **načelo pravice posameznikov do drugačnosti** staršem omogoča izbiro vrtca po lastni presoji;
- **načelo izbirnosti, poglobljenosti in večje kakovosti** omogoča večjo ponudbo različnih predšolskih programov;
- **načelo razvidnosti** zahteva od vrtca, da staršem predstavlja in pojasnjuje programe svojega dela;
- **načelo ekonomičnosti** - prednost pri financiranju ima vrtec, ki bogati in dopolnjuje javno ponudbo.

Z večjo pestrostjo ponudbe si slovenska država postavlja cilje dela s predšolskimi institucijami (Bela knjiga, 1995: 51):

- vključitev večine otrok od 3. do 6. leta starosti v eno od oblik izvendružinske vzgoje,
- dati možnost otrokom iz socialno in kulturno manj spodbudnega okolja, da nadoknadijo nekatere pomanjkljivosti v razvoju,
- dati možnost nadarjenim otrokom, da razvijejo svoje specifične sposobnosti in nadarjenosti.

V Republiki Sloveniji v š. l. 2002/03 deluje **16 zasebnih vrtcev**, podatki pa so razvidni iz tabele, ki je v prilogi A.

5.4 Zasebna osnovna šola

Pri osnovni šoli je težje govoriti o privatizaciji, vendar je v svetu tudi ta možna. Pojavlja se v oblikah kvaziprivatizacije javnih in alternativnih šol, tako da država postavi temeljne programske pogoje, normative in standarde ter izvaja različne oblike nadzora.

'Pravila igre' v zasebni osnovni šoli:

- država mora zasebni osnovni šoli podeliti javno ustanovno licenco,
- šola ne sme izvajati nobenih posebnih selektivnih vpisnih kriterijev,
- učni program mora biti v skladu z minimalnim nacionalnim osnovnošolskim programom,
- poučevati morajo učitelji z ustrezno javno priznano izobrazbo,
- šolnine niso mogoče za redni učni program,
- končno preverjanje znanja je javno,
- šola podeljuje javno priznana spričevala in listine,
- javno veljavni program zasebne šole se financira iz nacionalnega dohodka.

Osnovna ovira, ki preprečuje privatizacijo osnovnih šol, je zunanja diferenciacija. Vendar pa se v večini evropskih držav osnovna šola deli na elementarno (primarno) in sekundarno v sklopu šolske obveznosti. S to delitvijo so povezane tudi možne oblike notranje, fleksibilne in zunanje diferenciacije. Današnji trend osnovnošolske obveznosti v svetu vodijo v programsko in organizacijsko izenačevanje. Kljub temu je notranja členitev osnovne šole v različnih državah še vedno različna. Odvisna je od zgodovinskih danosti, ki so oblikovale postavitev celotnega šolskega sistema, skupaj s predšolsko vzgojo ter srednješolskim izobraževanjem.

Na eni strani imamo države z enotnim osnovnošolskim programom, na drugi strani, zlasti nemško govoreče dežele, z zunanjo diferencirano osnovno šolo.

Zdi se, da gre razvoj osnovnega šolstva razvitih držav v smeri vse večje zunanje enotnosti in notranje heterogenosti. Vendar enotnost osnovnega šolstva ne pomeni, da tako kot pri nas delajo vse šole po enakem učnem programu, temveč to, da so nekdanje ločene oblike in institucije osnovnega izobraževanja nadomestile z integrativno šolo.

Privatizacija osnovnega šolstva se namensko zapostavlja, iščejo se enako kvalitetni učinki znotraj enotne šole, ki se skrivajo pod izrazi večje individualizacije, notranje in fleksibilne diferenciacije, v obliki večjega deleža izbirnega programa in v zavračanju programske enotnosti. Današnja naloga osnovne šole je, da z vzgojno-izobraževalnim procesom omogoča razvoj in napredovanje vseh učencev, ob upoštevanju medosebnih razlik. V ta namen razvija različne sisteme diferenciacije, organizacijske in didaktične oblike, ki upoštevajo razlike v hitrosti in specifičnostih otrokovega razvoja, njegove nadarjenosti in hitrosti napredovanja, in omogoča bogatenje učencev z znanjem, uspešen zaključek šole in nadaljevanje šolanja.

Privatizacijske možnosti, ki v takšnih razmerah in pogojih ostajajo vezane izključno na organizacijo osnovne šole, je smotrneje prenesti na fleksibilnost javno državnih osnovnošolskih ustanov. Kviziprivatizacija osnovne šole bo vse redkejši pojav in takšna je tudi vizija slovenskega osnovnega šolstva. Precejšnje možnosti pa obstajajo, da se privatizirajo posamezne funkcionalne in strokovne dejavnosti šole.

V Sloveniji obstaja le ena zasebna osnovna šola, tj. *waldorfska šola*, ki s svojim alternativnim programom omogoča osnovnošolsko šolanje. Pri tem se postavlja vprašanje, kako ti otroci nadaljujejo šolanje v 'normalni' srednji šoli, če se osmošolci ne vključijo v waldorfsko gimnazijo.

5.5 Srednješolsko zasebno izobraževanje

S terminom srednješolsko izobraževanje označujem gimnazije, splošne srednje šole ter tudi področje poklicnega in strokovnega izobraževanja.

Ko govorimo o naravi in perspektivi razvoja srednjega šolstva v svetu in pri nas, se pojavlja ločnica, ki tovrstno šolstvo deli na splošno in strokovno. Ta usmeritev ima znaten pomen za razvoj zasebne iniciative, za oblikovanje vrste

privatizacije, saj različne naravnosti šol vežejo nase različne vzroke, potrebe in interese za privatizacijo posameznih smeri.

Temelj splošnoizobraževalnih srednjih šol na sekundarni stopnji so gimnazije, ob njih pa so se razvile njim podobne šole, ki so usmerjene na določeno strokovno in znanstveno področje, vendar ohranjajo splošnoizobraževalno naravo. Te šole vključujejo dijake od 15. do 19. leta starosti. V različnih državah se šolanje različno zaključí, praviloma z maturo ali zrelostnimi izpiti. Končni izpit ne daje poklicne izobrazbe. Razlika med gimnazijami in splošnimi srednjimi šolami je zlasti v opravljanju klasične, tehnične ali strokovne mature, ki odloča o prihodnosti nadaljnjega šolanja. Te šole pripravljajo na visokošolske študije oziroma na vstop na univerzo.

V svetu je največ zasebnega interesa po splošnoizobraževalnih srednjih šolah. Razlogi so zelo različni: od strokovnih, pedagoških, znanstvenovsebinskih, svetovnonazorskih do profitnih in segregacijskih. Zanje se ne zanimajo posamezne pravne osebe, temveč društva v okviru svoje filozofije in zastavljenih ciljev.

Hkrati tudi država izraža velik interes za tovrstne šole. V ta namen oblikuje šolski nadzor nad zasebno šolsko dejavnostjo in ponudi okvirni predmetnik, sestavljen iz treh delov:

- nacionalni program predpisuje štiriletne obvezne predmete v okviru določenega števila ur, vsebin in obsega posameznega predmeta;
- izbirni del učnega programa vključuje obvezne izbirne vsebine, ki si jih dijak izbira glede na lastni interes usmeritve v nadaljnji študij. Dijak se samostojno odloči za učenje predmeta, ki posreduje znanja, ki jih šolski predmeti delno vključujejo in pa jih ne vključujejo;
- nerazporejene ure izbirnega dela programa samostojno razporedi vsaka šola. Namenjene so poglobljanju znanja na interesnih področjih dijakov in pripravi na maturo. Z njimi šola oblikuje specifičnost vzgojnega in izobraževalnega dela šole in širi svojo avtonomijo.

V večini evropskih držav je predmetnik v prvem letniku skorajda v celoti enak za vse dijake, izbirnost pa se povečuje v višjih letnikih, tako da je izbirnega dela največ v zadnjem letniku.

Za slovensko državno in zasebno gimnazijo država predpisuje naslednje razmerje programa:

- nacionalni program obsega 80% celotnega programa,
- obvezne izbirne vsebine 6% celotnega programa,
- nerazporejene ure pa obsegajo 14% celotnega programa.

Gimnazija Želimlje, prva javno priznana zasebna šola v Sloveniji

Zasebne ustanove izvajajo poleg predpisanega obveznega programa tudi neobvezni nadstandardni program v okviru učnih predmetov ali drugih storitev, za katerega si samostojno priskrbijo finančne vire, tudi s šolnino.

Javne srednje strokovne in poklicne šole dajejo formalno izobrazbo od nižje poklicne do srednje poklicne stopnje ali pa srednje strokovne in celo višje poklicne ali strokovne stopnje. Ta sistem neposredno ne pripravlja na nadaljevanje študija na visokih stopnjah oz. na univerzitetni ravni, čeprav z določenimi dodatnimi oblikami omogoča tudi nadaljevanje izobraževalne poti.

Razloge za privatizacijo poklicnih in strokovnih smeri je treba iskati znotraj interesov po specialnih znanjih in strokovne narave dela. Zato so manj zainteresirana predvsem določena strokovna, panožna združenja, obrtne zbornice, podjetja ... Vloga države znotraj tega področja zasebnega šolstva je predvsem ta, da zagotovi mladim, zaposlenim in nezaposlenim odraslim pridobitev določene poklicne izobrazbe z možnostjo nadgradnje na vseh stopnjah in nivojih zahtevnosti. S tem namenom se država trudi razvijati ustrezne programe z razširjanjem obveznega izobraževanja po končani osnovni šoli in z oblikovanjem deleža privatizacije na ravni srednjega izobraževanja.

Medveš (v Rus idr., 1996: 103-106) za Slovenijo vidi ovire in protislovja glede možnosti večjega vključevanja poklicnega izobraževanja v zasebno iniciativo podjetij in zbornic predvsem zaradi naslednjih dejstev:

- na eni strani razmahu zasebne pobude nasprotujejo srednje šole, ki so se ob splošnih težnjah po potrebi poklicnega izobraževanja v zadnjih desetih letih opremile za izvajanje praktičnega pouka in imajo za to usposobljene učitelje ter gradijo na tem tudi svoj ekonomski interes;
- več problemov za prenos praktičnega izobraževanja na gospodarske družbe ali zasebne obrti pa je tudi na strani obrti in industrije:

- 1) podjetja so onesposobljena za prevzem nalog praktičnega izobraževanja, razpadli so izobraževalni centri, materialne in kadrovske osnove - možnosti za razvoj te dejavnosti v podjetjih praktično ni več;
- 2) ekonomske razmere poslovanja niso ugodne za prenos praktičnega izobraževanja na gospodarsko področje in obrt - podjetja poklicnega izobraževanja dejansko še ne sprejemajo kot oblike kadrovske reprodukcije in razvoja;
- 3) na večini poklicnih področij so presežki kvalificiranih kadrov, izobrazba teh ljudi ni ustrezna; ni pravega motiva za poklicno izobraževanje;
- 4) podjetja bi bila motivirana za sprejemanje učencev tudi na daljšo prakso, vendar brez materialnih ali programskih obveznosti;
- 5) državni intervencionizem ustvarja mnenje, da je stanje najugodnejše, če država v celoti poskrbi za šolstvo;
- 6) država ni razvila globalne izobraževalne politike, ki ostaja izrazito šolsko resorska in zato vezana v večini samo na ministrstvo za šolstvo, v primeru poklicnega in strokovnega izobraževanja pa bi morala aktivirati tudi druge resorje, zlasti ministrstvo za delo, socialo in druge.

Za preseganje teh ovir Medveš (v Rus idr., 1996: 104-106) priporoča:

- izdelati je treba načrt razvoja globalne vladne šolske politike in razviti sistem socialnega partnerstva;
- razviti je treba zakonodajo, ki bi spodbujala izobraževanje v funkciji razvoja dela;
- izdelati je treba ustrezna pooblastila zbornicam in panožnim združenjem za načrtovanje in usmerjanje izobraževanja v podjetjih;
- zagotoviti je treba uvajanje dualnega sistema poklicnega izobraževanja s postopnim prenašanjem težišča praktičnega izobraževanja iz šol v podjetja;
- spremeniti je potrebno vzorec nastajanja zasebnih poklicnih in strokovnih šol. Zakonodaja naj spodbuja nastajanje zasebnih poklicnih in strokovnih šol, s tem da jim zagotavlja tudi materialna sredstva za izvedbo pouka;
- šolska zakonodaja naj bi urejala status zasebnih šol. Omogočala naj bi jim ustvariti dohodek z opravljanjem dejavnosti, če ga uporabijo za širjenje materialnih možnosti dela in za razvoj, sicer bodo obsojene na stagnacijo. Treba je le razviti ustrezne mehanizme, ki bi preprečevali pretok javnih sredstev v zasebno sfero.

V Sloveniji se zasebno šolstvo počasi razvija. Podrobnejša predstavitev zasebnih srednješolskih institucij je razvidna iz tabele, ki je v prilogi A.

5.6 Perspektive na področju privatizacije vzgoje in izobraževanja v 21. stoletju

Privatizacija predstavlja del procesa modernizacije države in vse bolj se uveljavlja tudi pri nas. Ugotoviti pa je potrebno, kaj si od privatizacije sploh lahko obetamo, kakšne družbene cilje lahko uresničimo, katere vrednote promovira, katere so njene omejitve in kateri so pogoji za njeno uveljavljanje. Od ciljev, ki jih želimo s privatizacijo doseči, je odvisna tudi državna politika do nje - ali jo preprečuje, ali jo le formalno dopušča, ali pa jo z mehanizmi, ki jih ima na razpolago, celo spodbuja in zagotavlja pogoje za njen razmah. Država lahko privatizacijo spodbuja kot nov vzorec zagotavljanja storitev, ne glede na to, da v neki dejavnosti ni pomanjkanja ponudbe oz. kapacitet. Lahko gre za druge cilje - zadovoljitev potrebe po diverzifikaciji storitev, po pluralizaciji izvajalcev, skratka, za možnost izbire in za pritisk na rast kakovosti. Če ugotavljamo, da so dobre strani privatizacije na področju šolstva povečana tekmovalnost med šolami, spodbude za bolj kakovostno delo in fleksibilnejši sistem oskrbe, kjer vsak učenec lahko izbere tip šolanja, ki mu najbolj ustreza, lahko zaključimo, da so možnosti privatizacije na vsakem od obravnavanih področij različne.

5.6.1 Perspektive zasebne iniciative predšolske vzgoje

Privatizacijske možnosti na predšolski stopnji so vezane predvsem na funkcije ustanavljanja, izvajanja in financiranja programov vzgoje in varstva. Vse troje skupaj je v praksi zelo težko uresničljivo, saj se zagotovo zatakne pri denarju - zasebnim vrtcem pripadajo sredstva iz proračuna, če izpolnjuje naslednje pogoje:

- če izvajajo najmanj poldnevni program,
- če imajo vključenih najmanj za dva oddelka predšolskih otrok,
- če imajo zaposlene oziroma drugače zagotovljene vzgojitelje za izvedbo programa v skladu z zakonom in drugimi predpisi in
- če so dostopni vsem otrokom.

Zasebnemu vrtcu pripada za posameznega otroka 85% sredstev, ki jih lokalna skupnost za plače in materialne stroške zagotavlja na otroka v javnem vrtcu.

Kakšna naj bo vloga države? Če je doslej otrokom oz. staršem preko občin zagotavljala dostop do vrtcev z ustanavljanjem javnih zavodov, bi sedaj vsekakor morala spodbuditi privatizacijo na tak način, da bi jo dopolnjevali tudi nejavni (koncesionirani) vrtci. Splošen dostop do storitev predšolske vzgoje bi država omogočila tudi z distribucijo javnih sredstev celotni populaciji uporabnikom. Za plačilo vrtca bi bilo primerno uvesti sistem **vavčerja**. S tem bi spodbujali

institucionalno predšolsko vzgojo kot javno dobrino, saj bi se vključenost v vrtce s tem verjetno povečala. Torej, v zakonu bi poleg možnosti pojavljanja nejavnih izvajalcev morali izenačiti tudi pogoje za participacijo uporabnikov pri javnih sredstvih. V takšno pluralno mrežo organizirane predšolske vzgoje se lahko poleg zasebnih fizičnih in pravnih oseb vključijo tudi prostovoljne organizacije, lokalne skupnosti in delodajalci. Velika prednost prostovoljnih organizacij je njihova sposobnost identifikacije specifičnih potreb in lotevanja novih projektov, pomanjkljivost pa, da z usmerjanjem svoje dejavnosti na depriviligirane kategorije stigmatizirajo tiste, ki uporabljajo njihove storitve. Financiranje prostovoljnega sektorja je odvisno od tega, kaj družba od njega pričakuje. Kriteriji morajo biti prilagojeni oblikam storitev, ki jih zagotavlja, in dovolj fleksibilni, da ne otopijo njegove sposobnosti hitrega odzivanja in prilagajanja potrebam. Delodajalci lahko prispevajo k razvijanju kapacitet na določenih območjih ali zaposlenim sofinancirajo storitve vrtcev, če je to v njihovem interesu.

5.6.2 Perspektive zasebne iniciative v osnovnem šolstvu

Z novo šolsko zakonodajo bi bilo pametno razmisliti o uveljavitvi osnovnih šol, katerih ustanovitelj ni državna oblast. Glede na zakonsko omejitve, da se priprava na osnovno šolo in osnovnošolski programi lahko izvajajo samo kot javna služba in da potemtakem čista zasebna dejavnost na tem področju ni možna, bi morali v zakonu o osnovni šoli opredeliti predvsem možnosti za pridobitev koncesije oz. za opravljanje koncesionirane dejavnosti. Porazdelitev vlog med posameznimi subjekti na področju osnovnega šolstva bi lahko izgledala takole:

osnovna šola

vrsta šole	NADOMESTNA	DODATNA
funkcija	zasebna šola s koncesijo	zasebna šola s subvencijo
	zavod, podjetje, organizacija, zasebnik	zavod, podjetje, organizacija, zasebnik
izdaja licence	država	država
verifikacija programa	država	država
podelitev koncesije	država	brez koncesije, država prejema 85% na posameznega učenca, ki jih država namenja javni šoli
kurikulum	država - na ravni nacionalnega programa	država - na ravni nacionalnega programa
dovoljenje za izdajo javno veljavnih spričeval	država	država
normativni standardi	država nadstandard - ustanovitelj	država nadstandard - ustanovitelj
plače	država	država
financiranje	država zasebni viri za nadstandard	država zasebni viri za nadstandard
šolnina	samo za nadstandardni del	samo za nadstandardni del

	ponudbe	ponudbe
nadzor	država	država/ustanovitelj

5.6.3 Perspektive zasebne iniciative na področju srednješolskega izobraževanja

gimnazija

vrsta šole	NADOMESTNA	DODATNA
funkcija	zasebna šola s koncesijo	zasebna šola s subvencijo
	zavod, podjetje, organizacija, zasebnik	zavod, podjetje, organizacija, zasebnik
izdaja licence	država	država
verifikacija programa	država	država
podelitev koncesije	država	brez koncesije, država prejema 85% na posameznega učenca, ki jih država namenja javni šoli
kurikulum	država - na ravni nacionalnega programa	država - na ravni nacionalnega programa
dovoljenje za izdajo javno veljavnih spričeval	država	država
normativni standardi	država nadstandard - ustanovitelj	država nadstandard - ustanovitelj
plače	država	država
financiranje	država zasebni viri za nadstandard	država zasebni viri za nadstandard
šolnina	samo za nadstandardni del ponudbe	samo za nadstandardni del ponudbe
nadzor	država	država/ustanovitelj

poklicna šola

vrsta šole	NADOMESTNA	DODATNA	
funkcija	zasebna šola s koncesijo	zasebna šola s subvencijo	zasebna šola brez subvencije
ustanovitev	zavod, podjetje, organizacija, zasebnik	zavod, podjetje, organizacija, zasebnik	zavod, podjetje, organizacija, zasebnik
izdaja licence	država	država	/
verifikacija programa	država	država	/
podelitev koncesije	država	brez koncesije, država prejema od 0% - 85% na posameznega učenca, ki jih država namenja javni šoli	/
kurikulum	država - na ravni nacionalnega programa	država - na ravni nacionalnega programa	ustanovitelj
dovoljenje za izdajo javno veljavnih spričeval	država	država	/
normativni standardi	država nadstandard - ustanovitelj	država nadstandard - ustanovitelj	ustanovitelj
plače	država	država	ustanovitelj
financiranje	država zasebni viri za nadstandard	država zasebni viri za nadstandard	zasebni viri
šolnina	samo za nadstandardni del ponudbe	samo za nadstandardni del ponudbe	osnovni vir

nadzor	država	država/ustanovitelj	/
--------	--------	---------------------	---

Če bo plačilna zmožnost edini kriterij za dostop do storitve nejavnega sektorja, bo imela privatizacija na področju vzgoje in izobraževanja negativne učinke, saj bo koristi imela le določena skupina prebivalstva.

Šolska ureditev pa nikakor ne more sloneti samo na finančni, tehnični in organizacijski podstati, kot se to zdi za slovensko šolsko zakonodajo, saj so posledice šolske ureditve vezane tudi na socialne, politične, humanistične, ekonomske, kadrovske in druge človeške segmente. Za pravilnost delovanja šolskega sistema je premalo prepuščati odgovornost ali gojiti slepo vero v zaupanje posameznim državnim organom, odgovornim za delo vrtcev in šol.

V prihodnje bi bilo potrebno razmišljati o večjem sodelovanju uporabnikov, tj. npr. staršev otrok, obenem pa upoštevati uporabnike tudi pri dodeljevanju sredstev, ki jih država namenja za šolstvo.

Naj zaključim pogled v prihodnost z naslednjo ugotovitvijo:

Pozitiven in pravilen odnos države do zasebnega sektorja zahteva izpolnitev dveh nalog:

- **definiranje temeljnih smernic** razvoja slovenskega javnega šolstva v skladu s kulturnimi in gospodarskimi razvojnimi smernicami države;
- opredelitev **pozitivnega odnosa do privatizacije** posamezne stopnje vzgoje oz. izobraževanja. Pri tem je potrebno opozoriti na različno dojetje in formuliranje vzgojnega in izobraževalnega dela na predšolski, osnovnošolski, srednješolski splošni in poklicni smeri ter tudi višješolski stopnji.

Zasebno šolstvo kot sestavni del slovenskega javnega šolstva mora postati odraz sistematično planiranega vzgojno-izobraževalnega dela države.

Ob vsem navedenem pa v razmislek še tole:

V Sloveniji se začena obdobje, ko se tudi v šolstvu v veliki meri čutijo posledice zmanjšanja natalitete Slovencev. Generacije otrok se zmanjšujejo, s tem pa tudi število uporabnikov na šolah. Obstale bodo le tiste šole, ki bodo imele zadostno število otrok, kar pomeni, da bodo morale biti s svojo ponudbo dovolj privlačne, torej dovolj kakovostne, da se bodo otroci vpisovali v njihove vzgojno-izobraževalne programe. Šola, ki bo želela obstati v javnem šolskem sistemu, bo stremela k čim večji kakovosti. Posledica tega pa je izboljšanje kakovosti šolanja v slovenskem šolskem sistemu.

*Učenje brez razmišljanja je prazno,
razmišljanje brez učenja je nevarno.
(Konfucij)*

6 KRATEK PREGLED SISTEMOV ZASEBNEGA ŠOLSTVA PO SVETU

6.1 Nemčija

Zvezna ustava zagotavlja pravico do ustanovitve in vodenja zasebnih šol kot vzporednih neodvisnih ustanov z enakimi pravicami, kot jih imajo državne šole. Ločimo lahko med nadomestnimi in dodatnimi zasebnimi šolami.

Za ustanovitev zasebne osnovne šole je potrebno izpolnjevati dodatne pogoje, kar pojasnjuje, zakaj je teh šol tako malo. Glavni razlog pri tem je, da je interes države, da učenci vseh slojev prebivalstva dobijo enako osnovno izobrazbo. V zvezi s financiranjem imajo zasebne šole le pravico do finančne pomoči za vzdrževanje šol, torej subvencioniranje za stalne stroške, ne pa tudi za samo ustanovitev. Večina zasebnih šol je odvisna od šolnin, za verske šole pa so še posebej pomembne dotacije zasebnih skladov. Ker ponavadi hkrati prejemajo tudi državno pomoč, zaračunavajo le majhno šolnino ali pa sploh nobene. Redna državna finančna podpora krije dve tretjini stroškov nadomestnih šol. Način subvencioniranja pa se razlikuje glede na deželo. Tako poznajo dve vrsti subvencij:

- **deficitno financiranje** - določen stalni odstotek stroškov (glede na porabo) je zajamčen kot subvencija;
- **plačila enkratnih vsot** - raven državne finančne pomoči določa enoten stalni prispevek ne glede na dejansko porabo nadomestne šole.

Imela sem priložnost obiskati zasebni gimnaziji v Essnu in Buxheimu (slika). V pogovoru s pedagoškimi delavci sem spoznala njihov način življenja in dela ter tako primerjala njihov in naš sistem zasebnega šolstva. Menim, da naš sistem zasebnega šolstva v veliki meri temelji na osnovah nemškega sistema, saj se tako kot v Nemčiji tudi pri nas srečujemo s problemom, da so državne

Zasebna gimnazija v Buxheimu (Nemčija)

šole v privilegiranem položaju. Subvencije za nadomestne šole ne smejo nikoli preseči stroškov primerljive državne šole, četudi bi posebne pedagoške potrebe to upravičile. Neustrezna državna finančna pomoč narekuje šolnine, te pa povzročajo socialne razlike.

6.2 Italija

Izobraževanje pred osnovno šolo od 3. do 6. leta je izbirno, vendar 90% otrok te starostne skupine obiskuje državne ali neodvisne šole. V državnih šolah je to izobraževanje zastopnik, prav tako kot obe stopnji izobraževanja do 14. leta, na višji srednji stopnji (15-19 let) pa lahko zaračunavajo nizko šolnino.

V ustavi imajo določeno, da imajo pravne osebe in posamezniki pravico ustanavljati zasebne šole, če za to ni potrebno financiranje države. Italija je edina med evropskimi državami, ki izrecno prepoveduje neposredno subvencioniranje neodvisnih šol, kar je po eni strani pozitivno, saj s tem šolstvo ni izpostavljeno političnim napadom. Zasebne šole imajo v lasti in jih nadzirajo individualni zasebniki, verski redi in cerkvene oblasti, priznani javni zavodi in združenja. Nekatero so ustanovljene pod nadzorstvom tistih, ki jih predlagajo občinske oblasti. Učitelji v zasebnih šolah bi formalnoppravno morali imeti učiteljsko diplomu, toda mnogi je nimajo in imajo opravljen le državni izpit. Tudi plače učiteljev so v zasebnem sektorju nižje kot v državnem.

Splošno mnenje je, da vzgoja in izobraževanje nimata prioritete na seznamu politike, vendar je kljub temu javno mnenje trdno na strani pluralnega vzgojno-izobraževalnega sistema v imenu demokracije in svobode, kar je posledica vpliva rimokatoliške Cerkve, ki spodbuja katoliško prebivalstvo, naj se odloči za katoliške šole.

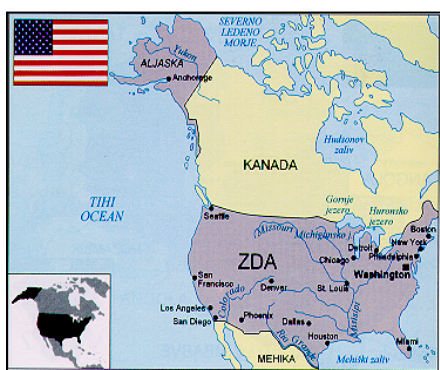

6.3 Nizozemska

Zasebne šole predstavljajo kar 70% osnovnega in sekundarnega izobraževanja. V veliki meri so odvisne od države, saj jim le-ta določa število učiteljev, delovne razmere ... vse to pa vodi k vedno bolj enotnim pogojem zasebne in državne šole.

Država je pripravljena financirati zasebno šolstvo, vendar po posebnem modelu: vsak učenec dobi **vavčer**⁵, katerega vrednost je enaka stroškom šolanja na učenca v lokalnih javnih šolah. Vavčer lahko porabijo v javni ali zasebni šoli, šola pa na osnovi vavčerja dobi ekvivalentno povračilo od države. Zasebne šole imajo poleg tega pravico zahtevati tudi šolnino (a so pri tem precej omejene), medtem ko starši za otroke v javnih šolah dobijo še občinske dotacije za izobraževanje svojih otrok od 6. do 16. leta, zato ne smejo zaračunavati dodatnih šolnin.

Starše je težko privabiti k sodelovanju, saj nizozemsko javnost šolstvo ne zanima preveč. Če jim šola ne ustreza, jo enostavno zamenjajo. Iz tega sledi, da imajo odločitve vse bolj v rokah učitelji, starši in učenci, vse manj pa ustanovitelji, ki se morajo truditi za čim večjo kakovost in čim boljše pogoje.

6.4 Združene države Amerike

V ZDA poznamo dva pristopa šolanja:

- **javne šole**, kjer se povežejo otroci iz različnih socialnih sredin in
- **zasebne šole**, kjer prihaja bolj do zbiranja elite in imajo bolj malo opraviti s kognitivnim razvojem, veliko pa s pridobitvijo na družbeni lestvici.

Ameriško ministrstvo za šolstvo meni, da je zasebna šola, osnovna ali srednja, pod upravo posameznika ali organizacije, ki ne pripada državi. Navadno se financira z nedržavnimi sredstvi, programe pa izbirajo in izvajajo nejavno izbrani in nameščeni uslužbenci. Obstaja 15 glavnih kategorij zasebnih šol; večina teh šol pa je ustanovljena in vodena po religioznih osnovah (razen npr. vojaške šole).

Učenci, ki obiskujejo zasebne šole, navadno izhajajo iz premožnejših družin. Elitne splošnoizobraževalne katoliške šole privlačijo družine visoko izobraženih strokovnjakov iz najvišjih socialnih slojev, medtem ko se v katoliških šolah, ki so postavljene v delavskih predelih, šolajo otroci fizičnih delavcev in uslužbencev. Raziskave so pokazale, da je izobrazba staršev, predvsem matere, ozko povezana z interesi učencev.

⁵ **Vavčer** je model javnega financiranja, pri katerem država da staršem za vsakega otroka t.i. bon, s katerim lahko plačajo vrtec oz. šolanje v ustanovi, ki jo izberejo sami. Na ta način država spodbuja trg izobraževalnih programov. Zamisel ni nova, saj ima svoje izvore že v 18. stoletju pri Thomasu Painu. Leta 1955 jo je v razpravi o vlogi države v izobraževanju ponovno oživil Milton Friedman, po letu 1966 pa so ga začeli uporabljati kot možnost za izboljšanje sistema financiranja šol v ZDA in Veliki Britaniji. (povzeto po Mahne, 1994: 49-54)

Večina zasebnih šol je neprofitnih, zato plačajo nizke davke ali pa jih sploh ne. Večina teh šol sredstva pridobi na osnovi dobrodelnih skladov in od posameznikov. Šole imajo specializirane učne načrte in programe za otroke z emocionalnimi težavami, težavami pri učenju ipd.

Zaupniki, ki nosijo finančno odgovornost šole, izbirajo ravnatelja. Ta ima absolutno izvršilno oblast. Učitelji v zasebnih šolah so predani svojemu delu in so tudi sami izobrazbo pridobili na zasebnih šolah. Glavne značilnosti dobrega učitelja naj bi bile: znanje in sposobnost, predanost otrokom in ljubeznivost. V povprečju so učitelji v zasebnih šolah slabše plačani kot učitelji javnih šol. Delajo 50 ur tedensko, ta čas pa je razporejen na delo pri pouku, na aktivnosti, vezane na šolo, in na druge aktivnosti.

Ena ključnih razlik med javnimi in zasebnimi šolami je, da v zasebnih šolah skoraj izključno poteka splošno izobraževanje, v javnih šolah pa so enakomerno razdeljeni splošni in strokovni programi.

V ameriških šolah obstaja tradicija, da se učencem ponudi velik izbor aktivnosti izven obveznega učnega načrta; tako se učenci integrirajo v družbo in pripravijo na življenje. Te aktivnosti so predvsem šport, novinarstvo, gledališče ... V privatnih šolah so v take aktivnosti vključeni tudi starši, ki obiskujejo šolske seje, prirejajo dobrodelne koncerte ...

V večini zasebnih šol, še posebej v katoliških, je disciplina strožja kot v državnih šolah. Pred učence so postavljene večje šolske in moralne zahteve, po raziskavah sodeč pa so s takšnim načinom življenja zadovoljni tako učitelji kot tudi učenci.

Povprečno število učencev v zasebnih šolah je 17, v državnih pa 32. Raziskave kažejo, da učenci zasebnih šol dosegajo boljše rezultate kot učenci na državnih šolah. Menijo, da je vzrok predvsem v večji disciplini in aktivnejšem izvenšolskem življenju učencev.

Zasebne šole (predvsem elitne) predstavljajo v Ameriki življenjsko odpiranje vrat višjemu položaju v družbi, s tem pa razvrednoti načelo enakih možnosti za vse otroke.

Leta 1965 so ameriške zasebne šole začele prejemati sredstva od zvezne vlade, obstaja pa tudi nekaj projektov za pomoč staršem pri stroških zasebnega izobraževanja. Starši, ki imajo svojega otroka vpisanega v zasebno šolo, imajo ugodnosti pri davčnih olajšavah, obenem pa dobijo vavčer, ki ga lahko vnovčijo v šoli po lastni izbiri (ugodnosti za družine z nizkimi dohodki). Zasebne šole se

med seboj precej razlikujejo po svoji filozofiji, načinu dela in kadrih. Ene so zelo konzervativne, spet druge bolj liberalne; vsaka ima svojo tradicijo in kulturo.

6.5 Japonska

Na Japonskem osnovna šola traja 6 let in kar 99% učencev jo obiskuje v javnih šolah. Sledi obvezna triletna nižja šola, ki jo 3% otrok obiskuje v zasebnih šolah. Po obveznem izobraževanju pa je triletna ali štiriletna višja srednja šola, kjer je 28% otrok vključenih v zasebne šole.

Moč zasebnega izobraževanja na Japonskem leži v velikem vplivu uspešnega izobraževanja za cenjene poklice na politično moč in na visok družbeni položaj. Starši predvsem želijo, da njihovi otroci obiskujejo iste šole, kot so jih oni. Imajo izredno tradicionalen sistem. Ljudje, ki zaključijo šolanje in se zaposlijo, običajno ostanejo celo življenje v istem podjetju. Mladi pa se temu tradicionalizmu upirajo.

Zasebne šole na Japonskem na veliko načinov potrjujejo znani komentar 'zahodna tehnologija - japonski duh'. Vse šole so v modernih in v dobro opremljenih zgradbah. Povsod uporabljajo računalnike. Izvenšolske dejavnosti, ki so predvsem športne, se odvijajo v gimnastičnih dvoranah in drugih športnih objektih. Zgradbe so izredno čiste, učenci pa obvezno nosijo copate in halje.

'Japonski duh' se najizrazitejše kaže v družinskih zvezah. Zasebno izobraževanje na Japonskem je družinska stvar in ne stvar družbe kot pri Američanih. Učitelji so pri učenju svobodni, podobno kot Američani v zasebnih šolah. V splošnem se učitelji zasebnih šol ne razlikujejo od tistih v javnih šolah; vsi morajo imeti diplomo. Učitelji na Japonskem uživajo velik ugled, ki ima visok družbeni položaj. Plače učiteljev na zasebnih šolah so nekoliko višje od državnih šol (kar je v nasprotju z nekaterimi drugimi prej omenjenimi državami), obenem pa imajo ta privilegij, da lahko ostanejo na eni šoli toliko časa, kolikor želijo, medtem ko učitelje v javnih šolah premešča država.

Kot zanimivost naj omenim japonski sistem prisotnosti pri pouku: vsak učenec, ki želi pristopiti k opravljanju mature, mora v triletni nižji šoli zbrati najmanj 80 točk (za eno točko je potrebno prisostvovati 35 šolskim uram, ki trajajo 50 minut).

6.6 Finska

Zaradi redke naseljenosti (16 prebivalcev na km²) in razmeroma goste šolske mreže na Finskem prevladujejo majhne šole. Za obvezno osnovno splošno šolo odgovarjajo občine. Po finski ustavi in zakonih imajo vsi državljani enake možnosti za izobraževanje. Šolska obveznost se začne s sedmim letom.

Obvezna splošna šola traja devet let. Deli se na šestletno nižjo stopnjo z razrednim poukom in triletno višjo s predmetnim. Učenci, ki v devetih letih uspešno ne končajo obvezne splošne šole (6%), se šolajo še deseto leto in šele potem dobijo spričevalo o opravljeni šolski obveznosti. Šolanje se nadaljuje na višji sekundarni stopnji. Ta pa se deli na splošno in poklicno izobraževanje.

Zasebnih ustanov je 12%. Zasebne šole so na vseh področjih izobraževanja, razen v visokem šolstvu, vse pa nadzira država. Leta 1991 so prvič omogočili ustanavljanje alternativnih zasebnih šol. Te morajo upoštevati državni učni program, saj si le tako pridobijo pravico do državne podpore. Pri organiziranju pouka in izvajanju učnih načrtov daje zakon precej pristojnosti lokalnim organom in šolam. V finski (javni) šoli je vse brezplačno, učbeniki in drugi šolski pripomočki, šolska prehrana, dnevno varstvo in prevoz v šolo. Seveda pa to ne velja za zasebne ustanove.

6.7 Avstralija

Ob primerjavi avstralskega in slovenskega šolskega sistema se človeku postavi vprašanje: ali je res najpomembnejše, da otrok pridobi znanja z vseh mogočih področij in je s tem deležen velikih psihičnih pritiskov šole in okolice? Ali je mogoče pomembnejše, da se v prvi vrsti socializira in pridobi bolj malo osnovnega znanja? Kje je meja med eno in drugo skrajnostjo?

V Avstraliji imajo na izbiro državne, privatne katoliške in neodvisne šole. Prve so brezplačne, katoliške in neodvisne pa je potrebno plačati, nekatere so precej drage (tudi po nekaj tisoč dolarjev letno). Prve naj bi bile ideološko neodvisne, druge pa ponujajo religiozno vzgojo. Prve so 'razpuščene', druge so dosledne.

Prve so na koncu ulice, v druge je potrebno otroka voziti pol ure in več daleč. Manj verjetnosti je, da bo dijak iz državne šole dobil vstopnico za univerzo, privatne ti odpirajo vsa vrata ... Kaj pravzaprav hočejo starši, ko izbirajo med vrstami šol? Prijetno počutje svojega otroka, da bi šolo obiskoval z veseljem, da bi si nabral čim več pozitivnega realnega znanja, da bi se razvil v sproščeno, komunikativno in odgovorno osebo.

V Avstraliji otroci vstopajo v šolo s petim letom, v t. i. 'sprejemni razred'. Šolsko leto je razdeljeno na četrletja in semestre. Približno vsakih osem tednov pouka zaključujejo z enotedenskimi počitnicami, medsemestralne pa trajajo dva tedna. Toda poletne počitnice niso daljše od šestih tednov. Materialno bolj preskrbljeni starši ali pa tisti, ki načrtno varčujejo za svojega otroka že pred njegovim rojstvom, svojega otroka vpisujejo v privatne šole. Te so sicer redkejše, v nekatere od prestižnejših privatnih šol starši otroke vpišejo že ob njihovem rojstvu, da bo čez pet let dobil mesto v prvem razredu.

Splošno mnenje je, da so privatne šole boljše, kar pa ni nujno. Marta Špec Skrbiš v svojem članku o avstralskem šolstvu navaja, da obstajajo tudi dobre državne šole in slabe privatne. V obeh primerih morajo biti predmeti po predpisih Ministrstva za izobraževanje (Department of Education), toda gre za to, da so privatne šole običajno boljše opremljene, da je v razredih manj otrok, da imajo večje število izbirnih predmetov, da so doslednejše, kar zahteva red in disciplino. Kot sem omenila že na začetku, je postopek pridobivanja znanja na avstralski šoli zelo počasen, kar ima dobre in slabe strani. Otroci se npr. s poštevanko srečajo šele v tretjem razredu osnovne šole, do konca pa se jo naučijo v četrtem razredu.

V primerjavi s slovenskimi učenci avstralski otroci prednačijo na področju računalniškega opismenjevanja, saj so že od prvega razreda dalje računalniško pismeni; sploh si ni mogoče predstavljati srednješolca, ki ne bi uporabljal računalnika za 70% svojega dela, namesto knjig pa večinoma uporabljajo CD-rome.

V razmislek:

Primerjava s tujimi šolskimi sistemi nam lahko pomaga, da bi v slovenskem prostoru uvedli takšno obliko zasebnega šolstva, ki bi prinašalo le pozitivne učinke, na osnovi izkušenj tujine pa bi se izognili slabostim, ki jih prinese pluralizacija izvajalcev.

*Učiti se, da bi vedeli,
učiti se, da bi znali delati,
učiti se, da bi znali živeti v skupnosti,
učiti se biti.
(Jacques Delors)*

7 RAZISKAVA (empirični del)

7.1 Namen raziskave

Iz teoretičnega dela diplomske naloge je razvidno, da so zasebne šole v slovenski prostor prinesle nekaj novega na področje vzgoje in izobraževanja, obenem pa so imele pomembno vlogo tudi skozi zgodovino slovenskega šolstva. Tranzicijske spremembe šolstva pri nas so prispevale k bolj fleksibilnemu, predvsem pa k bolj prijaznemu vzgojno-izobraževalnemu sistemu, s čimer naj bi dosegli večjo **kakovost šolstva**.

Kakovost vzgoje in izobraževanja ima pomembno vlogo tudi v večini držav članic Evropske skupnosti, saj jo od začetka devetdesetih let spet uvrščajo med prednostne politične naloge. Npr.: »Zelena knjiga o izobraževanju učiteljev v Evropi« (Buchberger in drugi, 2001) predstavlja enega od rezultatov sodelovanja med državami na področju vzgoje in izobraževanja. V njej še posebej poudarjajo pomen trgovanja, s tem pa tudi konkurenčnosti ponudnikov na področju šolstva.

Kakšna je kakovostna šola?

Mednarodna komisija o izobraževanju za 21. stoletje, ki deluje pod okriljem UNESCO, za temelje kakovostnega izobraževanja postavlja štiri glavne stebre: **učiti se vedeti, učiti se delati, učiti se biti in učiti se živeti skupaj**. Šola je fizični in socialni življenjski prostor, v katerem potekajo pomembni odnosi in dogajanja. Šola ustvarja možnosti, v katerih si učenci pridobivajo znanje, možnosti za podajanje družbenih norm, pa tudi možnosti za sekundarno socializacijo. Poleg tega naj bi šola vzgajala, pomagala posamezniku razvijati osebnostne lastnosti, sposobnosti, vrednote in stališča. Razvoj intelektualnih sposobnosti ustvarja tudi možnosti za razvoj socialno čustvenih in etičnih dimenzij. (Delors v Budnar, 2000)

Mag. Budnarjeva (2000) meni, da mora biti vloga šole in strokovnih delavcev osredotočena na razvijanje otrokovih kognitivnih, afektivnih in psihomotoričnih sposobnosti, za dosego tega pa je potrebno ustvariti **harmonične medosebne odnose**, ki so pogoj za dosego cilja – razvoj dobrih medosebnih odnosov in usposabljanje učencev zanje. Doseganje teh ciljev je mogoče le, če so zagotovljene potrebe po varnosti, sprejetosti, potrjevanju in uspešnosti. Le

takšno ozračje ustvarja motivacijo za sodelovanje, ki je osnova za kakovostno delovanje šole.

V šoli kot sistemu obstajata vidni in skriti kurikulum, t. i. »trda in mehka« resničnost. Obe področji pomembno vplivata na kakovostno delovanje šole. Trdo resničnost, **vidni kurikulum**, sestavljajo vidni del, kot so učna tehnologija, struktura in formalni cilji, kadri, organizacija, vsebine, didaktični sistem, finančna sredstva, delitev pristojnosti in nalog, načrtovanje, proračun, nadzor, metode reševanja problemov in odločanja v smeri razvoja. Gre torej za zunanjo organizacijo šole in pouka, nanjo pa vplivajo tudi neformalni, nevidni dogodki na šoli, na katere ima velik vpliv »mehka« resničnost.

»Mehka« resničnost, **skriti kurikulum**, sestavljajo vrednostne predstave, norme, socialna klima, emocionalna klima, vzgojni stil, načela in načini vedenja, načini poučevanja, pravila igre, prepričanja in predstave o sebi in drugih, medsebojna pričakovanja, ki bistveno vplivajo na vedenje zaposlenih, organizacijo vseh zaposlenih, pa tudi na skupne ritualne vseh zaposlenih. Te norme in predstave najdemo v zapisanih in nezapisanih zakonih, v odkritih in skritih sporočilih. Prenašajo se neformalno, z verbalno in neverbalno komunikacijo. Vse to je tisto nevidno, nezavedno na šoli, vse to je notranja podoba šole, ki bistveno vpliva na njen nadaljnji razvoj.

Splošna značilnost sedanjega slovenskega šolstva temelji na predpostavki, da je bolj pomembno, da je otrok uspešen, kot pa da se dobro počuti. Dobre učne uspehe sicer lahko dosežemo z dovolj velikim pritiskom na otroke, a s tem izgine nekaj otrokove samoiniciativnosti. Samoiniciativnost pa je ključnega pomena pri odkrivanju in reševanju življenjskih problemov, s katerimi se bo otrok srečeval na poti življenja.

Šole kot sistema ne predstavljajo le programi dela, opremljenost, napisana pravila, marveč tudi tisto, kar se dogaja v zakulisnem delu šole, v »mehki« resničnosti. Prav v tem skitem kurikulumu se gradita in uresničujeta dva pomembna Delorsova stebra izobraževanja, to je učiti se biti in učiti se živeti skupaj.

Osnova kakovostne šole je torej harmonična povezanost vidnega in nevidnega kurikuluma. Na žalost pa je kakovost dinamično procesna kategorija, za katero je težko določiti kriterije za njeno meritev. Naj kakovost interakcij, ki jih zajema nevidni kurikulum, povzamem v nekaj splošno veljavnih resnic (Sentočnik, 1999):

- Kakovostna šola **je skupnost otrok, učiteljev in staršev**, ki delajo za rast in razvoj učencev, da bodo nekoč s potencialom pripomogli k blaginji celotne družbe. Povezujejo jih tudi **skupne vrednote** in prepričanja ter skupna vizija.
- Kakovostno šolo **vodi** človek z vizijo, ki v svojem delu vidi poslanstvo s strastjo in **predanostjo**, obenem pa ima veliko mero **vživljanja** (empatije).
- Kakovostna šola ima **učitelje**, ki jim poslanstvo pomeni poučevanje in **izziv**, ne glede na starost in izkušnje. Niso središče dogajanja v razredu, pač pa vsakemu nudijo optimalne možnosti za umski in telesni razvoj.
- Kakovostna šola **pripravlja učence** ne le za eksterne teste in maturo, pač pa tudi za **kakovostno življenje in delo**.
- V kakovostni šoli **delajo vsi** tako, da kar najbolj izkoriščajo svoje možnosti in se razvijajo v vse, kar so lahko, ne zato, ker morajo, temveč zato, ker to **sami želijo**.

Iz glavne hipoteze diplomskega dela, ki se glasi: »Zasebno šolstvo enakovredno državnemu šolstvu vpliva na kakovostno vzgojo in izobraževanje v Republiki Sloveniji,« se bom v empiričnem delu osredotočila le na proučevanje razlik v interakcijah med subjekti v državni in zasebni šoli. Zaradi obsežnosti raziskovanja navedene tematike med vsemi udeleženci pedagoškega procesa na šoli se bom omejila le na raziskavo med dijaki, ki kot učeči se subjekt predstavljajo najpomembnejši člen v šolskem sistemu.

Poskušala bom preveriti naslednje hipoteze:

Hipoteza 1:

Interakcije med udeleženci pedagoškega procesa v državni in zasebni šoli so enake.

V raziskavi bom tudi ugotavljala, ali število dijakov na šoli vpliva na kakovost odnosov na šoli. Proučevanje navedenega vpliva bo pripomoglo k bolj kakovostnemu preverjanju prve hipoteze. Na osnovi tega postavljam še hipotezo:

Hipoteza 2:

Enaka komunikacija vlada v šolah z večjim številom dijakov in v šolah z manjšim številom dijakov.

Rezultatov ne bom posploševala na celotno slovensko šolstvo; raziskava preverja hipoteze le znotraj obravnavanega vzorca. Vzrokov je več:

- ✗ anketiran vzorec ni verjetnostni vzorec,
- ✗ anketirala bom le enega od subjektov, ki so vključeni v pedagoški proces na šoli (dijake), in
- ✗ obstaja verjetnost, da si anketirani dijaki v svoji mladostni navihanosti privoščijo tudi neresnične podatke.

7.2 Metoda in vzorec

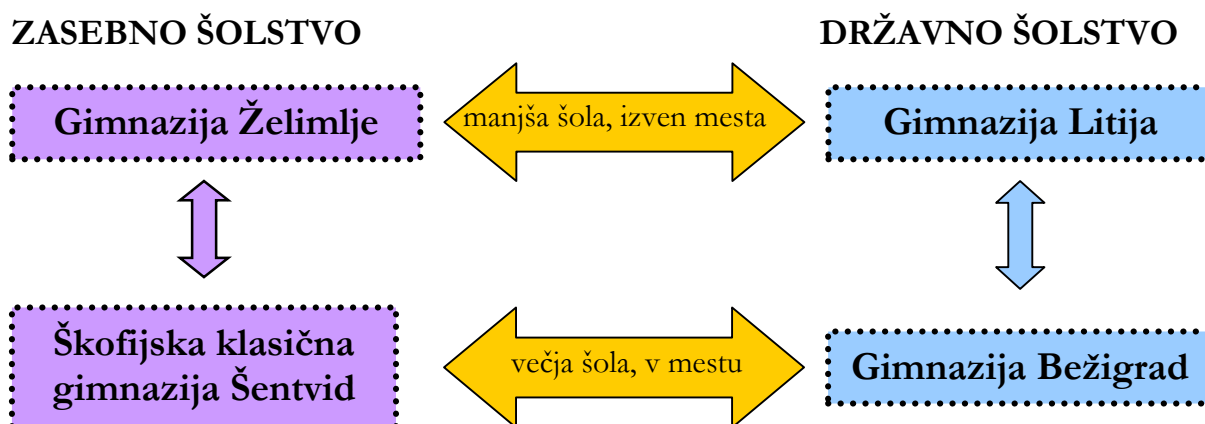
Pripravila sem **anketni vprašalnik za dijake**, pri čemer sem proučevala:

- interakcijo med dijaki,
- komunikacijo dijakov s profesorji,
- odnos dijakov do šole,
- odnos profesorjev do pouka,
- interakcijo med profesorji,
- komunikacijo dijakov z ravnateljem in
- sodelovanje med starši in šolo.

Vprašalnik sem predhodno preizkusila na skupini 30 dijakov in tako preverila njegovo primernost za uporabo na ciljnim vzorcu. Na podlagi analize preizkusnega vprašalnika sem naredila nekaj izboljšav:

- izločila sem trditve, ki so imele slabo korelacijo s celoto,
- nekatere trditve sem bolj jasno opredelila in s tem izločila dvoumnost trditve,
- razširila sem vrednostno lestvico s 5-stopenjske na 9-stopenjsko z namenom, da bi izboljšala občutljivost odgovorov.

V raziskavi, ki sem jo opravila v mesecu aprilu in maju 2002, sem izbrala dve zasebni in dve državni gimnaziji:

Kriteriji za izbor navedenih štirih gimnazij:

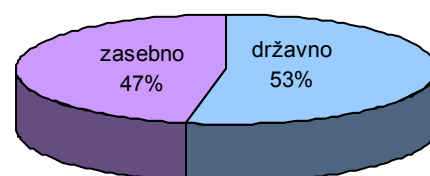
- Za vpis na navedene gimnazije je potrebno približno enako število točk, iz česar lahko sklepamo, da bodo anketirani dijaki približno enakih sposobnosti.
- Gimnazija Bežigrad in Škofijska klasična gimnazija Šentvid sta po številu dijakov večji šoli (nad 600 dijakov), poleg tega pa sta obe locirani v mestu.
- Gimnazija Želimlje in Gimnazija Litija imata obe po 2-3 oddelke na letnik in obe imata sedež izven velikega mesta.
- Gimnazija Bežigrad in ŠKG Šentvid sta locirani v Ljubljani (mestni šoli), medtem ko sta Gimnazija Litija in Gimnazija Želimlje izven večjega mestnega središča.

Opis vzorca:

V anketi je sodelovalo 225 mladih, od tega:

- 118 dijakov (53%) iz državnih šol in 107 dijakov (47%) iz zasebnih šol (graf 7.1);

Graf 7.1: Zastopanost državnih in zasebnih šol v raziskavi

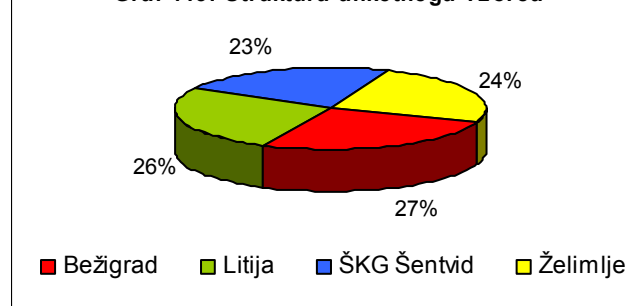
Graf 7.2: Zastopanost večjih in manjših šol - glede na število dijakov

- **112 dijakov** (50%) obiskuje **večji šoli** - Gimnazija Bežigrad 1250 dijakov, ŠKG Šentvid 690 dijakov na šoli, **113 dijakov** (50%) pa **manjši šoli** - Gimnazija Litija 350 dijakov, Gimnazija Želimlje 230 dijakov na šoli (graf 7.2);
- **95 dijakov** (42%) in **130 dijakinj** (58%) iz enega drugega in enega tretjega letnika.

Delež posamezne srednje šole je razviden iz grafa 7.3. Anketirani dijaki po šolah so bili primerljivi po spolu in letniku šolanja.

Graf 7.3: Struktura anketnega vzorca

Instrument:

Anketni vprašalnik temelji na **Likertovi lestvici** in zajema **32** trditev (glej prilogo B). Dijaki so vsako trditev ovrednotili z oceno od **1** do **9**, pri čemer ocena 9 predstavlja najvišjo stopnjo strinjanja s trditvijo, število 1 pa najnižjo stopnjo strinjanja. Nekatere trditve, ki se nanašajo na posamezno odvisno spremenljivko, so v anketnem vprašalniku med seboj zavestno pomešane, da ne

bi odgovor na predhodno trditev vplival na naslednjo. Raziskava temelji na **deskriptivni ravni**, zaradi večje preglednosti in lažje obdelave podatkov pa sem mnenja o odnosih med subjekti pridobila s pomočjo povprečja v obliki aritmetične sredine za vsako trditev in za vsak vidik odnosov.

Izvedba:

Na osnovi dogovora z vodstvom šole so profesorji v izbranih razredih enega drugega in enega tretjega letnika prosili dijake, da v času učne ure izpolnijo vprašalnik. Na Gimnaziji Želimlje sem podatke zbrala sama, kasneje pa dijakom tudi predstavila raziskavo.

Obdelavo podatkov sem izvedla s pomočjo programov Microsoft Excel in Statistika (Statistica for Windows, 1995).

V programu Statistika sem uporabila metodo **t-test**, ki na podlagi aritmetičnih sredin in standardnih odklonov pove, ali obstajajo statistično značilne razlike med opazovanima skupinama. **Stopnjo tveganja (p)** smo izbrali 0,05 oziroma 0,01.

7.3 Rezultati raziskave

Rezultate raziskave bom predstavila po sklopih:

- 7.3.1 Mnenje dijakov o interakciji med dijaki (9 trditev)
- 7.3.2 Mnenje dijakov o komunikaciji s profesorji (8 trditev)
- 7.3.3 Mnenje dijakov o odnosu profesorjev do pouka (3 trditve)
- 7.3.4 Mnenje dijakov o odnosu do šole (7 trditev)
- 7.3.5 Mnenje dijakov o interakciji med profesorji (1 trditev)
- 7.3.6 Mnenje dijakov o komunikaciji z ravnateljem (1 trditev)
- 7.3.7 Mnenje dijakov o sodelovanju med starši in šolo (2 trditvi)
- 7.3.8 Splošno mnenje dijakov o interakciji med subjekti na šoli
- 7.3.9 Vpliv števila dijakov na kakovost odnosov na šoli

Rezultate bom predstavila v obliki povprečij za posamezne izbrane šole in za podvzorce državne in zasebne šole. Na koncu bom primerjala tudi vpliv števila dijakov na kakovost odnosov na šoli.

7.3.1 Mnenje dijakov o interakciji med dijaki

Trditve, ki so v vprašalniku spraševale po interakciji med dijaki, so:

1. Od sošolcev lahko pričakujem nesebično pomoč, ko sem v težavah.
2. Z dijaki, ki imajo težave pri učenju, nimamo potrpljenja. (obrnjena)
3. V odnosih med dijaki je občutiti napetost. (obrnjena)

4. V razredu je navzoče posmehovanje. (obrnjena)
5. V razredu prevladujejo prijateljski odnosi.
6. Z odnosi, ki vladajo v razredu, sem zadovoljen/-a.
7. Vsak dijak lahko pove svoje mnenje drugim dijakom v razredu.
9. Ob srečanju na hodniku se s sošolci pozdravljamo.
10. Prijateljske odnose s sošolci utrjujem v interesnih dejavnostih.

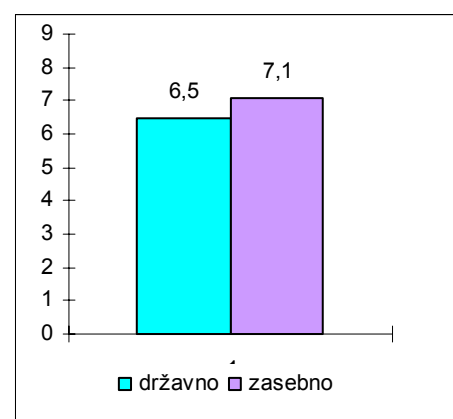
V tabeli 7.1 so opisane aritmetične sredine za vsako trditev glede na šolo in vrsto šole. Aritmetična sredina za trditve 2, 3 in 4 so že izračunane po obrnjenih odgovorih. V zadnjem stolpcu so skupna povprečja za lestvico trditve, ki opisujejo mnenje dijakov o interakciji med njimi. V zadnjih vrsticah so izračunane t-vrednosti in statistično značilne razlike (p), izračunane za državne in zasebne šole. Posamezne skupne povprečne vrednosti po šolah in vrsti šole so predstavljene tudi v grafu 7.4 in 7.5.

Tabela 7.1: Mnenja dijakov o interakciji med dijaki

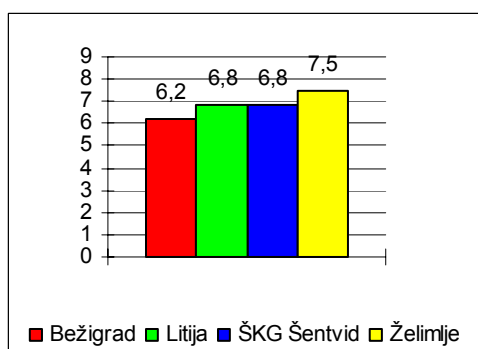
šola	1	2R	3R	4R	5	6	7	9	10	povprečje
Bežigrad	6,7	6,8	5,9	4,9	7,1	6,6	5,7	7,9	4,2	6,2
Litija	6,7	7,8	6,2	5,5	7,4	7,1	6,9	7,4	5,7	6,8
ŠKG Šentvid	7,0	7,8	6,1	6,0	7,4	6,8	6,8	7,6	5,2	6,8
Želimlje	7,7	8,0	7,1	7,1	7,9	7,6	7,4	7,9	6,3	7,5
državno	6,7	7,3	6,1	5,2	7,2	6,8	6,3	7,6	4,9	6,5
zasebno	7,4	7,9	6,6	6,5	7,7	7,2	7,1	7,8	5,8	7,1
t	-2,68**	-2,66**	-1,88	-4,41**	-2,16*	-1,61	-2,92	-0,67	-2,59*	-3,90**
p	0,007829	0,008425	0,060994	0,000016	0,031508	0,108149	0,003832	0,502435	0,010131	0,000125

Legenda: R - obrnjena vrednost, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Iz tabele 7.1 in grafa 7.4 je razvidno, da so se statistične razlike med mnenji dijakov o interakciji med njimi med državnima in zasebnima šolama v povprečju pokazale za značilne ($t = -3,90$, $p = 0,000$), predvsem pa so se pokazale statistično značilne razlike na trditvah 1, 2, 4 in 7, pa tudi 5 in 10. Dijaki menijo, da je harmonija med njimi na obravnavanih zasebnih šolah večja kot med njihovimi vrstniki na obravnavanih državnih šolah. Med njimi je več potrpljenja, pomoči in medsebojnega sodelovanja.

Graf 7.4: Mnenje dijakov o interakciji med dijaki – glede na vrsto šole

Dijaki so medsebojni odnos najvišje ocenili na Gimnaziji Želimlje (7,4), najnižje pa na Gimnaziji Bežigrad (6,2). Tudi med drugimi pari šol so razlike v aritmetični sredini

statistično značilne (glej tabelo 7.2), razen med Gimnazijo Litija in ŠKG Šentvid.

Tabela 7.2: Statistično značilne razlike med šolami – interakcija med dijaki

šola	Bežigrad	Litija	Šentvid	Želumlje
Bežigrad	-	0,016207 *	0,015431 *	0,000000 **
Litija	0,016207 *	-	0,991207	0,002526 **
Šentvid	0,015431 *	0,991207	-	0,001933 **
Želumlje	0,000000 **	0,002526 **	0,001933 **	-

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

7.3.2 Mnenje dijakov o komunikaciji s profesorji

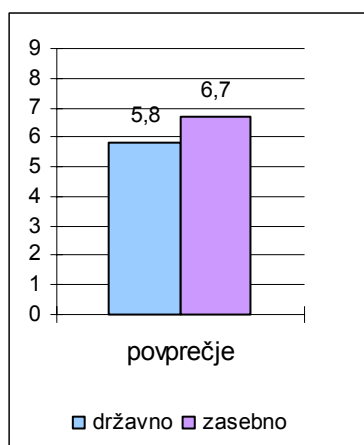
Trditve, ki so v vprašalniku spraševale po komunikaciji dijakov s profesorji, so:

14. V profesorjih vidim zgled.
15. Profesorji me spoštujejo.
16. Profesorji so do dijakov dosledni.
17. Profesorji so se z dijaki pripravljene pogovarjati.
18. V prostem času si profesorji najdejo čas za sproščen pogovor z dijaki.
21. Profesorji ob družabnih priložnostih (ekskurzije, športni dnevi ...) z nami prijateljsko poklepetajo.
22. Profesorji pohvalijo delo oziroma dobro oceno dijaka.
29. S profesorji se pogovarjamo tudi o temah, ki niso v učnem načrtu.

Tabela 7.3: Mnenja dijakov o komunikaciji s profesorji

šola	14	15	16	17	18	21	22	29	povprečje
Bežigrad	3,7	5,7	5,5	6,6	4,6	6,4	6,5	5,8	5,6
Litija	4,6	5,7	5,9	7,0	5,2	6,9	6,4	6,1	6,0
ŠKG Šentvid	5,3	6,3	5,8	6,8	5,6	7,5	6,9	6,6	6,4
Želumlje	5,2	7,0	7,0	7,8	6,8	8,1	7,7	7,3	7,1
državno	4,2	5,7	5,7	6,8	4,9	6,6	6,4	5,9	5,8
zasebno	5,2	6,7	6,4	7,3	6,2	7,8	7,3	7,0	6,7
t	-3,43**	-3,85**	-2,76**	-2,37*	-4,44**	-4,89**	-3,72**	-3,80**	-5,26**
p	0,000721	0,000156	0,006175	0,018539	0,000014	0,000002	0,000254	0,000188	0,000000

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

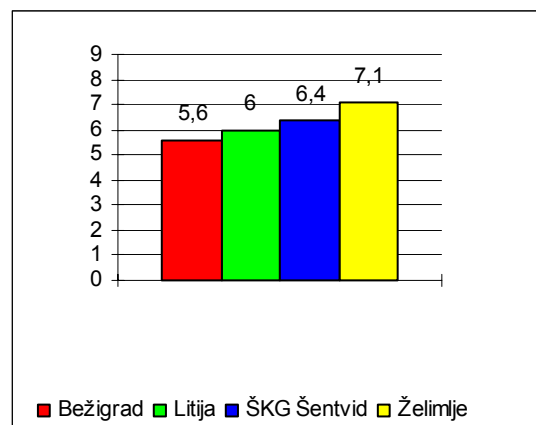

Graf 7.6: Mnenje dijakov o komunikaciji s profesorji – po vrstah šol

Na osnovi rezultatov raziskave imajo dijaki zasebnih šol boljšo komunikacijo s profesorji (6,7) kot dijaki v državnih šolah (5,8) ($t = -5,26$, $p = 0,0000$). Statistično značilne razlike so pri vseh trditvah, največja razlika pa je nastala pri trditvi št. 18, ki nam pove, da si profesorji zasebnih šol najdejo več prostega časa za

pogovor z dijaki (6,2) kot njihovi stanovski kolegi na državnih šolah (4,9).

Na splošno so komunikacijo med dijaki in profesorji najvišje ocenili na Gimnaziji Želimlje (7,1), sledi ŠKG Šentvid (6,4) in Gimnazija Litija (6,0). Tudi v tem primeru so bile najnižje ocene na Gimnaziji Bežigrad (5,6). Statistično značilne razlike smo dobili tudi med šolami, pri čemer je še posebej statistično značilna razlika med Gimnazijo Bežigrad in Gimnazijo Želimlje ter Gimnazijo Litija in Gimnazijo Želimlje ($p = 0,0000$).

Graf 7.7: Mnenje dijakov o komunikaciji s profesorji – po posameznih šolah

Tabela 7.4: Statistično značilne razlike med šolami – odnos med dijaki in profesorji

šola	Bežigrad	Litija	Šentvid	Želimlje
Bežigrad	-	0,171000	0,004169 **	0,000000 **
Litija	0,171000	-	0,183535	0,000013 **
Šentvid	0,004169 **	0,183535	-	0,001737 **
Želimlje	0,000000 **	0,000013 **	0,001737 **	-

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Iz tabele 2.2 je razvidno, da so statistične razlike med mnenji dijakov značilne tudi med Gimnazijo Želimlje in vsemi drugimi obravnavanimi gimnazijami ($p = 0,00$), poleg tega pa tudi razlike med Gimnazijo Bežigrad in ŠKG Šentvid ($p = 0,0042$). Ni pa statistično značilnih razlik med Gimnazijo Bežigrad in Gimnazijo Litija ter Gimnazijo Litija in ŠKG Šentvid (glej tabelo 7.4).

7.3.3 Mnenje dijakov o odnosu profesorjev do pouka

Tri trditve, ki so dijake v vprašalniku spraševale, kaj menijo o odnosu profesorjev do pouka, so:

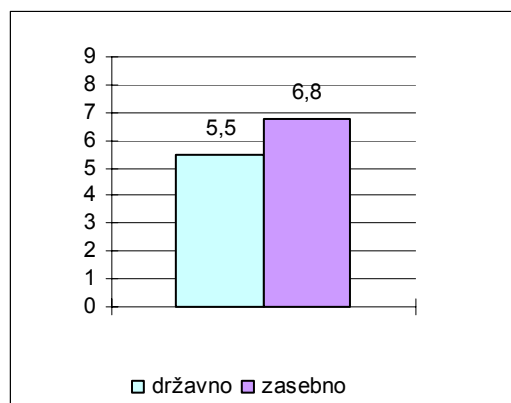
19. Profesorji na zanimiv način predstavijo snov.
20. Profesorji učno snov povezujejo z znanji drugih predmetov.
23. Profesorji imajo pri delu ustrezne pripomočke, da dijaki boljše razumemo snov.

šola	19	20	23	povprečje
Bežigrad	4,8	5,2	5,8	5,3
Litija	5,1	5,5	6,3	5,7
ŠKG Šentvid	6,0	6,8	7,3	6,7
Želimlje	6,7	7,0	7,2	7,0
državno	5,0	5,4	6,0	5,5
zasebno	6,4	6,9	7,2	6,8
t	-5,92**	-5,68**	-4,6**	-7,1**
p	0,000000	0,000000	0,000007	0,000000

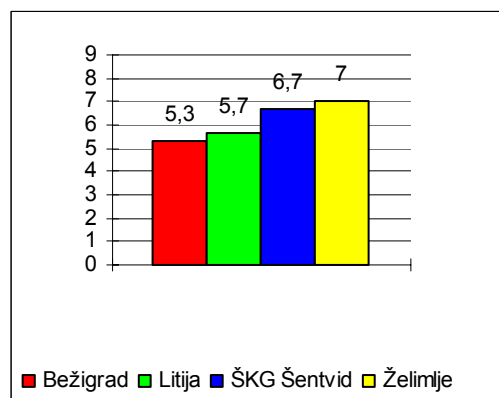
Tabela 7.5: Mnenja dijakov o odnosu profesorjev do pouka

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Iz grafov je razvidno, da so dijaki državnih šol odnos profesorjev do pouka ocenili z nižjo oceno kot zasebne šole (5,5:6,8) in tudi statistične razlike med mnenji dijakov o interakciji med njimi med državnima in zasebnima šolama so se pokazale za značilne ($t = -7,1$, $p = 0,000$); tako je pri vseh trditvah, kar pomeni, da so dijaki ocenili, da profesorji zasebnih šol na bolj zanimiv način predstavijo snov, jo bolj povezujejo z drugimi predmeti in več uporabljajo pripomočke za boljše razumevanje snovi.

Graf 7.8: Mnenje dijakov o odnosu profesorjev do pouka – po vrstah šol

Graf 7.9: Mnenje dijakov o odnosu profesorjev do pouka – po posameznih šolah

Statistično značilne razlike v mnenju dijakov o interakciji med njimi smo dobili tudi med šolami, pri čemer je še posebej statistično značilna razlika med Gimnazijo Bežigrad in Gimnazijo Želimlje ($p = 0,0000$).

Tabela 7.6: Statistično značilne razlike med šolami (p) – odnos profesorjev do pouka

šola	Bežigrad	Litija	Šentvid	Želimlje
Bežigrad	-	0,178720	0,000001 **	0,000000 **
Litija	0,178720	-	0,000312 **	0,000006 **
Šentvid	0,000001 **	0,000312 **	-	0,306299
Želimlje	0,000000 **	0,000006 **	0,306299	-

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Iz tabele 7.6 je razvidno, da so statistične značilne razlike med mnenji dijakov o odnosu profesorjev do pouka med posameznimi obravnavanimi zasebnimi gimnazijami in državnimi gimnazijami ($p = 0,0000$), medtem ko so razlike med Gimnazijo Bežigrad in Gimnazijo Litija ter ŠKG Šentvid in Gimnazijo Želimlje zanemarljive ($p > 0,05$).

7.3.4 Mnenje dijakov o odnosu do šole

Sedem naslednjih trditev v vprašalniku je dijake spraševalo o odnosu do šole:

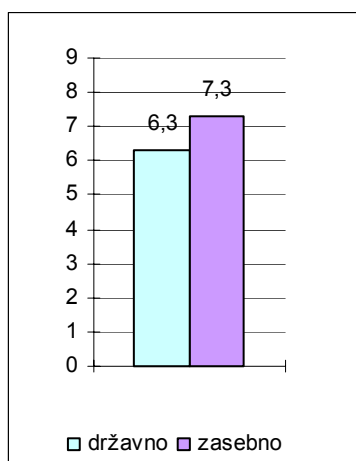
8. Na šoli vladajo sproščeni in prijateljski odnosi.
11. V šolo prihajam z veseljem.
13. Izgled šole in zunanja razporeditev šolskih površin mi dajeta občutek domačnosti.
25. Šola mi omogoča pestro izbiro obšolskih dejavnosti.
26. Šola mi ponuja ugodne prostorske možnosti, da je pouk čim bolj zanimiv (opremljenost učilnic, telovadnica ...).
28. Š prehrano na šoli sem zadovoljen/-a.
30. Šola je čista in urejena.

Tabela 7.7: Mnenja dijakov o odnosu do šole

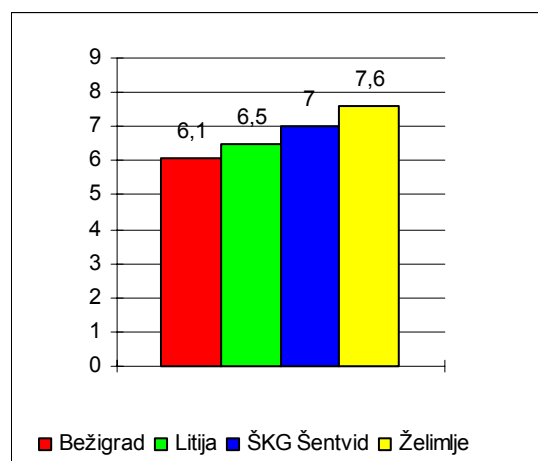
šola	8	11	13	25	26	28	30	povprečje
Bežigrad	6,0	5,5	5,9	6,8	7,3	4,8	6,8	6,1
Litija	7,0	4,3	6,5	6,1	7,4	5,8	8,5	6,5
ŠKG Šentvid	6,7	5,2	6,1	7,8	8,0	6,7	8,5	7,0
Želimlje	7,8	6,4	7,9	7,9	8,5	6,0	8,7	7,6
državno	6,5	4,9	6,2	6,5	7,3	5,3	7,6	6,3
zasebno	7,3	5,8	7,1	7,8	8,2	6,3	8,6	7,3
t	-3,18**	-2,94**	-2,90**	-5,67**	-4,36**	-3,12**	-5,90**	-6,40**
p	0,001676	0,003628	0,004066	0,000000	0,000020	0,002062	0,000000	0,000000

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Povprečna ocena dijakov zasebnega šolstva je 7,3, državnega 6,3. Statistične razlike med mnenji dijakov o njihovem odnosu do šole med državnima in zasebnima šolama so se v povprečju pokazale za značilne ($t = -6,4$, $p = 0,000$) - in to pri vseh trditvah. Izstopa Gimnazija Želimlje (7,6), medtem ko so rezultati drugih šol precej podobni. Dijakom veliko pomeni čistoča in urejen izgled šole in okolice (državna 7,7/zasebna 8,5), pa tudi ugodne prostorske zmožnosti (državna 7,4/zasebna 8,2) in pestra izbira obšolskih dejavnosti (državna 6,5/zasebna 7,8).

Graf 7.10: Mnenje dijakov o odnosu do šole – po vrstah šol

Graf 7.11: Mnenje dijakov o odnosu do šole – po posameznih šolah

Statistično značilne razlike v mnenju dijakov o odnosu do šole med posameznimi šolami pa so naslednje:

Tabela 7.8: Statistično značilne razlike med šolami (p) – odnos dijakov do šole

šola	Bežigrad	Litija	Šentvid	Želimlje
Bežigrad	-	0,119800	0,000072**	0,000000**
Litija	0,119800	-	0,038879*	0,000002**
Šentvid	0,000072**	0,038879*	-	0,002777**
Želimlje	0,000000**	0,000002**	0,002777**	-

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Statistično značilne razlike se kažejo med Gimnazijo Želimlje in drugimi obravnavanimi šolami ($p = 0,000$), pa tudi statistična razlika med Gimnazijo Litija in ŠKG Šentvid ($p = 0,0388$) ni zanemarljiva.

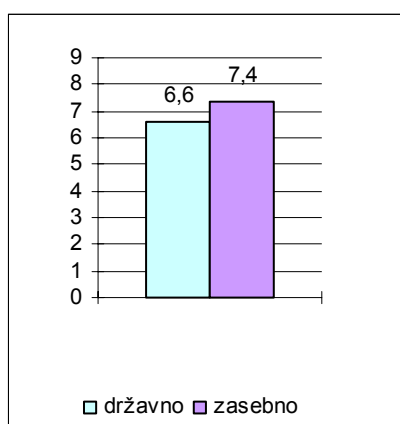
7.3.5 Mnenje dijakov o interakciji med profesorji

O interakciji med profesorji je v vprašalniku le ena trditev, torej rezultati te trditve predstavljajo tudi povprečje:

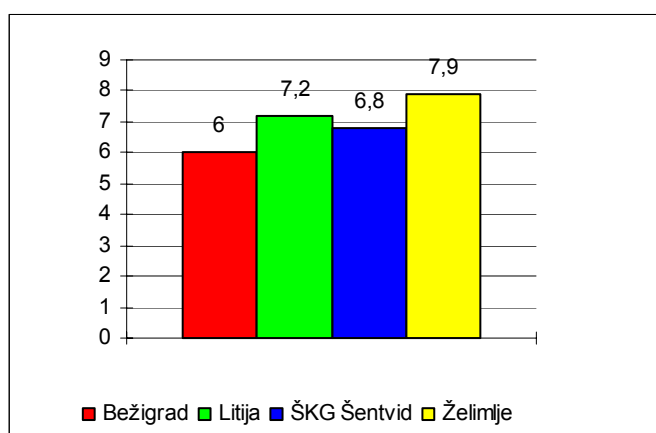
24. Profesorji si med seboj pomagajo in med njimi vlada prijateljsko vzdušje.

šola	24 = povprečje
Bežigrad	6,0
Litija	7,2
ŠKG Šentvid	6,8
Želimlje	7,9
državno	6,6
zasebno	7,4
t	-3,53**
p	0,000511

Tabela 7.9:
Mnenje dijakov o interakciji med profesorji

Graf 7.12: Mnenje dijakov o interakciji med profesorji – po vrstah šol

Graf 7.13: Mnenje dijakov o interakciji med profesorji – po posameznih šolah

Na šoli, kjer vladajo sproščeni in prijateljski odnosi, lahko pričakujemo tudi večje sodelovanje in boljše odnose med profesorji. Rezultati kažejo, da ima tudi v tem primeru boljšo oceno zasebno šolstvo (7,4).

Statistične razlike med mnenji dijakov o komunikaciji med profesorji med državnima in zasebnima šolama so se v

povprečju pokazale za značilne ($t=-3,53$, $p=0,000$).

Statistično značilne razlike v mnenju dijakov o interakciji med profesorji smo dobili tudi med šolami, pri čemer je še posebej statistično značilna razlika med Gimnazijo Bežigrad in Gimnazijo Želimlje ($p=0,0000$) ter Gimnazijo Bežigrad in Gimnazijo Litija ($p=0,0002$).

Tabela 7.10: Statistično značilne razlike med šolami – odnos med profesorji

šola	Bežigrad	Litija	Šentvid	Želimlje
Bežigrad	-	0,000179**	0,005518**	0,000000**
Litija	0,000179**	-	0,234297	0,024327*
Šentvid	0,005518**	0,234297	-	0,000235**
Želimlje	0,000000**	0,024327*	0,000235**	-

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

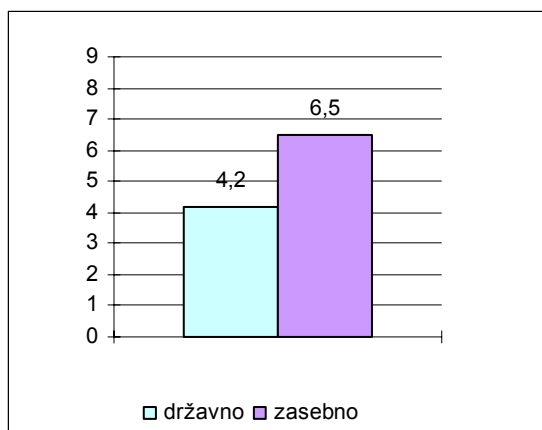
Sicer pa so statistično značilne razlike med mnenji dijakov med Gimnazijo Želimlje in vsemi drugimi obravnavanimi gimnazijami ($p=0,0000$), zanemarljiva je le razlika med Gimnazijo Litija in ŠKG Šentvid ($p=0,2343$).

7.3.6 Mnenje dijakov o komunikaciji z ravnateljem

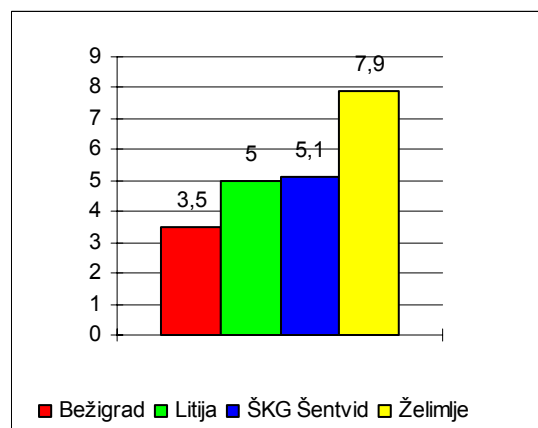
Raziskava o komunikaciji dijakov z ravnateljem v vprašalniku zajema le eno trditve (rezultati te trditve tako tudi predstavljajo povprečje). Predstavlja bolj vpogled, kako dijaki čutijo prisotnost ravnatelja - kot človeka ali zgolj kot formalno avtoriteto na papirju.

šola	32 = povprečje
Bežigrad	3,5
Litija	5,0
ŠKG Šentvid	5,1
Želimlje	7,9
državno	4,2
zasebno	6,5
t	-6,49**
p	0,000000

Tabela 7.11: Mnenje dijakov o komunikaciji z ravnateljem

Graf 7.14: Mnenje dijakov o komunikaciji z ravnateljem – po vrstah šol

Graf 7.15: Mnenje dijakov o komunikaciji z ravnateljem – po posameznih šolah

Dijaki so komunikacijo z ravnateljem višje ocenili v zasebnem šolstvu (6,5:4,2), statistične razlike so značilne na stopnji tveganja $p = 0,0000$. Med šolami posebej izstopa Gimnazija Želimlje (7,9). Odnos z ravnateljem so najnižje ocenili dijaki Gimnazije Bežigrad (3,5).

Tabela 7.12: Statistično značilne razlike med šolami – komunikacija ravnatelja z dijaki

šola	Bežigrad	Litija	Šentvid	Želimlje
Bežigrad	-	0,002400**	0,000730**	0,000000**
Litija	0,002400**	-	0,905089	0,000000**
Šentvid	0,000730**	0,905089	-	0,000000**
Želimlje	0,000000**	0,000000**	0,000000**	-

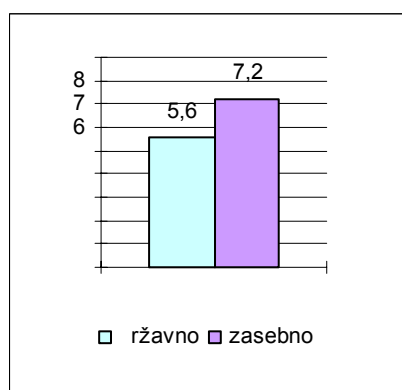
Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Statistično značilne razlike med mnenji dijakov so med Gimnazijo Želimlje in vsemi drugimi obravnavanimi gimnazijami ($p = 0,0000$), zanemarljiva je le razlika med Gimnazijo Litija in ŠKG Šentvid, $p = 0,9051$ (glej tabelo 7.12).

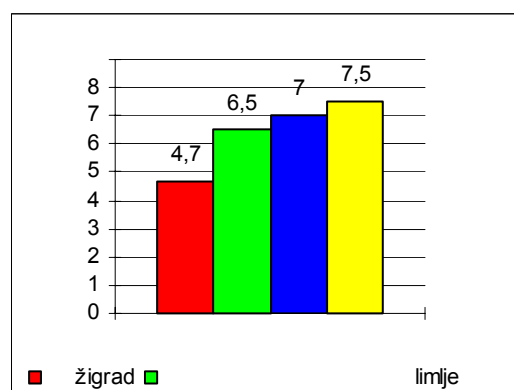
7.3.7 Mnenje dijakov o sodelovanju med starši in šolo

Zadnji sklop, ki se nanaša na področje sodelovanja staršev in šole, zajema dve trditvi, in sicer:

27.
31.

e sestar
irajo cil

Po mnenju dijakov starši aktivneje sodelujejo v zasebnem šolstvu (7,2). Statistične razlike med mnenji dijakov o sodelovanju staršev s šolo med državnima in zasebnima šolama so se pokazale za značilne ($t = -6,43$, $p = 0,000$). Od posameznih šol so dijaki sodelovanje staršev najvišje ocenili na Gimnaziji Želimlje (7,5), najnižje pa na Gimnaziji Bežigrad (4,7).

Tabela 7.14. Statistično značilne razlike med šolami – sodelovanje staršev s šolo

šola	Bežigrad	Litija	Šentvid	Želimlje
Bežigrad	-	0,000002**	0,000000**	0,000000**
Litija	0,000002**	-	0,173166	0,004104**
Šentvid	0,000000**	0,173166	-	0,115145
Želimlje	0,000000**	0,004104**	0,115145	-

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Statistično značilne razlike v mnenju dijakov o sodelovanju med starši in šolo so tudi med šolami, pri čemer je še posebej statistično značilna razlika med Gimnazijo Bežigrad in drugimi obravnavanimi šolami ($p = 0,0000$), pa tudi med Gimnazijo Želimlje in Gimnazijo Litija ($p = 0,004$). Glej tabelo 7.14.

7.3.8 Splošno mnenje dijakov o interakciji med subjekti na šoli

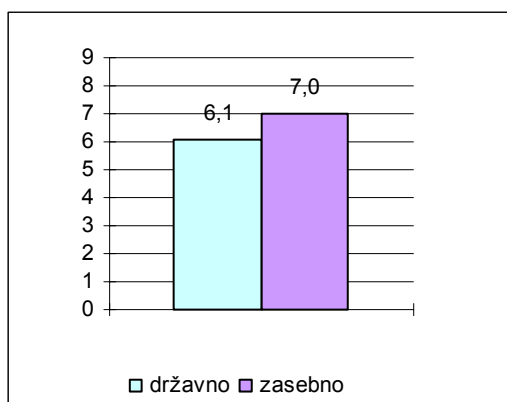
Ob koncu tega podpoglavja sem zbrala povprečne rezultate posameznih sklopov, ki so bili podrobneje predstavljeni v predhodnih podpoglavjih. Še enkrat sem jih zajela v tabelo 7.15, v grafu 7.18 in 7.19 pa so združeni podatki glede na državne in zasebne šole in glede na posamezne šole.

- 7.3.1 Mnenje dijakov o interakciji med dijaki
- 7.3.2 Mnenje dijakov o komunikaciji s profesorji
- 7.3.3 Mnenje dijakov o odnosu profesorjev do pouka
- 7.3.4 Mnenje dijakov o odnosu do šole
- 7.3.5 Mnenje dijakov o interakciji med profesorji
- 7.3.6 Mnenje dijakov o komunikaciji z ravnateljem
- 7.3.7 Mnenje dijakov o sodelovanju med starši in šolo

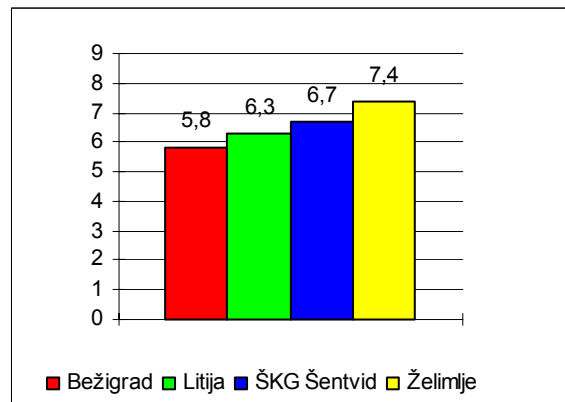
Tabela 7.15: Splošno mnenje dijakov o interakciji med subjekti na šoli

šola	7.3.1	7.3.2	7.3.3	7.3.4	7.3.5	7.3.6	7.3.7	povprečje
Bežigrad	6,2	5,6	5,3	6,1	6,0	3,5	4,7	5,8
Litija	6,8	6,0	5,7	6,5	7,2	5,0	6,5	6,3
ŠKG Šentvid	6,8	6,4	6,7	7,0	6,8	5,1	7,0	6,7
Želimlje	7,5	7,1	7,0	7,6	7,9	7,9	7,5	7,4
državno	6,5	5,8	5,5	6,3	6,6	4,2	5,7	6,1
zasebno	7,1	6,7	6,8	7,3	7,4	6,5	7,2	7,0
t	-3,90**	-5,26**	-7,10**	-6,40**	-3,53**	-6,49**	-6,43**	-7,08**
p	0,000129	0,000000	0,000000	0,000000	0,000511	0,000000	0,000000	0,000000

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Graf 7.18: Splošno mnenje dijakov o interakciji med subjekti na šoli – po vrstah šol

Graf 7.19: Splošno mnenje dijakov o interakciji med subjekti na šoli – po posameznih šolah

V okviru obravnavanega vzorca rezultati kažejo, da so dijaki vse sklope odnosov med udeleženci pedagoškega procesa višje ocenili v zasebnih šolah (7,0). Tudi povprečje vseh sklopov kaže, da so se statistične razlike med mnenji dijakov med državnima in zasebnima šolama pokazale za značilne ($t = -7,08$, $p = 0,000$) - glej tabelo 7.15.

Tabela 7.16: Statistično značilne razlike med šolami

šola	Bežigrad	Litija	Šentvid	Želimlje
Bežigrad	-	0,008483**	0,000012**	0,000000**
Litija	0,008483**	-	0,128993	0,000000**
Šentvid	0,000012**	0,128993	-	0,000037**
Želimlje	0,000000**	0,000000**	0,000037**	-

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Statistično značilne razlike v skupnem mnenju dijakov o interakcijah med subjekti so tudi med šolami, pri čemer je še posebej statistično značilna razlika med Gimnazijo Bežigrad in drugimi obravnavanimi šolami ($p = 0,0000$), pa tudi med Gimnazijo Želimlje in ŠKG Šentvid ($p = 0,000$). Glej tabelo 7.16. Tudi iz dosedanjih podglavij je mogoče sklepati, da so statistično značilne največje razlike med Gimnazijo Bežigrad in Gimnazijo Želimlje, Gimnazija Litija in ŠKG Šentvid pa imata podobne ocene in statistično zanemarljive razlike.

7.3.9 Vpliv števila dijakov na kakovost odnosov na šoli

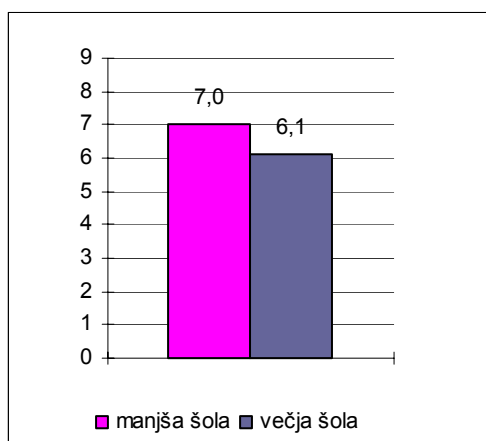
Zaradi lažje preglednosti branja rezultatov so vrstice od 2-5 v tabeli 7.15 in 7.17 enake, v tabeli 7.17 pa so dodani izračuni po velikosti šol.

Tabela 7.17: Vpliv števila dijakov na kakovost odnosov na šoli

šola	7.3.1	7.3.2	7.3.3	7.3.4	7.3.5	7.3.6	7.3.7	povprečje
Bežigrad	6,2	5,6	5,8	6,2	6,0	3,5	4,7	5,8
Litija	6,8	6,0	5,9	6,5	7,2	5,0	6,6	6,3
ŠKG Šentvid	6,8	6,3	6,0	6,9	6,8	5,1	6,9	6,7
Želumlje	7,4	7,1	7,4	7,6	7,9	7,9	7,5	7,4
manjša šola	7,1	6,7	6,7	7,3	7,7	6,5	7,2	7,0
večja šola	6,5	5,8	5,9	6,4	6,6	4,3	5,7	6,1
t	-3,89**	-3,02**	-1,68	-2,98**	-5,35**	-6,19**	-4,63**	-4,43**
p	0,000130	0,002820	0,093466	0,003148	0,000000	0,000000	0,000006	0,000015

Legenda: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Rezultati raziskave v okviru obravnavanega vzorca kažejo, da število dijakov na šoli vpliva na kakovost odnosov med subjekti. Dijaki na dveh manjših šolah (Gimnazija Litija, Gimnazija Želumlje) so odnose na šoli ocenili s povprečno oceno 6,8, medtem ko so dijaki na šolah z večjim številom dijakov (Gimnazija Bežigrad, ŠKG Šentvid) kakovost interakcij med udeleženci ocenili z oceno 6,2. Razlika med tema dvema vrstama šole je statistično značilna na stopnji tveganja $p=0,000$ ($t= -4,43$; tabela 7.17).

Statistično značilne razlike sem našla tudi med posameznimi šolami, posebno velika razlika je med največjo - Gimnazijo Bežigrad in najmanjšo - Gimnazijo Želumlje (tabela 7.17).

7.4 SKLEP

Iz predstavljenih rezultatov, za katere se zavedam, da so omejeni na manjši vzorec in samo na dijakov pogled na interakcijo med subjekti na šolah, lahko sklepam:

1. Interakcije med udeleženci pedagoškega procesa v državni in zasebni šoli **niso enake** (hipoteza 1 **zavrnjena!**).
2. V šolah z večjim številom dijakov komunikacija **ni enaka** komunikaciji v šolah z manjšim številom dijakov (hipoteza 2 **zavrnjena!**).

Rezultati kažejo, da obstajajo razlike med mnenji dijakov v ocenah odnosov v državnih in zasebnih gimnazijah, še posebej velika razlika je med Gimnazijo Bežigrad in Gimnazijo Želimlje. To sta predstavnik državnih in zasebnih šol, obenem pa tudi največje in najmanjše šole. Zato bi bilo potrebno nadalje raziskati dejavnike, ki vplivajo na kakovost odnosov med subjekti v pedagoškem procesu. Naj omenim nekatere svoje predloge:

1. Število dijakov na šoli

Dijaki Gimnazije Litija so v nekaterih primerih enako ali boljše ocenili odnose kot dijaki večje zasebne gimnazije, iz tega lahko sklepamo, da število dijakov lahko vpliva na kakovost odnosov (odnos med dijaki, odnos med profesorji, odnos z ravnateljem).

2. Oddaljenost od mestnega središča

Menim, da oddaljenost od mestnega središča vpliva na bolj intenzivne odnose med subjekti na šoli. Pri druženju je manj prisoten vpliv okolice, več je osebnega stika in medsebojnega sodelovanja. Žal tega v raziskavi nisem mogla preveriti, saj sta obe šoli, ki imata manjše število dijakov, locirani izven mestnega središča. Tako je težko sklepati, da so rezultati posledica vpliva števila dijakov ali posledica lokacije šole, vendar osebno menim, da ima večji vpliv število dijakov na šoli.

3. Bivanje dijakov

ŠKG Šentvid in Gimnazija Želimlje imata v sklopu šolske ustanove za svoje dijake dijaški dom, kjer dijaki skupaj preživijo precej prostega časa. Gimnazija Bežigrad in Gimnazija Litija takšnega dijaškega doma nimata. Težko je na osnovi pridobljenih rezultatov sklepati na vpliv dijaškega doma, saj sta šoli z dijaškim domom tudi zasebni šoli. Osebno pa menim, da v določeni meri lahko vpliva na odnose, saj dijaki veliko časa preživijo skupaj; tovrstno druženje pa ni brez posledic.

4. Način dela

Na kakovost odnosov lahko vpliva tudi način dela na šolah, npr. način dela na Gimnaziji Želimlje temelji na don Boskovem preventivnem sistemu (osnovna značilnost tovrstne vzgoje in izobraževanja je zahtevnost na prijateljski način).

Kljub temu lahko na osnovi raziskave med dijaki za obravnavani vzorec povzamem naslednje zaključke:

1. Na splošno so dijaki državnih in zasebnih šol zadovoljni z odnosi s svojimi sovrstniki in na šolah vlada precej prijateljsko ozračje. Menijo, da je harmonija med učenci se subjekti večja na zasebnih šolah, med njimi je več potrpljenja, pomoči in medsebojnega sodelovanja. Napetost in

- posmehovanje sta prisotna na vseh obravnavanih šolah, s tem da bolj na državnih.
2. Dijaki zasebnih šol bolje ocenjujejo odnose s profesorji in le-ti si najdejo več prostega časa zanje kot profesorji na državnih šolah. Dijaki menijo, da se z njimi več pogovarjajo tudi o življenjskih temah, ki niso v učnem načrtu. Menim, da je eden od razlogov tudi način dela, ki v zasebnih šolah temelji na bolj pristnih osebnih odnosih.
 3. Menim, da mnenje, ki ga imajo dijaki o profesorjih, v veliki meri vpliva na mnenje, ki ga imajo dijaki o odnosu profesorjev do pouka. Poleg tega na slabo mnenje o profesorjih lahko vplivajo tudi slabe ocene, ki največkrat niso »zasluga« profesorjev. Dijaki so ocenili, da se v zasebnih šolah bolje razumejo s profesorji kot dijaki v državnih šolah. Po mojem mnenju je razlog v tem, da dijaki pri poučevanju kakovosti pouka bolj ocenjujejo profesorja samega kot pa njegov didaktični pristop. Pri tem zagovarjam stališče, da se profesor, ki ima bolj pristne odnose z dijaki, bolj s srcem pripravlja na učno uro v razredu, vse to pa prispeva k bolj zanimivi, pestri in bolj učinkoviti učni uri.
 4. Odnos do šole je velikokrat odvisen od različnih dejavnikov. Po podatkih raziskave dijaki zasebnih šol čutijo večjo pripadnost šoli kot dijaki državnih šol. Dijakom veliko pomeni čistoča in urejen izgled ustanove in okolice, saj vse to prispeva k večji domačnosti, kjer se udeleženci pedagoškega procesa bolj prijetno počutijo. Po njihovem mnenju je domačnosti več na zasebnih šolah.
 5. **»Kakovostno šolo vodi človek z vizijo, predanostjo svojemu poslanstvu in veliko mero empatije.«** (Sentočnik, 1999) »Znati prisluhniti« je ena od značilnosti kakovostnega vodenja šole. Ravnatelj se mora znati vživeti v vlogo svojih podrejenih, tudi učencev oz. dijakov. Iz raziskave je razvidno, da rezultati kažejo na bolj pristen odnos ravnateljev zasebnih šol. Menim, da je tu potrebno upoštevati tudi vpliv števila dijakov na šoli. Primerjava kaže, da se ravnatelja na šolah z manjšim številom dijakov več družita z dijaki kot ravnatelja na državnih gimnazijah. Še posebej velika je razlika med majhno zasebno gimnazijo (Gimnazija Želimplje) in veliko državno gimnazijo (Gimnazija Bežigrad). Ocena dijakov Gimnazije Želimplje je kar dvakrat večja od ocene dijakov Gimnazije Bežigrad.
 6. Sodelovanje staršev predstavlja pomemben člen v procesu vzgoje in izobraževanja, saj uspeh temelji na aktivnem trikotniku »profesor – dijak – starši«. Za starše, katerih otroci se šolajo v zasebnem šolstvu, je poleg izobraževanja pomembna tudi specifična vzgoja, ki jo dijaki dobijo v teh

šolah, zato so se pripravljene bolj aktivno vključevati v vzgojno-izobraževalni proces. Starši, ki se čutijo upoštevanje, bodo tudi prej pripravljene sodelovati.

V Gimnaziji Želimlje, katere dijaki so najvišje ocenili odnose med udeleženci pedagoškega procesa na šoli, je dijaški dom z zaprtim sistemom šolanja (»kolidž«), šola je locirana izven mestnega središča, na njej je manjše število dijakov in delo temelji na preventivnem vzgojnem sistemu. Vse to so lahko značilnosti šole s kakovostnimi odnosi. V kolikšni meri posamezni dejavniki vplivajo na kakovost odnosov, pa bi bila lahko zanimiva tema nadaljnje raziskave.

Kot sem že omenila v uvodu, vzorec predstavljene raziskave ni reprezentativen, zato rezultatov ne moremo generalizirati na celotno populacijo. A prepričana sem, da so odnosi v vseh obravnavanih šolah kakovostni, povsod pa obstajajo tudi verzeli, ki jih je mogoče še zapolniti. Za dobre odnose je včasih potrebno zelo malo, morda osnovna človeška kultura in bonton, sadovi pri tem pa so veliki, saj prijetna šolska klima predstavlja osnovo za kakovostno vzgojo in izobraževanje.

*Modrost je, da veš, kaj moraš storiti.
Sposobnost je, da veš, kako naj to storiš.
Krepost je, da to dejansko tudi storiš.
(David Starr Jordan)*

8 ZAKLJUČNO RAZMIŠLJANJE

Privatizacija je za slovensko državo izziv na vseh družbenogospodarskih in družbenokulturnih področjih. Sprememba družbenega sistema iz egalitarnostno socialističnega režima v demokratično družbo omogoča, da popravimo napake iz preteklosti in postavimo nove družbene vrednote. Nova možnost je dana tudi šolstvu, še posebej zasebni iniciativi. Imeti moramo posluš za nove vrednote, usmerjene v javno dobro. Državno in zasebno šolstvo morata biti usmerjena v korist različnih posameznikov in ne v pridobivanje politične premoči določene skupine posameznikov ali institucij nad posameznikom.

Zavedati se moramo, da privatizacija na področju vzgoje in izobraževanja pomeni večanje programskih ponudb, torej tekmovanje zasebnega in javnega šolskega sistema. Posledica tega tekmovanja pa je lahko **kakovost znanja in oblikovanje pozitivnih družbenih vzorcev vzgoje**. Izbira v demokratični družbi je vrednota, ki nam omogoča različne možnosti za vzgojo in izobraževanje. Za razvoj mladega bitja v predšolskem obdobju je zelo pomembno okolje, v katerem živi in se razvija. S pestrejšimi programi za predšolske otroke bi staršem olajšali odločitev, da svoje otroke vključijo v eno od oblik predšolske vzgoje, kjer se otroci naučijo življenja v skupnosti, ki je drugačno od domačega družinskega okolja. Država na področju osnovnošolskega izobraževanja trdno drži vajeti v svojih rokah. A različnim učencem ustrezajo različni stili učenja in poučevanja, obenem pa se otroci razlikujejo po sposobnostih, izkušnjah, nagnjenjih in interesih ... Vse to zahteva večjo individualizacijo, fleksibilnost in diferenciacijo dela na področju vzgoje in izobraževanja.

Privatizacija vzgoje in izobraževanja lahko prinese korist tako posamezniku kot tudi družbi. Le tako bodo družbo 21. stoletja predstavljali zadovoljni in uspešni izobraženi posamezniki. Za vzpostavitev kakovostne slovenske javne šolske mreže je nujno potrebno čimprej oblikovanje smernic gospodarskega, kulturnega in humanističnega razvoja države. Na teh osnovah pa bo potrebno določiti sorazmerni delež zasebnemu šolstvu, z vsemi njegovimi nalogami in cilji.

Pričujoče diplomsko delo jasno potrjuje mojo uvodno hipotezo: **»Zasebno šolstvo enakovredno državnemu šolstvu vpliva na kakovostno vzgojo in izobraževanje v Republiki Sloveniji.«**

Veliko vlogo je zasebna sfera šolstva imela v preteklosti, saj je zaorala ledino izobraževanja slovenskega naroda. Pomembno vlogo pa ima tudi v sedanjosti, saj s svojo ponudbo predstavlja **konkurenco državnemu šolstvu**. Žal predstavlja le nekaj odstotkov celotnega javnega šolstva. Po podatkih o stanju prijav učencev za vpis v srednje šole stanje prijav na zasebne šole presega število razpisanih mest. Vse to kaže na veliko povpraševanje po tovrstni ponudbi. A zasebne šole lahko zaenkrat sprejmejo le majhno število dijakov (glej prilogo A). Svoj delež pri tem lahko prispeva tudi država s pozitivnim odnosom do zasebnega sektorja, s tem da definira temeljne smernice razvoja slovenskega šolstva v skladu s kulturnimi in gospodarskimi interesi, obenem pa spodbuja zasebno šolstvo na vseh stopnjah vzgoje in izobraževanja. Zasebno šolstvo bi moralo odražati sistematično planirani vzgojno-izobraževalni del države.

Primerjava s tujimi šolskimi sistemi nam je lahko v pomoč. V slovenskem šolskem prostoru bi lahko uvedli takšno obliko zasebnega šolstva, ki bi prinašalo le pozitivne učinke. Na osnovi izkušenj tujine pa bi se lahko izognili slabostim, ki jih prinese pluralizacija izvajalcev. V 6. poglavju diplomskega dela sem zajela le nekaj utrinkov iz sistemov zasebnega šolstva po svetu, saj podrobna proučitev tujega zasebnega šolstva lahko predstavlja zanimivo temo nove raziskave. Sama osebno sem imela priložnost obiskati nekaj šol v različnih nemških deželah (Essen, Muenchen, Buxheim ...). Vse to me je spodbudilo, da sem podrobneje proučila in primerjala nemški sistem zasebnega šolstva s slovenskim zasebnim šolstvom (glej prilogo C).

Za kakovostno vzgojo in izobraževanje je potrebna tudi **zahtevnost na prijateljski način**. To so zatrjevali tudi dijaki v raziskavi; želijo si zahtevnosti, ki temelji na pristnih osebnih odnosih z občutkom domačnosti. Poleg osnovnega predpisanega šolskega znanja si želijo spoznati temeljne življenjske resnice, s katerimi se bodo srečevali na poti življenja. Po mnenju dijakov namenjajo temu področju več pozornosti zasebne šole. To potrjujejo tudi rezultati raziskave, kjer dijaki menijo, da so bolj pristni in osebni odnosi med subjekti na področju zasebnega šolstva.

Prepričana sem, da je v marsikaterih slovenskih glavah zasebno šolstvo, v takšni ali drugačni obliki, le nepotreben element, ki dela probleme dosednji organizaciji javnega šolstva. A vendar bodo čez leta, ko bo zasebna iniciativa bolj vplivala na vzgojo in izobraževanje slovenskih otrok, spremenili dosedanje stališče, saj le s pravilnim trženjem, ponudbo in povpraševanjem, najsi bo to v gospodarstvu, kulturi, šolstvu ... lahko dosežemo rezultate, od katerih ima največje koristi uporabnik.

Po svojih močeh si prizadevajmo, da bosta vzgoja in izobraževanje postavljena na temeljih, ki bosta mladega človeka oblikovala v vzgojeno in izobraženo osebnost 21. stoletja – ni važno kje, važno je **kako** in na **kakšen** način.

9 LITERATURA

a) samostojne publikacije:

1. Apple, Michael (1992): **ŠOLA, UČITELJ IN OBLAST**, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
2. Bahovec, Irena (1993): **USTAVA IN ŠOLSKI ZAKONI**, Zakon RS za šolstvo in šport, Ljubljana
3. Bahovec, Irena (1995): **PRAVILNIK TER NORMATIVI IN STANDARDI V SREDNJEM ŠOLSTVU**, Zakon RS za šolstvo in šport, Ljubljana
4. Blustein, Jane (1997): **VZGOJA BREZ STRESA 1**, Pleroma, Ljubljana
5. Brajša, Pavao (1995): **SEDEM SKRIVNOSTI USPEŠNE ŠOLE**, Doba, Maribor
6. Buchberger, F. (2001): **ZELENA KNJIGA O IZOBRAŽEVANJU UČITELJEV V EVROPI**, Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana
7. Checcacci, Cesarina (1993): **ITALIJANSKA ŠOLA SE SOOČA S SPREMEMBAMI**, Zbornik Evropska šola in njene krščanske razsežnosti, Skupnost katoliških pedagogov, Ljubljana
8. Checcacci, Cesarina (1993): **KATOLIŠKA RAZSEŽNOST ITALIJANSKE ŠOLE**, Zbornik Evropska šola in njene krščanske razsežnosti, Skupnost katoliških pedagogov, Ljubljana
9. Ciperle, Jože (1976): **GIMNAZIJE IN NJIHOV POUK NA SLOVENSKEM DO SREDE 19. STOLETJA**, Slovenski šolski muzej, Ljubljana
10. Ciperle, Jože, Vovko Andrej (1987): **ŠOLSTVO NA SLOVENSKEM SKOZI STOLETJA**, Slovenski šolski muzej, Ljubljana
11. Divjak, Milan (1995): **ŠOLA – MORALA - CERKEV NA SLOVENSKEM**, Enotnost, Ljubljana
12. Donald, James (1992): **ZNANILCI PRIHODNOSTI: ŠOLANJE, PODVRŽENJE IN SUBJEKTIVACIJA**, v Zborniku Vzgoja med gospodstvom in analizo, Krt 59, Ljubljana
13. Edmunds, Francis (1992): **UMETNOST WALDORFSKE ŠOLE**, Društvo Kortina, Ljubljana
14. Glasser, William (1991): **DOBRA ŠOLA**, Didakta, Radovljica
15. Glasser, William (1994): **DOBRA ŠOLA - Vodenje učencev brez prisile**, Regionalni izobraževalni center, Radovljica
16. Glasser, William (1994): **UČITELJ V DOBRI ŠOLI**, Regionalni izobraževalni center, Radovljica
17. Gossen, Diane, Anderson, Judy (1996): **USTVARIMO RAZMERE ZA KVALITETNO ŠOLO**, Regionalni izobraževalni center, Radovljica
18. Guček, Tinkara (2001): **POUČEVANJE IN UČENJE ZA NOVO STOLETJE**, diplomsko delo, FDV Ljubljana
19. Kodelja, Zdenko (1995): **OBJEKT VZGOJE**, Krtina, Ljubljana

20. Kolar, Bogdan (1995): **DELO DRUŽBE SV. FRANČIŠKA SALEŠKEGA NA SLOVENSKEM DO LETA 1945 S POSEBNIM Poudarkom NA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNIH USTANOVAH** (disertacija), KC Knjižice, Ljubljana
21. Koritnik, A. (1930) **OB SREBRNEM JUBILEJU ŠKOFIJSKEGA ZAVODA SV. STANISLAVA IN ŠKOFIJSKE GIMNAZIJE**, Št. Vid nad Ljubljano
22. Košmrlj, Tatjana (1998): **SLOVENSKO IZOBRAŽEVANJE V TRANZICIJI**, diplomsko delo, Ljubljana
23. Krek, Janez (1995): **BELA KNJIGA O VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU V REPUBLIKI SLOVENIJI**, Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije, Ljubljana
24. Kroflič, Robi (1997): **AVTORITETA V VZGOJI**, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
25. Lavtar, Roman (1996): **ŠOLSKA ZAKONODAJA**, Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Ljubljana
26. Lipužič, Boris (1996): **IZOBRAŽEVANJE NA RAZPOTJU**, Modrijan, Ljubljana
27. Lipužič, Boris (1997): **EVROPSKA ŠOLA MED DRŽAVO IN CIVILNO DRUŽBO**, EDUCA, Nova Gorica
28. Lorenčič, Ivan (1998): **UGOTAVLJANJE IN ZAGOTAVLJANJE KAKOVOSTI PREDUNIVERZITETNEGA IZOBRAŽEVANJA**, Strokovno srečanje ravnateljev in ravnateljic za srednje in višje šolstvo, Portorož, 30.11.-2.12.1988
29. Mahne, Marjetka (1994): **PRIVATIZACIJA NA PODROČJU PREDŠOLSKE VZGOJE IN OSNOVNEGA ŠOLSTVA**, magistrska naloga, Ljubljana
30. Matič, Simona (1994): **PRIVATNE ŠOLE**, diplomska naloga, Maribor
31. Medveš, Zdenko (1991): **VZGOJA V JAVNI ŠOLI**, Zbornik tekstov, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
32. Ocvirk, Drago (1995): **SLOVENSKA ŠOLA IN NJEN ČAS**, Zbornik Simpozija v Cankarjevem domu, Družina, Ljubljana
33. Peček, Mojca (1998): **AVTONOMNOST UČITELJEV NEKDAJ IN DANES**, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
34. Pediček, Franc (1994): **EDUKACIJA DANES**, Založba obzorja Maribor, Maribor
35. Peus, Gabriele (1993): **ŠOLSKI POUK NA PRAGU 21. STOLETJA (NEMČIJA)**, Zbornik Evropska šola in njene krščanske razsežnosti, Skupnost katoliških pedagogov, Ljubljana
36. Pignatori, Marziola (1996): **MONTESORI PEDAGOGIKA**, Glotta Nova, Ljubljana
37. Rus, Veljko (1996): **PRIVATIZACIJA ŠOLSTVA, ZDRAVSTVA IN KULTURE**, FDV, Ljubljana

38. Schmidt, Vlado (1988): **ZGODOVINA ŠOLSTVA IN PEDAGOGIKE NA SLOVENSKEM 1, 2, 3**, Delavska enotnost, Ljubljana
39. Shennan, Margaret (1991): **TEACHING ABOUT EUROPE**, Cassell Council of Europe series, England
40. Stronach, Širca, Dimc (2000): **WAYS TOWARDS QUALITY IN EDUCATION**, International Conference Proceedings Brdo pri Kranju, Slovenia
41. Svetina, Janez (1990): **SLOVENSKA ŠOLA ZA NOVO TISOČLETJE**, Didakta, Radovljica
42. Svetina, Janez (1992): **ZNAMENJE ČASOV IN ŠOLA**, Didakta, Radovljica
43. Šimenc, Marjan, Krek, Janez (1996): **ZASEBNO ŠOLSTVO, Struktura, primerjava različnih šolskih sistemov in zakonodajne rešitve v Republiki Sloveniji**, Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Ljubljana
44. Wambach, Michael in Božena (1996): **KONVERGENTNA PEDAGOGIKA V OSNOVNI ŠOLI**, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana
45. Zakrajšek, Srečo (1993): **JAPONSKI IZOBRAŽEVALNI SISTEM**, Biteks, Ljubljana
46. Zakrajšek, Srečo (1995): **SLOVENSKO ŠOLSTVO V TRANZICIJI**, Biteks, Ljubljana
47. Zgonc, Boštjan (1992): **PRAVICE OTROK V IZOBRAŽEVANJU**, Pravni vidiki otrokovih pravic, ČZ Uradni list RS, Ljubljana
48. Židan, Alojzija (1992): **PRISPEVKI ZA KVALITETNEJŠE DRUŽBOSLOVJE**, Zavod RS za šolstvo in šport, Ljubljana
49. Židan, Alojzija (1993): **DINAMIČNO UČENJE V DRUŽBOSLOVJU**, Zavod RS za šolstvo in šport, Ljubljana

b) članki iz strokovnih revij in časopisov

1. Berdajs, Andrej (1994): **»NOTRANJA IN ZUNANJA MOTIVACIJA V ŠOLI«**, Didakta 2, str. 19-21
2. Bezjak, Irma (1999): **»OSEBNOSTNA IN STROKOVNA RAST ZAPOSLENIH«**, Vzgoja in izobraževanje XXX, 2, str. 42-46
3. Budnar, Meta (2000): **»PODROČJA KAKOVOSTI ŠOLE«**, Vzgoja in izobraževanje XXXI, 1, str. 17-20
4. Carlgren, Frans (1994): **»VZGOJA ZA SVOBODO, Pedagogika Rudolfa Steinerja«**, Didakta 2, str. 101-106
5. Cenčič, Mira (1993): **»CILJI OSNOVNEGA IZOBRAŽEVANJA V DOKUMENTIH, KI SO UREJALI ŠOLSTVO NA SLOVENSKEM«**, Vzgoja in izobraževanje 24, 4, str. 42-45
6. Dobravec, Mira (1994): **»ŠKOFIJSKA KLASIČNA GIMNAZIJA, Poleg dobre izobrazbe pomembna tudi vzgoja«**, Didakta 2, str. 60-63

7. Erčulj, Justina (1999): **»USPEŠNE IN UČINKOVITE ŠOLE ALI NENEHNO BOLJŠE ŠOLE – TO JE ZDAJ VPRAŠANJE«**, Vzgoja in izobraževanje XXX, 1, str. 9-15
8. Erčulj, Justina (2000): **»KAKOVOST – ZNANA NEZNANKA«**, Vzgoja in izobraževanje XXXI, 1, str. 4-8
9. Gaber, Slavko (1996): **»NOVI ZAKONODAJI NA POT«**, Otrok in družina 4, str. 1
10. Heberle-Perat, Marija (1996): **»Z OBISKA NA NIZOZEMSKEM«**, Otrok in družina 1, str. 20-21
11. Hriberšek-Balkovec, Elizabeta (1995): **»AVSTRIJSKA STATISTIKA IN GIMNAZIJE NA SLOVENSKEM 1881-1913 (II.)«**, Šolska kronika 28, str. 78-83
12. Hvala, Primož (1998): **»ZASEBNO ŠOLSTVO V SLOVENIJI, primerjava s tujimi šolskimi sistemi«**, Didakta 1/2, str. 38-76
13. Kamin, Štefka (1995): **»BOMO RES IMELI ŠOLO BREZ VZGOJE?«**, Šolski razgledi št. 46, 2, str. 6
14. Kariž Merhar, Vida (1999): **»KAKOVOSTEN POUK PO MERI DIJAKOV«**, Vzgoja in izobraževanje XXX, 6, str. 60
15. Kolar, Bogdan (1995): **»ZASEBNA DEŠKA LJUDSKA ŠOLA V SALEZIJANSKEM ZAVODU NA RAKOVNIKU V LJUBLJANI«**, Šolska kronika 28, str. 94-112
16. Kolar, Bogdan (1997): **»24 LET SREDNJE VERSKE ŠOLE V ŽELIMLJEM PRI LJUBLJANI (1967-1991)«**, Šolska kronika 30
17. Laporte, Dominique (1992): **»O ZGODOVINI ŠOLANJA«**, v Zborniku Vzgoja med gospodstvom in analizo, Krt 59, Ljubljana str. 91-103
18. Lavtar, Roman (1995): **»ZAZRTI V EVROPO«**, Šolski razgledi 46, 12, str. 1
19. Lipužič, Boris (1995): **»SE PRIBLIŽUJEMO EVROPSKIM STANDARDOM?«**, Šolski razgledi 46, 8, str. 3
20. Lorenčič, Ivan (1999): **»UGOTAVLJANJE IN ZAGOTAVLJANJE KAKOVOSTI PREDUNIVERZITETNEGA IZOBRAŽEVANJA«**, Vzgoja in izobraževanje XXX, 1, str. 4-8
21. Marentič Požarnik, Barica (1999): **»KAKOVOST GIMNAZIJSKEGA ZNANJA S KONSTRUKTIVISTIČNE PERSPEKTIVE«**, Vzgoja in izobraževanje XXX, 6, str. 8-12
22. Marjanovič-Umek, Ljubica (1995): **»VRTEC IN OTROKOV RAZVOJ«**, Sodobna pedagogika št. 7-8, str. 338-348
23. Marušič, Alenka (1995): **»KAKŠNA NAJ BO SODOBNA ŠOLA, Šolanje v preteklosti in načrtovanje za prihodnost«**, Didakta 1, str. 12-14
24. Medveš, Zdenko (1994): **»SLOVENSKO ŠOLSTVO MED TRANZICIJO IN PRIHODNOSTJO«**, Sodobna pedagogika 7-8, str. 293-309

25. Medveš, Zdenko, Muršak, Janko (1994): »**SKLEPI POSVETA SLOVENSKEGA DRUŠTVA PEDAGOGOVI O NOVI ŠOLSKI ZAKONODAJI, Poljče, 3. in 4.11.1994**«, Sodobna pedagogika 9-10, str. 532-541
26. Milekšič, Vladimir (1999): »**OGLEDALO**«, Vzgoja in izobraževanje XXX, 6, str. 16-32
27. Novak, Bogomir (1994): »**SREDNJA ŠOLA V POSTREFORMNEM OBDOBJU**«, Didakta 2, str. 14-17
28. Novak, Bogomir (2000): »**UČENJE MIŠLJENJA KOT ENA IZMED BISTVENIH SESTAVIN KVALITETNEGA POUKA**«, Vzgoja in izobraževanje XXXI, 1, str. 30-33
29. Novak, Helena (2000): »**UČNE OBREMENITVE IN POČUTJE GIMNAZIJSKIH DIJAKOV**«, Sodobna pedagogika 2, str. 106-121
30. Novak Lukanovič, Sonja (1995): »**INTERKULTURNO IZOBRAŽEVANJE: Nekateri mednarodni pristopi**«, Sodobna pedagogika 1-2, str. 86-89
31. Peček, Mojca (1995): »**ŠOLA KOT SREDSTVO ZA REKONSTITUCIJO DRUŽBENIH ODNOSOV**«, Šolska kronika 28, str. 43-56
32. Piciga, Darja (1993): »**PROUČEVANJE SREDNJEŠOLSKIH KURIKULUMOV V EVROPI**«, Vzgoja in izobraževanje 24, 2, str. 30-34
33. Piciga, Darja (2000): »**KAKOVOSTNA ŠOLA ZA NEGOTOVO PRIHODNOST**«, Vzgoja in izobraževanje XXXI, 1, str. 12-16
34. Plut-Pregelj, Leopoldina (1991): »**ALTERNATIVE V OSNOVNOŠOLSKEM IZOBRAŽEVANJU V ZDA**«, Sodobna pedagogika 40, 5-6, str. 239-259
35. Plut-Pregelj, Leopoldina (1995): »**KURIKULUM-AMERIŠKA PERSPEKTIVA**«, Sodobna pedagogika 46, 9-10, str. 489-497
36. Pšunder, Majda (1995): »**VRTEC IN OTROKOV RAZVOJ**«, Sodobna pedagogika 9-10, str. 530-535
37. Resman, Metod (1994): »**PRISPEVEK K OPREDELITVI SMERI RAZVOJA ŠOLSTVA IN ŠOL**«, Sodobna pedagogika 7-8, str. 317-329
38. Resman, Metod (1994): »**RAVNATELJ IN MOTIVACIJA UČITELJEV ZA SODELOVANJE IN KVALITETNO DELO**«, Sodobna pedagogika 5-6, str. 213-226
39. Resman, Metod (1994): »**RAVNATELJ IN VIZIJA ŠOLE**«, Sodobna pedagogika 3-4, str. 122-132
40. Resman, Metod (2000): »**ŠOLA IN ŠOLSKA SKUPNOST KOT DEJAVNIKA VZGOJE**«, Sodobna pedagogika 5, str. 122-141
41. Rutar Ilc, Zora (1999): »**KAKOVOST MED MERLJIVOSTJO IN REFLEKSIJO**«, Vzgoja in izobraževanje XXX, 6, str. 3
42. Rutar Ilc, Zora (1999): »**VTISI S STROKOVNEGA POPOTOVANJA**«

43. Rutar, Dušan (1999): **V ZDA ALI KAKO IZGLEDAJO KAKOVOSTNE AMERIŠKE ŠOLE**«, Vzgoja in izobraževanje XXX, 6, str. 61-63
44. Sentočnik, Sonja (1999): **»DEJAVNIKI KAKOVOSTNE ŠOLE**«, Vzgoja in izobraževanje XXX, 6, str. 13-15
45. Slokan, Alenka, Barle, Andreja (1995): **»SODOBNI POGLEDI NA VODENJE IN PRESOJO KAKOVOSTI ŠOL**«, Vzgoja in izobraževanje XXX, 6, str. 4-7
46. Šlander, Veronika (1995): **»ŠOLA**«, v Sociologija, gradivo za srednje šole, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, str. 209-218
47. Špes-Skrbiš, Marta (1996): **»KORAK K ŠOLI PO MERI OTROK**«, Didakta 2, str. 15, 33
48. Zorman, Mirko (1999): **»AVSTRALSKO ŠOLSTVO**«, Otrok in družina 12, str. 14-15
49. Zupanc Grom, Renata (1999): **»KATERE LASTNOSTI OPREDELJUJEJO KAKOVOST OSNOVNE ŠOLE?»**«, Vzgoja in izobraževanje XXX, 1, str. 22-26
- »VLOGA RAVNATELJA PRI SPREMINJANJU ORGANIZACIJSKE KULTURE**«, Vzgoja in izobraževanje XXX, 1, str. 16-21

c) drugi viri

1. **IZJAVA O KRŠČANSKI VZGOJI**, Koncilski odloki, Ljubljana, 1980
2. **IZJAVA O VERSKI SVOBODI**, Koncilski odloki, Ljubljana, 1980
3. **KATEKIZEM KATOLIŠKE CERKVE**, Slovenska škofovska konferenca, Ljubljana, 1993
4. **KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH**, Pravni vidiki otrokovih pravic, ČZ Uradni list RS, Ljubljana, 1992
5. **LEKSIKON CANKARJEVE ZALOŽBE**, CZ, 1988
6. **SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA**, DZS – elektronska izdaja
7. **SVET V ŽEPU**, Kartografski in statistični prikaz držav sveta, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1997
8. **STATISTICA FOR WINDOWS**, Statsoft Technical Support & Co., Tulsa, ZDA, 1995

ZASEBNI VRTCI S KONCESIJO V ŠOLSLEM LETU 2002/03*

- ☺ **Angelin vrtec** pri Uršulinskem zavodu za vzgojo, izobraževanje in kulturo, Josipine Turnograjske 8, Ljubljana
- ☺ **Antonov vrtec Železniki**, Škovine 1, Železniki
- ☺ Društvo Ringaraja – **vrtec Ringaraja**, Ragovo 2, Novo mesto
- ☺ **Marijin vrtec Cerklje**, Trg Davorina Jenka 14, Cerklje na Gorenjskem
- ☺ **Miklavžev vrtec** – Župnijski zavod Logatec, Pavšičeva 30, Logatec
- ☺ **Petrov vrtec**, Šentpeter 26, Otočec ob Krki
- ☺ **Vrtec Dominik Savio Karitas**, Krakovska cesta 18b, Domžale
- ☺ **Vrtec Nazaret** - Družba Marijinih sester, Mekinčeva 12, Ljubljana
- ☺ **Vrtec Pingvin**, Popovičeva 16, Ljubljana
- ☺ **Waldorfski vrtec**, Glinška ploščad 11a, Ljubljana
- ☺ **Waldorfski vrtec**, Prušnikova ulica 60, Ljubljana
- ☺ Zasebni vrtec **Mali princ**, Triglavska 5, Domžale
- ☺ Zavod sv. Miklavža - **vrtec Lavra**, Gregorčičeva 4, Murska Sobota
- ☺ **Zavod za razvoj waldorfske pedagogike Maribor**, Brestrniška ul. 5, Brestrnica
- ☺ **Župnijski vrtec sv. Ane**, Loška 59, Žiri
- ☺ **Župnijski vrtec Vrhnika**, Voljčeva cesta 22, Vrhnika

ZASEBNE SREDNJE ŠOLE S KONCESIJO V Š. L. 2002/03**

- ✂ **EURO šola Ljubljana**, Gosposvetska cesta 4, Ljubljana
- ✂ **Škofijska gimnazija Antona Martina Slomška**, Zolajeva ulica 12, Maribor
- ✂ **Škofijska gimnazija Vipava**, Goriška cesta 29, Vipava
- ✂ **Waldorfska šola Ljubljana**, Štembletova 2a, Ljubljana
- ✂ Zavod sv. Frančiška Saleškega, **Gimnazija Želimlje**, Želimlje 46, Škofljica
- ✂ Zavod sv. Stanislava, **Škofijska klasična gimnazija**, Štula 23, Ljubljana Šentvid

Stanje prijav v programe zasebnih srednjih šol v šolskem letu 2002/2003***

zap. št.	vzgojno-izobraževalni zavod	razpisanih mest	stanje prijav 6.3.2002
1.	EURO šola Ljubljana	90	27
2.	Škofijska gimnazija A. M. Slomška Maribor	120	135
3.	Škofijska gimnazija Vipava	60	91
4.	Waldorfska šola Ljubljana	30	23
5.	Gimnazija Želimlje	48	74
6.	Škofijska klasična gimnazija Ljubljana Šentvid	150	206

Vir podatkov:

* Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Sektor za predšolsko vzgojo, ga. Olga Jukič, avgust 2002

** Ministrstvo za šolstvo in šport, Sektor za srednje šole, ga. Andreja Trček, julij 2002

*** Ministrstvo za šolstvo in šport, informacija o stanju prijav učencev za vpis v srednje šole, marec 2002

Priloga B

MOJA ŠOLA - vprašalnik za dijake/inje

Pozdravljen-a!

Na Fakulteti za družbene vede zaključujem izredni študij sociologije. Pripravljam diplomsko delo z naslovom »Zasebno šolstvo v Sloveniji«, pri čemer je poudarek na primerjavi zasebnega in državnega šolstva. Teoretični del želim podkrepiti tudi z raziskavo počutja dijakov na zasebni in državni šoli.

V vprašalniku navajam trditve, tebe pa prosim, da označiš, v kolikšni meri se strinjaš s posamezno trditvijo. Stopnja trditve se določa s števili od **1** do **9**, pri čemer število **9** označuje **najvišjo** stopnjo strinjanja, število **1** pa **najnižjo** stopnjo strinjanja. Tvoja naloga je, da za vsako trditev posebej obkrožiš številko, ki ustreza izbrani stopnji strinjanja.

Anketa je anonimna, zato te prosim, da odgovarjaš iskreno in brez zadržkov, obenem pa upam, da ti bo zanimiva!

SPLOŠNI PODATKI

- Spol: 1 – moški 2 – ženski
- Leto rojstva: 19____
- Letnik šolanja: 1. 2. 3. 4.
- Povprečni učni uspeh š.l. 2000/01: 1. 2. 3. 4. 5.

	se strinjam				se ne strinjam				
1. Od sošolcev lahko pričakujem nesebično pomoč, ko sem v težavah.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
2. Do dijakov, ki imajo težave pri učenju, nimamo potrpljenja.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
3. V odnosih med dijaki je občutiti napetost.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
4. V razredu je navzoče posmehovanje.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
5. V razredu prevladujejo prijateljski odnosi.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
6. Z odnosi, ki vladajo v razredu, sem zadovoljen/na.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
7. Vsak dijak lahko pove svoje mnenje ostalim dijakom v razredu.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
8. Na šoli vladajo sproščeni in prijateljski odnosi.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
9. Ob srečanju na hodniku se s sošolci pozdravljamo.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
10. Prijateljske odnose s sošolci utrjujem v interesnih dejavnostih.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
11. V šolo prihajam z veseljem.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
12. Zaradi klime, ki vlada na naši šoli, bi se še enkrat odločil za to šolo.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
13. Izgled šole in zunanja razporeditev šolskih površin mi dajeta	9	8	7	6	5	4	3	2	1

občutek domačnosti.										
14.	V profesorjih vidim zgled.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
15.	Profesorji me spoštujejo.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
16.	Profesorji so do dijakov dosledni.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
17.	Profesorji so se z dijaki pripravljani pogovarjati.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
18.	V prostem času si profesorji najdejo čas za sproščen pogovor z dijaki.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
19.	Profesor na zanimiv način predstavi snov.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
20.	Profesorji učno snov povezujejo z znanji drugih predmetov.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
21.	Profesorji ob družabnih priložnostih (ekskurzije, športni dnevi,...) z nami prijateljsko poklepetajo.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
22.	Profesorji pohvalijo delo oziroma dobro oceno dijaka.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
23.	Profesorji imajo pri delu ustrezne pripomočke, da boljše razumemo snov.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
24.	Profesorji si pomagajo med seboj in med njimi vlada prijateljsko ozračje.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
25.	Šola mi omogoča pestro izbiro obšolskih dejavnosti.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
26.	Šola mi ponuja ugodne prostorske možnosti, da je pouk čimbolj zanimiv. (opremljenost učilnic, telovadnica,...)	9	8	7	6	5	4	3	2	1
27.	Moji starši redno obiskujejo roditeljske sestanke oz. govorilne ure.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
28.	S prehrano na šoli sem zadovoljen.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
29.	S profesorji se pogovarjamo tudi o temah, ki niso v učnem načrtu.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
30.	Šola je čista in urejena.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
31.	Moji starši aktivno sodelujejo in podpirajo cilje in metode dela naše šole.	9	8	7	6	5	4	3	2	1
32.	Ravnatelj z nami rad neformalno poklepetata.	9	8	7	6	5	4	3	2	1

☒ Lepo si povabljen-a, da napišeš, kakšna je po tvojem mnenju dobra kakovostna šola?

*Najlepša hvala za sodelovanje in za tvoj prispevek,
obenem pa ti želim obilo uspeha pri študiju in osebne sreče v življenju!*

Martina Šetina

PRIMERJAVA NEMŠKEGA IN SLOVENSKEGA SISTEMA ZASEBNEGA ŠOLSTVA

	vrsta šole	NADOMESTNA	DODATNA		
	funkcija	dodatna ponudba poleg ponudbe državnih šol	dopolnjujejo izobraževalni sistem z vrstami šol, ki jih državna šola ne zagotavlja (izključno poklicne šole)	dopolnjujejo javni šolski sistem	javni programi, za katere država ni zainteresirana ali pa se program tako razlikuje, da jih ne prizna za javno šolo
2.	ustanovitev	pogoji za ust.: po strukturi in ciljeh morajo ustrezati državnim šolam , same pa odločajo o vsebini in učnih metodah.	za ustanovitev je potrebna le registracija , ne pa priznanje države	po strukturi in ciljeh morajo ustrezati državnim šolam , same pa odločajo o učnih ciljeh, vsebini in metodah.	za ustanovitev je potrebna le registracija , ne pa priznanje države (možne tudi izjeme)
3.	opravljenj šolskih obvez.	v njih JE mogoče opravljati šolsko obveznost	v njih NI mogoče opravljati šolsko obveznost	v njih JE mogoče opravljati šolsko obveznost	v njih NI mogoče opravljati šolsko obveznost
4.	izdaja licence in verifikacija programa	imajo licenco za podeljevanje državnih potrdil o usposobljenosti, če je zasebna šola enaka državni –slabost: ni pluralizma!	nimajo licence za podeljevanje državnih potrdil o usposobljenosti (redke izjeme)	imajo licenco za podeljevanje državnih potrdil o usposobljenosti, če imajo javno veljavni program (koncesijo)	nimajo licence za podeljevanje državnih potrdil o usposobljenosti (redke izjeme)
5.	financiranje	odvisna od posamezne dežele - deficitno fin.: določen stalni % stroškov kot subvencija; plačila enkratnih vsot: enoten stalni prispevek ne glede na dejansko porabo šole (subvencije ne smejo nikoli presegati stroškov primerljive državne šole)	nimajo pravice do državne finančne pomoči	85% sredstev , ki jih država oziroma lokalna skupnost zagotavlja za plače in materialne stroške na učenca oziroma dijaka v javni šoli (za šole ustanovljene pred uvedbo ZOFVI – 15.3.1996 država oz. lokalna skupnost zagotavlja 100% na učenca)	država financira v skladu s svojimi interesi
6.	šolnina	da	večinoma da	da	večinoma da
7.	nadzor	država	ustanovitelj	država	država oz. ustanovitelj odvisno od stopnje financiranja